

Specijalni Izveštaj

Kosovo i oružje:
Referentna procena malog i lakog
oružja na Kosovu

Anna Khakee
Nicolas Florquin

Jun, 2003

Studija ovlašćena od
Programa Razvoja
Ujedinjenih Nacija

Zajednička publikacija
Programa Razvoja
Ujedinjenih Nacija (UNDP)
i Small Arms Survey (SAS)

Kosovo i oružje: Referentna procena malog i lakog oružja na Kosovu

Anna Khakee
Nicolas Florquin

Jun 2003. godine

Pogledi izneti u ovoj publikaciji su viđenja autora i ne moraju da predstavljaju stavove Ujedinjenih nacija ili Programa Razvoja Ujedinjenih Nacija (UNDP).

Studija ovlašćena od
Programa Razvoja Ujedinjenih Nacija
©UNDP

Nijedan deo materijala iz ove publikacije ne sme da bude korišćen, umnožavan ili emitovan, u celini ili u delovima, na bilo koji način ili bilo kojim sredstvima, bez citiranja United Nations Development Programme kao izvora.
Ova publikacija ne sme da bude korišćena u komercijalne svrhe.

Zajednička publikacija Programa Razvoja Ujedinjenih Nacija (UNDP)
i Small Arms Survey (SAS)

UNDP/ISAC

UNDP je globalna mreža razvoja UN-a, koja savetuje o promenama i povezivanju ljudi sa znanjem, iskustvom i resursima u cilju pružanja pomoći za izgradnju boljeg života. Na Kosovu, energija UNDP-a je usmerena na ponovno uspostavljanje poverenja među ključnim učesnicima i zajednicama na Kosovu. Projekti UNDP-a u oblasti bezbednosti zasnovani su na premisi da su stabilnost i vladavina zakona sastavni deo razvoja.

Projekat UNDP-a o kontroli nelegalnog malog oružja (ISAC) teži da se bavi pitanjem posedovanja malog oružja i njegovoj upotrebi u post konfliktnom društvu. Tesno saradujući sa Privremenom administracijom misije Ujedinjenih nacija na Kosovu (UNMIK), ISAC pomaže razvoj sveobuhvatnog regulatornog okvira za malo oružje i lako naoružanje. ISAC promovise program Oružje u zamenu za razvoj putem javne svesti i angažovanja građanskog društva i finansira uništavanje oružja.

Small Arms Survey

Small Arms Survey je nezavisan istraživački projekat sa sedištem u Institutu za međunarodne studije u Ženevi, Švajcarska. On je takođe povezan sa Programom Instituta za Studije o strateškoj i međunarodnoj bezbednosti.

Ustanovljen 1999. godine, projekat je podržalo Savezno ministarstvo za spoljne poslove Švajcarske uz doprinose vlada Australije, Belgije, Kanade, Danske, Finske, Francuske, Holandije, Novog Zelanda, Norveške, Švedske i Velike Britanije. On saraduje sa istraživačkim institutima i nevladinim organizacijama u mnogim zemljama uključujući Brazil, Kanadu, Gruziju, Nemačku, Indiju, Izrael, Norvešku, Rusku Federaciju, Južnu Afriku, Šri Lanku, Švedsku, Tajland, Veliku Britaniju i SAD.

ii

Povremena izdanja Small Arms Survey predstavljaju nove i suštinske istraživačke rezultate do kojih je došlo osoblje koje radi na projektu i angažovani istraživači u pogledu podataka, metodoloških i konceptualnih pitanja koja se tiču malog oružja, ili u pogledu detaljnih nacionalnih i regionalnih predmetnih studija. Izdanja se publikuju periodično i na raspolaganju su u štampanom obliku i na internet stranici projekta.

Small Arms Survey

Graduate Institute of International Studies

47 Avenue Blanc

1202 Geneva

Switzerland

Telefon: + 41 22 908 5777

Fax: + 41 22 732 2738

Email: smallarm@hei.unige.ch

Web site: <http://www.smallarmssurvey.org>

Povremena izdanja

- Br. 1 *Re-Armament in Sierra Leone: One Year After the Lome Peace Agreement*, Eric Berman, Decembar 2000.
- Br. 2 *Removing Small Arms from Society: A Review of Weapons Collection and Destruction*, Sami Faltas, Glenn McDonald i Camilla Wasznik, Jul 2001.
- Br. 3 *Legal Controls on Small Arms and Light Weapons in Southeast Asia*, Katherine Kramer (sa Nonviolence International Southeast Asia), jul 2001.
- Br. 4 *Shining a Light on Small Arms Exports: The Record of State Transparency*, Maria Haug, Martin Langvandslien, Lora Lumpe i Nic Marsh (sa NISAT), januar 2002.
- Br. 5 *Stray Bullets: The Impact of Small Arms Misuse in Central America*, William Godnick, Robert Muggah i Camilla Wasznik, novembar 2002.
- Br. 6 *Politics from the Barrel of a Gun: Small Arms Proliferation and Conflict in the Republic of Georgia*, Spyros Demetriou, novembar 2002
- Br. 7 *Making Global Public Policy: The Case of Small Arms and Light Weapons*, Edward Laurance i Rachel Stohl, decembar 2002.
- Br. 8 *Small Arms in the Pacific*, Philip Alpers i Conor Twyford, mart 2003.
- Br. 9 *Demand, Stockpiles, and Social Controls: Small Arms in Yemen*, Derek B. Miller, jun 2003.

Sadržaj

Zahvalnost	v
Akronimi i skraćenice	vi
Glosar	vii
Spisak tabela, figura i okvira	vii
Rezime	viii
I. Uvod	1
II. Kosovo: Teška prošlost, nejasna budućnost	4
III. Utisci o bezbednosti i o službama koji vrše poslove obezbedenja	7
Tipovi i stepen nasilja i nebezbednosti na Kosovu	7
Utisci o institucijama i sredstvima koji osiguravaju bezbednost	9
IV. Koliko ima oružja na Kosovu?	11
Razliciti posednici oružja na Kosovu	11
Oružje organa reda i KZK-a	11
Naoružanje nacionalnih milicija	12
Naoružanje u posedu gradana	16
Pokušaji prikupljanja oružja posle zvanične demobilizacije	21
Cene oružja na crnom tržištu	26
V. Krijumčarenje oružja preko granica Kosova	27
Uvod	27
Aranžmani granicne kontrole	27
Krijumčarenje na graničnim punktovima	28
Krijumčarski pravci, zelena granica i unutrašnja trgovina	29

VI. Odnos prema oružju i propisi o oružju, prošlost i sadašnjost	31
Odnos prema oružju kod kosovskih Albanaca: "Kuća bez oružja nije kuća"	31
Stavovi prema oružju na sadašnjem Kosovu	32
Zakoni o oružju na Kosovu	34
VII. Direktni i indirektni efekti oružja na Kosovu	35
Uvod	35
Smrtonosne i nesmrtonosne povrede	35
Oružje u kriminalu	36
Okruženje bez oružja? Oružje i škole	39
VIII. Zaključci	41
Završne napomene	42
Dodatak 1: Odgovori na izabrana pitanja iz ispitivanja domaćinstava u okviru projekta SABA	46
Dodatak 2: SABA Upitnik za ispitivanje domaćinstava	53
Dodatak 3: Promenljive u indeksima izvodljivosti i promenljivosti	62
Dodatak 4: Kosovske opštine rangirane prema indeksima izvodljivosti i promenljivosti	63
Dodatak 5: Podaci korišćeni na figurama	64
Izvori	69
Bibliografija	69
Intervjui	71

Zahvalnost

Ovaj izveštaj je zasnovan na kancelarijskim istraživanjima i istraživanjima na terenu koje obavio četvoročlani tim Small Arms Survey od januara do marta 2003. godine. Napisala ga je Anna Khakee uz podršku Nicolas Florquin pri istraživanju i pisanju. Svoj doprinos uređivanju i istraživanju dali su i Keith Krause i Robert Muggah, a pomoć pri istraživanju James Bevan, Aaron Karp i Elli Kytomaki.

Ne bismo mogli da prikupimo informacije za ovaj izveštaj bez saradnje mnogih ljudi na Kosovu, kojima izražavamo iskrenu zahvalnost. Posebnu zahvalnost dugujemo Marie-France Desjardins i ostalom osoblju koje je radilo na Projektu UNDP-a Kontrola nelegalnog malog oružja (Illicit Small Arms Control - ISAC): Andrew House, Fadil Jakupi, Branko Jurišić, Yukari Ota, Xheraldina Pufja i Lendita Polloshka. Isto tako, podjednako smo zahvalni osoblju Index Kosova (zajedničko ulaganje sa Gallup International), a posebno Visar Berishu, Vlora Basha, Genc Krasniqi, Shemsi Krasniqi i Imeru Muzhaku, osoblju Galup International (Assen Blagoev, Slađana Đurić, Gordana Ćuk i Nikola Ćuk) i osoblju Kosovske inicijative za demokratsko društvo (Xheraldina Crnobregu i Valon Murati), Ismail Hasani sa Univerziteta u Prištini, Afrimu Loku iz Univerzitetske bolnice u Prištini i Džonu Ejveriju iz UNMIK Policije. Takođe smo zahvalni Nick Booth, Isabelle Congras, Spyros Demetriou, Ismail Derguti, Aude Fieschi, Wolf Christian Paes, Oliver Pascau, osoblju KFOR-a, Ministarstvu Prosvete i Tehnologije Kosova i Derek Lutterbeck.

Mnogi ljudi koji su nam pružili informacije ili pristali da budu intervjuisani želeli su da ostanu anonimni, a mi smo im zahvalni što su odvojili vreme i rekli našem timu ono što znaju. Spisak glavnih intervjua je priložen ovom izveštaju sa navedenim izvorima. Za sve greške u tumačenju ili oko činjenica odgovoran je istraživački tim za Small Arms Survey.

Akronimi i skraćenice

AAK	Alijansa za budućnost Kosova
AGL	Administrativna granicna linija (između Kosova i Srbije i Crne Gore)
AKSH	Narodna Albanska Armija
BJRM	Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija
CIVPOL	Civilna policija (međunarodne policijske snage)
EU	Evropska Unija
IOM	International Organisation for Migration (Međunarodna organizacija za migracije)
ISAC	Illicit Small Arms Control (Projekat kontrole nelegalnog malog oružja - Projekat UNDP-a)
KFOR	Kosovske snage
KIDS	Kosova Initiative for Democratic Society (Kosovska inicijativa za demokratsko društvo)
KOV	Karticu za oružisko ovlašćenje
KZK	Kosovski Zaštitni Korpus
KPIS	Informacioni sistem kosovske policije
KPS	Kosovska policijska služba
OEBS	Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju
OVK	Oslobodilačka Vojska Kosova
OVPMB	Oslobodilačka vojska Preševa, Medveđe i Bujanovca
OSA	Oslobodilačka Srpska Armija
OZR	Oružje u zamenu za razvoj
LDK	Demokratski savez Kosova
MNB	Multinacionalna brigada
MOLN	Malo oružje i lako naoružanje
MSU	Vojna specijalizovana jedinica
MUP	Ministarstvo unutrašnjih poslova Srbije
NATO	Severnoatlantska alijansa
NOA	Nacionalna oslobodilacka armija (BJRM)
PDK	Demokratska partija Kosova
PIS	Privremene institucije samouprave Kosova
RRB	Raketni ručni bacač
SABA	Referentna procena malog oružja (urađena za ISAC projekat na Kosovu UNDP-a od strane tima za Utvrđivanje rasprostranjenosti malog oružja)
SAS	Small Arms Survey (Prikaz malog oružja)
SEESAC	South Eastern Europe Clearinghouse for the Control of Small Arms and Light Weapons (Program kontrole i uklanjanja malog oružja i lakog naoružanja u jugoistočnoj Evropi)
SPGS	Specijalni predstavnik Generalnog sekretara [Ujedinjenih nacija]
UNDP	United Nations Development Programme (Program razvoja Ujedinjenih nacija)
UNMIK	United Nations Interim Administration Mission in Kosovo (Privremena administracija misije Ujedinjenih nacija na Kosovu)
VJ	Vojska Jugoslavije

Glosar

Administrativna granična linija	Granica između Kosova s jedne i Srbije i Crne Gore s druge strane
Zeleni pojas	Prostor između punktova na granicnoj liniji/međunarodnih graničnih prelaza
Lako oružje	Teški mitraljezi, ručni bacači granata koji se montiraju ispod cevi ili na lafetu, prenosno protivtenkovsko i protivavionsko oružje, bestrzajni topovi, prenosni lanseri protivtenkovskih i protivavionskih raketnih sistema i minobacaci kalibra manjeg od 100 mm.
Malo oružje	revolveri, poluatomatski i automatski pištolji, puške i karabini, jurišne puške, mašinke i laki mitraljezi
UNMIK Policija	Sastoji se od međunarodnog CIVPOL-a i lokalnog KPS-a

Spisak tabela, figura i okvira

Tabele

- Tabela 4.1 Ukupno procenjeno oružje u posedu stanovnika Kosova (legalno i nelegalno), 2003. godina
 Tabela 4.2 Naoružanje OVK i srpskih milicija u 1999. godini
 Tabela 4.3 Rezultati amnestije za oružje u 2001. i 2002. godini
 Tabela 4.4 Oružje koje je zaplenio KFOR, 1 januar - 12. mart 2003. godine
 Tabela 4.5 Izgubljeno i nađeno: Oružje opljačkano i vraćeno u Albaniji, mart 1997 - septembar 2001. godine

vii

Slike

- Figura 3.1 Stopa krivičnih dela na na Kosovu u komparativnoj perspektivi
 Figura 4.1 MOLN koje je zaplenila policija, 2000-2002. godine
 Figura 4.2 Proizvođači jurišnih pušaka
 Figura 4.3 Proizvođači pištolja
 Figura 4.4 Geografske lokacije policijskih zaplena, sredina 2000. do kraja 2002.godine
 Figura 4.5 Upoređenje rezultata KFOR-ovih operacija zaplena i amnestije za oružje, 15. mart - 15. april 2002. godine
 Figure 4.6 Oružje koje su zaplenile trupe KFOR-a u 2001. i 2002. godini
 Figure 7.1 Bolnički izveštaji o razlozima poseta/povreda
 Figure 7.2 Procenat prijavljenih krivicnih dela pocinjenih sa MOLN, izabrane kategorije
 Figure 7.3 Tipovi MOLN korišćeni pri ubistvima, 2002. godina
 Figure 7.4 Tipovi MOLN korišćeni pri kidnapovanjima, 2002. godina
 Figure 7.5 Tipovi MOLN korišćeni pri pljačkama, 2002. godina
 Figure 7.6 Tipovi MOLN korišćeni pri teškim telesnim povredama, 2002. godina

Okviri

- Okvir 1.1 Generisanje novih informacija: podaci i izvori informacija za studiju
 Okvir 1.2 UNDP prikupljanje oružja na Kosovu
 Okvir 3.1 SABA ispitivanje po domaćinstvima
 Okvir 3.2 Istraživanje ciljnih grupa na Kosovu
 Okvir 4.1 Procena posedovanja oružja
 Okvir 4.2 Oružje u političkom životu Kosova
 Okvir 4.3 Nasleđe marta 1997. godine
 Okvir 6.1 Istorijat prikupljanja oružja na Kosovu
 Okvir 6.2 Pucanje na slavljinama

Rezime

Kosovo je ostalo obeleženo opštim neslaganjima i progonima koji su trajali duže od decenije, a bezbednost civila predstavlja ozbiljnu brigu na posleratnom Kosovu. Iako je učestanost prijavljenih oružanih napada opala u apsolutnom smislu od NATO kampanje u 1999. godini, civili koji žive (i međunarodne agencije koje rade) na toj teritoriji su ipak ugroženi. široka rasprostranjenost i zloupotreba malog oružja, posebno pištolja i automatskih pušaka, predstavlja glavni izazov za smanjenje nesigurnosti i promociju razvoja širom Kosova.

Uprkos činjenici da rasprostranjenosti malog oružja prethodi prisustvo Otomanskog carstva u regionu, i uprkos njegovoj centralnoj ulozi u pogoršanju nesigurnosti 1990-tih godina i na početku dvadeset prvog veka, vrlo malo se zna o tome koliko je oružja u opticaju, kako i ko ga poseduje, kako se doživljava oružje i kakav je njegov uticaj na pojedince i na društvo.

Priznajući da rasprostranjenost malog oružja i zloupotreba predstavljaju smetnju ispunjenju suštine njegovog mandata, UNDP je nedavno pokrenuo Projekat kontrole nelegalnog malog oružja (ISAC). ISAC ima četiri podkomponente, od kojih je jedna Oružje u zamenu za razvoj (OZR). U cilju boljeg poimanja uloge malog oružja na Kosovu i ostvarivanja merljivih kriterijuma i standarda za OZR, UNDP/ISAC je narucio Utvrđivanje rasprostranjenosti malog oružja u cilju pravljenja referentne procene malog oružja (u daljem tekstu SABA).

viii

Putem kombinacije različitih istraživačkih i ispitivačkih instrumenata,¹ SABA pokušala da odgovori na pet ključnih pitanja: (1) koliko malog oružja postoji na Kosovu i kako je ono rasprostranjeno; (2) koji tipovi oružja se najčešće prijavljuju i zloupotrebljavaju; (3) ko su primarni vlasnici i korisnici malog oružja i kakvi su njihovi stavovi prema oružju; (4) kako se prenosi i kakva je stopa i dinamika trgovine malim oružjem; i (5) koji su direktni i indirektni efekti zloupotrebe malog oružja prema civilima i međunarodnom osoblju? Opširni rezultati prikazani su u donjem tekstu.

Procenjuje se da danas na Kosovu ima između 330000 i 460000 komada malog oružja u civilnom posedu. Iako Kosovska policijska služba (KPS), Kosovski zaštitni korpus (KZK), međunarodni bezbednosni organi kao i različite privatne kompanije za usluge obezbeđenja i odabrana grupa političkih činilaca imaju pristup oružju ili poseduju sopstveno oružje, ogromna većina - između 330000 i 460000 komada je u vlasništvu civila.² Malo oružje je raznoliko rasprostranjeno među civilnim stanovništvom - geografski i demografski. Geografski, malo oružje prevladuje u seoskim i polu seoskim, a zatim u urbanim centrima. Iako je malo oružje po prirodi mobilno, izgleda da je ono koncentrisano prvenstveno u oblastima kao što su Mitrovica i Peć. Uglavnom se malo oružje čuva po kućama, u namenskim tajnim skloništim ili biva zakopano u blizini domaćinstva. Demografski profil vlasnika malog oružja uglavnom je sličan kao i u drugim regionima na Balkanu, to su muškarci stariji od 18 godina.

Najviše zastupljeno oružje su pištolji i jurišne puške. Tipovi oružja koje uglavnom prijavljuje UNMIK Policija kao i ciljne grupe i istraživanja, uključuju pištolje Zastava i Tokarev kao i jurišne puške Kalašnjikovi i Zastava. Iako Zastava i Tokarev cine 53% svih prijavljenih pištolja, prijavljivani su i drugi tipovi, kao što je Bereta (7%) i Češka zbrojovka (6%). Najmanje 85% svih prijavljenih jurišnih pušaka bili su Kalašnjikovi a 14% Zastave. Ostali tipovi oružja koji su prijavljeni uključuju puške i sacmare i u mnogo manjem procentu raketne lansere, mašinke, snajperske puške i rucne granate.

Malo oružje poseduje i koristi širok krug ljudi. Pored ključnih bezbednosnih struktura kao što su KFOR i UNMIK Policija, malo oružje poseduju i zloupotrebljavaju organizovani i polu organizovani ucesnici u krivicnim delima, biznismeni i bivši borci. Privatne agencije za obezbedenje i nominalan broj politicara takode imaju pravo na "oružni list" i nose mali broj oružja. U drugu kategoriju vlasnika spadaju lovci i rekreacioni strelci, koji imaju pravo da poseduju lovacko i rekreaciono oružje pošto dobiju dozvolu za njega.

Stavovi prema bezbednosnim institucijama se razlikuju među stanovnicima Kosova. SABA ispitivanje ukazuje da se stavovi prema primarnim bezbednosnim institucijama (KFOR, CIVPOL, KPS) znacajno razlikuju između kosovskih Albanaca i kosovskih Srba. Dok prvi iskazuju puno poverenje u KPS, a u manjem iznosu u KFOR, kosovski Srbi su veoma skeptichni i cak neprijateljski raspoloženi prema KPS-u. Ipak, deca i omladina i kod etnickih Albanaca i etnickih Srba tvrde da se prvenstveno oslanjaju sami na sebe i na oružje u cilju ocuvanja svoje bezbednosti.

Izgleda da stanovnici Kosova nisu vezani za svoje oružje toliko koliko se obicno veruje. Iako se stavovi prema malom oružju među kosovskim Albancima i kosovskim Srbima znacajno razlikuju, SABA je otkrila da 47% stanovnika Kosova veruje da ima "suviše oružja u društvu" a samo 21% se ne slaže sa ovom tvrdnjom. S tim u vezi, preko 50% onih koji su odgovarali misli da je "veoma verovatno" ili "postoji verovatnoća" da ljudi u njihovom susedstvu predaju svoje oružje u zamenu za investicije u njihovu zajednicu. Na kraju, više od 50% ispitivanih tvrdilo je da ne bi izabrali da drže oružje cak i ako bi to bilo legalno.

Malo oružje se krijumcari prvenstveno iz Srbije i Albanije a trgovina je relativno mala u poredenju sa drugim balkanskim državama. Primarni izvor oružja na Kosovu su Srbija (komparativno skupi pištolji proizvedeni u Jugoslaviji) i Albanija (relativno jeftine jurišne puške proizvedene u Kini), i ako se mnogo oružja direktno prebacuje iz Albanije u BJRM. Postoji više razloga zašto je trgovina i krijumcarenje malog oružja ograniceno na Kosovu: posebno, brojno prisustvo međunarodnih i nacionalnih snaga bezbednosti i mali profit koji iz toga proizilazi u poredenju sa krijumcarenjem žena, cigareta ili goriva. Zabrinutost koja se ipak pojavljuje rezultat je slabe granicne kontrole zbog cega može da dode do porasta krijumcarenja malog oružja ukoliko se javi poremećaj u potražnji za malim oružjem bilo na Kosovu ili u BJRM.

Broj smrtonosnih i nesmrtonosnih povreda od vatrenog oružja je opao od druge polovine 1999. godine. Na osnovu epidemiološke studije koju je narucio SAS, izgleda da je broj prijavljenih slucajeva opao za više od 50% između sredine 1999. i 2002. godine. Iako je stopa prijavljivanja nesumnjivo niska, a kapaciteti zdravstvene zaštite ograniceni, izgleda da se ovaj trend nastavlja u 2003. godini.

Među krivicnim delima na Kosovu posebno prevladaju krivicna dela izvršena malim oružjem. Iako je stopa krivicnih dela (ubistva, pljacke i napadi) na Kosovu slicna, ili cak niža od one u susednim zemljama, procenjuje se da je 72% svih prijavljenih ubistava u 2002. godini izvršeno malim oružjem. Ovo je visok procenat kada se stavi u sledeći kontekst: na primer, manje od 13% svih ubistava u Estoniji i 11% u Madarskoj izvršeno je malim oružjem.

Osim toga, malo oružje je dva puta više korišćeno pri pljackama nego u Estoniji, a cetiri puta više nego u Madarskoj. Takode izgleda da je na Kosovu oružje deo problema, pošto "efekat zamene" (kada jedna vrsta sredstva postane deficitarna, ono se zamenjuje drugim da bi se izvršilo krivicno delo) izgleda da nije jak.

Incidenti koji uključuju vatreno oružje u školama i fakultetima su sve redi. Ispitivanjem u 15 škola na Kosovu, SABA je otkrila da se pri nasilju više koristi oružje kao što su noževi i lanci nego pištolji i jurišne puške. Malo oružje se samo s vremena na vreme koristi umesto drugog oružja, iako je takozvano "hladno oružje" široko rasprostranjeno i često se koristi u toku tuca i u cilju zastrašivanja. Ispitanici priznaju da je ipak bezbednost u mnogim školama na slabom nivou.

Kosovo se suocava sa širokim spektrom strukturalnih izazova, od opšte nezaposlenosti do suštinskog nedostatka infrastrukture i obrazovanja. Iako pažnja mora da bude posvećena brojnim opravdanim problemima razvoja, naponi da se popravi ekonomska situacija ne mogu da zanemare ciljane intervencije namenjene smanjenju nasilja i nebezbednosti, uključujući nebezbednost i nasilje u vezi sa pristupačnošću i zloupotrebom malog oružja.

Pilot projekat Oružje u zamenu za razvoj u leto 2003. godine pod pokroviteljstvom projekta UNDP/ISAC, biće važan indikator da li je strategija oružje u zamenu za razvoj širom Kosova poželjna i ostvarljiva. Iako planeri OZR i ucesnici moraju da postavljaju relativno skromne ciljeve, imajući u vidu obimnost zadatka i ogroman rizik, njihovi naponi trebalo bi da budu podržani na najvišem nivou.

Rezultati SABA sugerišu da bi bilo koja buduća akcija OZR trebalo da se usredsredi prvenstveno na pištolje i jurišne puške, posebno one u rukama civila. Oni koji poseduju druge tipove potencijalno smrtonosnijeg oružja, uključujući snajperske puške i mitraljeze, trebalo bi takode da budu ohrabreni da dobrovoljno predaju svoje oružje u zamenu za podsticanje razvoja. Oni koji su odgovorni za bilo kakvu intervenciju trebalo bi ipak da imaju u vidu različite nivoe poverenja među lokalnim Srbima i Albancima. Možda kao najvažnije, SABA ukazuje da će uključivanje lokalnog rukovodstva i učešće zajednica u definisanju njihove sopstvene bezbednosti i potreba koje se ticu razvoja biti od integralnog znacaja za uspeh bilo koje buduće akcije OZR.

I. Uvod

Malo oružje bilo je u srcu preokreta na Balkanu u toku protekle decenije i po. Jedna od najsnažnijih slika rata u Bosni je ona kada snajper ubija i osakaćuje civile u Sarajevu. U Albaniji, najdramatičniji događaj 90-ih godina prošlog veka bio je pljackanje više od pola miliona komada malog oružja iz armijskih magacina 1997. godine, koji se desio kao posledica očajničke reakcije na raspad piramidalne štednje kada su mnogi Albanci izgubili svoju oskudnu uštedevinu. U BJRM, način na koji je rat jedva sprečen 2001. godine, često je ilustrovan slikama operacije "Suštinska žetva" koju je predvodio NATO. U tim naporima na prikupljanju oružja, etnicki albanski nacionalisti su predali oko 3800 komada malog oružja i lakog naoružanja međunarodnim snagama. Na Kosovu, naoružani borac OVK ostaje snažna slika ocaja kosovskih Albanaca posle decenije rastućeg ugnjetavanja od strane Miloševića i njegovih sledbenika. Sve ove slike oružja na Balkanu dobro se uklapaju u dugotrajnu sliku koju u drugim delovima Evrope imaju o ovom regionu kao "nemirnom" i snažno privrženom oružju.

Studija istražuje problem malog oružja na Kosovu. Kosovo je još uvek obeleženo progonima na etnickoj osnovi koja su trajala duže od decenije i ratom protiv Miloševićeve Jugoslavije kojeg je na kraju ovo ugnjetavanje iniciralo.³ Postoji mišljenje da je Kosovo mesto sa mnogo oružja, od kojeg je veliki deo u vezi sa nedavnim sukobom. Ipak, ne zna se mnogo o situaciji na Kosovu kada se radi o oružju. Koliko oružja tamo ima? Ko ga poseduje? Kako se njime trguje? Kakav uticaj ono ima na kosovsko društvo i kako se ono doživljava?

Strana 1

Ova studija ima za cilj da pruži neke odgovore na ova i slična pitanja. Studiju, pod zvaničnim nazivom Referentna procena malog oružja (SABA), narucio je Program razvoja Ujedinjenih nacija (UNDP) pod pokroviteljstvom svog Projekta za kontrolu nelegalnog malog oružja (ISAC) na Kosovu. On je posebno osmišljen da informiše o komponenti Oružje u zamenu za razvoj (OZR) na ovoj teritoriji (vidi Okvir 1.1 i 1.2). Stoga on služi kao pomoćni dokument za procenu ostvarljivosti prikupljanja oružja na Kosovu. Ipak, on je zamišljen kao referentni dokument generalno o malom oružju na ovoj teritoriji i stoga se obraća mnogo široj publici.

Okvir 1.1 Generisanje novih informacija: podaci i izvori studije

Ova studija je zasnovana na raznovrsnom materijalu dobijenom iz izvora kao što su:

- direktno ispitivanje 1264 lica po domaćinstvima koje je osmislio SAS a koje je obavljeno širom Kosova (za dodatne detalje vidi Okvir 3.1 i Dodatak I i II);
- dvanaest ciljanih grupnih diskusija od kojih je svaka imala 5-11 ucesnika koje su obavljene na cetiri lokacije (tri grupe kosovskih Albanaca i jedna grupa kosovskih Srba) na Kosovu (vidi Okvir 3.2);
- intervju sa 15 bivših boraca OVK iz svih sedam operativnih zona OVK;
- intervju sa 29 nastavnika i upravnika u 15 škola širom Kosova;
- intervju sa ključnim ljudima iz kosovskih institucija Privremene samouprave, UNMIK-a, KFOR-a, OEBS-a i drugih ucesnika u bezbednosnom sektoru;
- baza podataka UNMIK Policije (Informacioni sistem kosovske policije, KPIS); i
- baza podataka Univerzitetske bolnice u Prištini.

Delovi II i III ove studije razmatraju opšti politicki i vojni kontekst situacije u vezi sa malim oružjem na Kosovu. Deo IV daje procene o broju oružja na Kosovu, što je težak zadatak imajući u vidu poroznu prirodu granica u oblasti i tajnovitost koja okružuje posedovanje oružja. Porozne granice razmatrane su u Delu V koji je fokusiran na nelegalnu trgovinu malim oružjem i lakim naoružanjem (MOLN). Deo VI istražuje kulturni i istorijski kontekst posedovanja malog oružja i njegovu upotrebu na Kosovu, uključujući istorijat prikupljanja oružja od strane Otomanske imperije i Jugoslavije. On takode objašnjava kako su tradicionalne vrednosti koje su povezane sa oružjem prenete u današnje vreme. Deo VII detaljnije se bavi razlicitim uticajima koji je MOLN imao na Kosovu, rangirajući ih od direktnih efekata (smrt i povreda) do indirektnih efekata (kao što su kriminal, uticaj na humanitarne radnike i uticaj na decu u školskom okruženju).

Glavni rezultati izveštaja su navedeni u donjem tekstu.

- Procenjuje se da postoji oko 330000-460000 komada oružja u civilnom posedu na Kosovu. Ovaj broj je zasnovan na stopi od oko 60 do 70% posedovanja oružja u domacinstvima na ovoj teritoriji i na prosečnoj stopi posedovanja oružja u ovim domaćinstvima od oko 1.4 - 1.7 komada oružja. Ovaj broj odnosi se na veliku većinu ukupnog posedovanog oružja na teritoriji.
- Najčešći tip oružja na Kosovu su pištolji i jurišne puške. Najčešći pištolji su Zastava i TT, a najčešće jurišne puške su Kalašnjikovi i Zastave.
- Podaci o policijskim zaplenama ukazuju da oblasti Mitrovice i Peći imaju više oružja od Gnjilana i Prizrena, sa Prištinom koja se nalazi u sredini. Geografski, manje je oružja u gradskim centrima nego na selu.
- Pored kriminalaca, cini se da su biznismeni i bivši borci posebno dobro naoružani. Malo oružje biva sakrivano u namenskim skrovištima ili zakopavano van kuće.
- Dosadašnje amnestije za oružje, uz nadu da će ova to da promeni, bile su manjkave u smislu obraćanja domaćim "vlasnicima", uz ograniceno učešće kosovskih politicara i javnih licnosti u naporima KFOR-a/UNMIK-a na prikupljanju oružja.
- Prikupljanje oružja bilo je manje uspešno u zajednici etnickih Srba. To je povezano, oko toga postoje razlike u mišljenju, sa njihovim negativnim doživljavanjem institucija koje su zadužene za bezbednost, posebno KPS-a, ali takode i CIVPOL-a.
- Cini se da je krijumcarenje oružja ograniceno u obimu, posebno kada se uporedi sa drugim oblicima krijumcarenja, kao što su krijumcarenje cigareta, ljudi i goriva. Krijumcarenje oružja odvija se istim putevima kao i drugi vidovi krijumcarenja.
- Nedavni pokušaji da se napravi zakonodavni okvir za posedovanje i prenošenje oružja na Kosovu, a posebno posedovanje lovackog oružja, bili su uspešni, ali do danas nekompletni.
- Broj povreda vatrenim oružjem je znatno opao u periodu neposredno posle rata (druga polovina 1999. godine) pa do 2002. godine.
- Ipak oružje preovladuje pri izvršenju krivicnih dela i pristuno je u više od 70% svih ubistava.
- Oružje kojim se izvršavaju krivicna dela su uglavnom pištolji i Kalašnjikovi.

Okvir 1.2 UNDP prikupljanje oružja na Kosovu

UNDP-u nije nepoznata kontrola malog oružja u regionu zapadnog Balkana: on je organizovao programe prikupljanja oružja u Albaniji (Gramš a kasnije Elbasan, Dibra i druge lokacije). Zajedno sa Paktom stabilnosti, on vodi program SEESAC (Program kontrole i uklanjanja malog oružja i lakog naoružanja u jugoistocnoj Evropi). Osim toga, trenutno je započeo program u BJRM, a razmatra se i program za južnu Srbiju.

Na Kosovu, UNDP/ISAC projekat ima za cilj da stanovništvo postane svesno problema malog oružja, da ukloni nelegalno oružje iz društva, da se smanje negativni efekti malog oružja, da se podrži učešće javnosti u donošenju politickih odluka, dok u isto vreme promoviše razvoj na lokalnom nivou. ISAC projekat se sastoji iz četiri komponente: 1) Podrška zakonodavnom okviru za malo oružje; 2) Angažovanje civilnog društva; 3) Oružje u zamenu za razvoj (OZR) i 4) Uništavanje oružja. Program OZR biće kao pilot projekat sproveden u dve kosovske opštine u leto 2003. godine. Ovo će da bude prva primena modela Oružje u zamenu za razvoj za prikupljanje oružja na Kosovu. Ako bude uspešan, to može da dovede do širih programa slične prirode na celom Kosovu. Pilot program OZR finansira vlada Japana.

U prvoj fazi, rad na prikupljanju oružja u okviru OZR biće usmeren na dve opštine, Vucitrn i Vitina. Ove opštine izabrane su prema sledeća dva objektivna kriterijuma:

- (a) *Izvodljivost: verovatnoća za uspeh OZR programa u opštini, i*
- (b) *Nestalnost relativnih potreba za OZR programom u nekoj opštini.*

SAS je procenio izvodljivost i nestalnost koristeći više ekonomskih, politickih i socijalnih indikatora, razloženih po opštinama. Indikatori su poredani i proracunati u vidu dva indeksa, izvodljivost i nestalnost. Indeks izvodljivosti uključivao je stopu učešća na izborima, naplatu poreza i kombinovani indeks izabranih odgovora iz ispitivanja 1264 domaćinstava (u daljem tekstu SABA projekat ispitivanja domaćinstava) koje je narucio UNDP/ISAC a koje je sprovedeno širom teritorije Kosova u februaru 2003. godine (vidi Okvir 2.1). Indeks nestalnosti sastavljen je od podataka o stopi kriminala, zapleni oružja, etnickom sastavu, povredama vatrenim oružjem, kao i izabranim odgovorima iz SABA ispitivanja domaćinstava. U Dodatku 3 iznete su promenljive u okviru ova dva indeksa, a u Dodatku 4 rangirane su opštine prema ovim indeksima.

Program OZR zasnovan je na učešću, što znaci da su lokalne zajednice pozvane da uzmu aktivno učešće u ovom programu. Ovo učešće odvija se u nekoliko faza. U pocetnoj fazi, sela i njihova okruženja moraju da izraze želju da ucestvuju u programu i moraju da naznace koliko oružja mogu da prikupe od lokalnih žitelja. Takode moraju da izadu sa konkretnim razvojnim projektima i predlogom kako bi utrošili sredstva za razvoj koja bi im obezbedio UNDP. Proces nije zamišljen tako da uključuje samo vode zajednica, već i predstavnike grupa "obicnih gradana". U kasnijoj fazi, žitelji moraju aktivno da budu mobilisani da doprinesu prikupljanju oružja da bi za uzvrat dobili sredstva za razvoj.

Neki analiticari su izrazili skepticizam prema prikupljanju oružja na Kosovu, tvrdeći da će rezultat toga da bude "pokušaj mikro upravljanja pojedinim aspektima svakodnevnog bezbednosti na Kosovu", što ne može da uspe "kada fundamentalna politicka i bezbednosna pitanja ostaju nerešena" (Paes i Matveeva, 2003).⁴ Ipak, samo 4% ispitanika u SABA projektu ispitivanja domaćinstava veruje da ljudi poseduju oružje iz razloga "politicke bezbednosti", dok 69% veruje da se oružje drži zbog licne bezbednosti. Više od 50% ispitanika veruje da je veoma verovatno, ili da postoji verovatnoća da bi ljudi vratili oružje u zamenu za investicije u svojim zajednicama (vidi Dodatak 1).

II. Kosovo: Teška prošlost, nejasna budućnost

Kosovo je krhki entitet, okružen praktično sa svih strana nestabilnim susedstvom. Ono boluje od sličnih bolesti kao i drugi delovi Balkana - napeti međuetnički odnosi.⁵ Kasnih 90-ih godina prošlog veka, progon kosovskih Albanaca doveo je do oružane intervencije NATO-a. Kampanja bombardovanja koju je predvodio NATO, koja je trajala od 24. marta do 2. juna 1999. godine, nije rešila sve probleme, niti dala odgovor na pitanje budućeg statusa Kosova. Kosovo, koje je formalno još deo Državne zajednice Srbije i Crne Gore u kojoj dominantnu ulogu ima Srbija, je od rata protektorat Ujedinjenih nacija pod upravom Privremene administracije misije UN-a na Kosovu (UNMIK). Kao posledica toga, etnički Albanci, koji cine ogromnu većinu stanovništva Kosova (oko 88%) više ne moraju da se boje etničkog ugnjetavanja. Ipak, pripadnici manjinskih kosovskih Srba (oko 6-7% u 2000. godini),⁶ uglavnom nisu mogli da se vrate svojim kućama. Iz bezbednosnih razloga, enklave preostalih kosovskih Srba su izolovane od ostatka Kosova a štite ih multinacionalne kosovske snage koje predvodi NATO (KFOR).

Pored straha od progona i nedostatka ekonomskih mogućnosti, kosovski Srbi se ustrucavaju da se vrate na teritoriju koja jednog dana može da postane posebna država sa slabim vezama sa Srbijom. Cini se da su to pre "odbijajući" nego "privlačni" faktori odgovorni za slab povratak kosovskih Srba, iako je život u izbegličkim centrima u Srbiji težak a šanse da se pronade posao slabe, pošto je Srbija još uvek u dubokoj ekonomskoj krizi. Do danas, zaista nije bilo mnogo toga što bi "povuklo" izbegle kosovske Srbe da se vrate na Kosovo. Stopa nezaposlenosti je veoma visoka (vidi u daljem tekstu).⁷ Kuće su im cesto uništene ili zauzete od drugih ljudi. Postupak povraćaja vlasništva je spor, a obraćanje sudovima ne pomaže reintegraciji kosovskih Srba u lokalne zajednice. Sloboda kretanja je strogo ograničena pošto kosovski Srbi cesto ne žele da se kreću van svojih enklava bez pratnje KFOR-a. To očigledno znaci da je njima pristup zdravstvenim ustanovama i osnovnim potrebama, kao i društvenim kontaktima sa ostalima, ograničen.⁸

Napori na izgradnji demokratije na Kosovu bili su prilično uspešni. Od uspostavljanja administracije UN-a, dva puta su održani opštinski izbori, 28. oktobra 2000. godine i 26. oktobra 2002. godine. Opšti izbori na Kosovu održani su po prvi put 17. novembra 2001. godine. U toku svih tih izbora, umerene partije etničkih Albanaca, a posebno Demokratski savez Kosova (LDK) Ibrahima Rugove, bile su uspešnije od radikalnijih grupacija.⁹ Kosovski Srbi su potpuno bojkotovali prve opštinske izbore, a delimično su učestvovali na opštim izborima na Kosovu i drugim opštinskim izborima (ICG 2001; Biele, 2002.).¹⁰ Jedan od razloga za ovo bio je to što su ih srpski političari u Beogradu direktno ili indirektno ohrabivali da to urade. Drugi razlog bilo je zastrašivanje od strane nekih kosovskih Albanaca, kao i pritisak nekih lokalnih kosovskih Srba, kao što su "Cuvari mosta" (vidi u donjem tekstu), na svoje sugradane da ne glasaju (Paes i Matveeva, 2003. str. 38). Ipak, 2002. godine najveći odziv bio je u mnogim mešovitim opštinama kao što je štrpce, gde su se kosovski Albanci i kosovski Srbi bojali dominacije druge zajednice, pa su stoga izašli na birališta u većem broju (Biele, 2002.).¹¹

Odreden broj mesta od ukupno 120 u kosovskom parlamentu bio je sve vreme rezervisan za različite manjine na Kosovu, uključujući 10 mesta za kosovske Srbe (ovaj broj mesta se dodaje na broj mesta koji oni osvoje na izborima).¹² Posle političkih prepucavanja, Skupština je konacno izabrala Ibrahima Rugovu za predsednika i Bajrama Rexhepija za Premijera početkom marta 2002. godine. Trenutna politička vlast se ipak postepeno prenosi sa UNMIK-a na izabrane organe.¹³ Decembra 2002. godine, delegacija Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija posetila je Kosovo i stekla "cvrst utisak da su lokalno

pravo svojine i privrženost ovim procesima [poboljšanje vladavine zakona, povratak manjinskih grupa, privatizacija, itd.] bili na nižem nivou nego što je bilo očekivano". Delegacija je savetovala UNMIK da učini dodatne napore i ukljuci lokalne institucije i politicke lidere u formulisanje i realizaciju smernica (UNMIK, 2003.).

Susedi Kosova takode uticu na njegovu stabilnost. Preko severne i istocne granice Kosova, u južnoj Srbiji, postoji nekoliko gradova (posebno Presevo, Medveda i Bujanovac) u kojima etnicki Albanci cine većinu. Od pocetka 2000. godine pa do maja 2001. godine, etnicki Albanci borili su se protiv srpskih policijskih snaga u toj oblasti. Naoružana milicija etnickih Albanaca, takozvana OVPMB (Oslobodilacka vojska Preševa, Medvede i Bujanovca) bila je frakcija OVK. Mirovni sporazum, kojem je posredovao NATO, doveo je do privremene i krhke stabilizacije situacije. Ipak, 2002. godine ponovo se razbukvalo nasilje u dolini Preševa.

2001. godine, zapadni sused Kosova, Crna Gora, zapretila je da će da se odvoji iz Savezne Republike Jugoslavije. Situacija je bar privremeno rešena marta 2002. godine, kada je EU izdejstvovala sporazum o labavoj uniji između Srbije i Crne Gore pod novim imenom Srbija i Crna Gora. Unija će da postoji najmanje do 2006. godine, kada će referendum o nezavisnosti biti održan u oba dela Unije. Ako Crna Gora napusti federaciju, bilo bi vrlo teško opravdati zadržavanje Kosova u njoj.¹⁴

Na jugozapadu, Kosovo se granici sa Albanijom, koja je iskusila dugi period bezakonja u toku protekle decenije i po i cije je stanovništvo još uvek znatno siromašnije od njihove braće na Kosovu.¹⁵ Na kraju, u toku 2001. godine, BJRM koja se nalazi na jugu, bila je blizu totalnog rata između etnickih Albanaca i državnog aparata kojim dominiraju etnicki Makedonci (frakcija OVK, Nacionalna oslobodilacka armija (NOA), bila je odgovorna za borbu na strani etnickih Albanaca). Za mnoge od pobunjenih etnickih Albanaca je receno da koriste Kosovo kao bazu i da još uvek nisu potpuno razoružani.¹⁶ Situacija još uvek nije rešena i postoje indikacije (kao što je povećanje aktivnosti nelegalnog finansiranja i manifestacija ekstremista) da je možda obnavljanje borbi na vidiku.¹⁷

Nerešen status Kosova, da li će da ostane deo federacije Srbije i Crne Gore ili će da postane nezavisno,¹⁸ uz veliko međuetnicko neprijateljstvo, usporio je ekonomski razvoj regiona. Ekonomska aktivnost je najveća oko međunarodnog prisustva (na primer pružanje usluga UNMIK-u, OEBS-u, EU, KFOR-u i drugom međunarodnom osoblju), i postoji bojazan da na vidiku nema dugorocnog održivog ekonomskog oporavka. Najmanje polovina stanovništva živi u siromaštvu, a stopa nezaposlenosti je zapanjujućih 50%.¹⁹

Mapa kosovskih opština

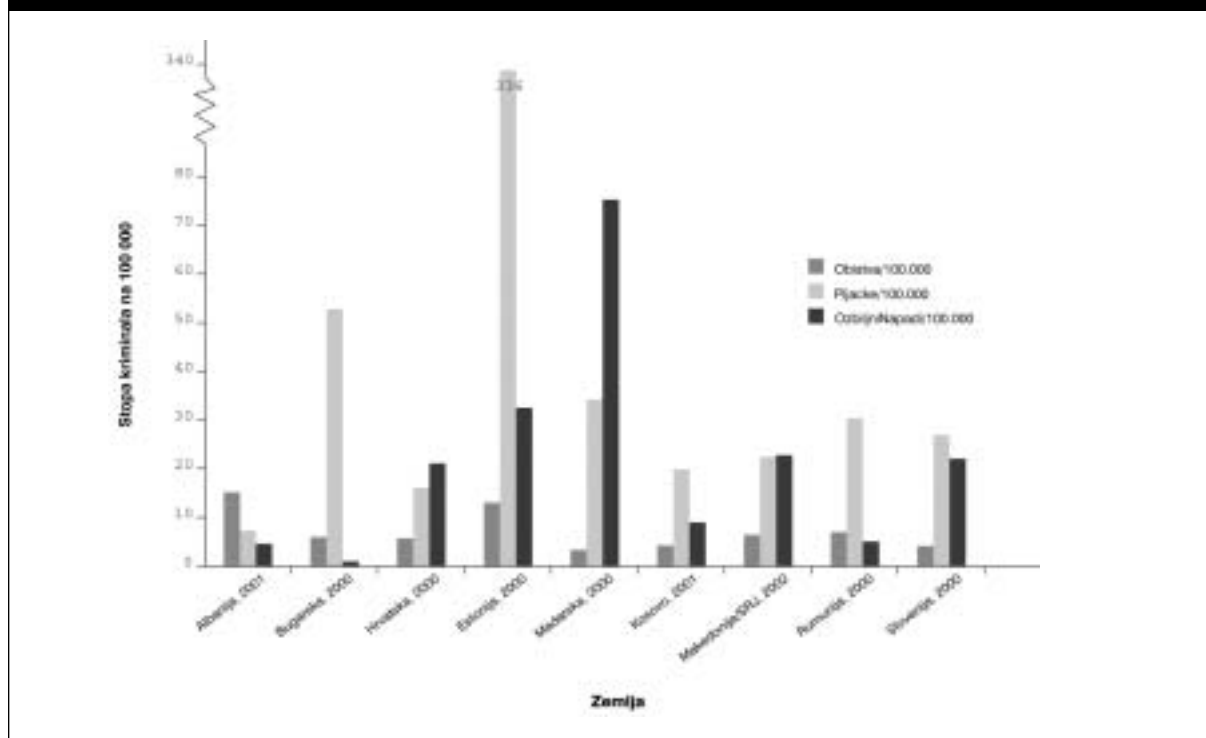
Strana 6

III. Utisci o bezbednosti i o službama koji vrše poslove obezbedenja

Tipovi i stepen nasilja i nebezbednosti na Kosovu

Kombinacija regionalne i unutrašnje političke nesigurnosti, međuetnickih tenzija, nedostatka ekonomskih izgleda, postkonfliktni status, doprineli su utisku da je Kosovo nasilničko društvo. Ipak, prijavljeni nivo krivičnih dela je znatno opao u toku nekoliko proteklih godina. U 2001. godini bilo je 89 ubistava (oko 4.45 na 100000 stanovnika), 401 pljacka (20.05 na 100000) i 186 ozbiljnih napada (9.3 na 100000).²⁰ Ovi pokazatelji su slicni onima u drugim zemljama u regionu Balkana i centralne i istocne Evrope, u stvari, oni se cak nalaze na donjem kraju skale. Ipak, stopa krivičnih dela na Kosovu može da bude potcenjena u zvaničnim podacima imajući u vidu uzdržanost stanovnika da prijave krivično delo policiji.²¹ Pored neprijavlivanja, drugi potencijalni razlog za nisku stopu prijavljenih krivičnih dela je znacajno prisustvo međunarodne policije i vojske na toj teritoriji, što smanjuje nivo krivičnih dela.

Figura 3.1 Stopa krivičnih dela na Kosovu u komparativnoj perspektivi

Izvori: KPIS; Interpol; SOK (2002).

Danas se ubistva dešavaju uglavnom između muškaraca kosovskih Albanaca. Stopa međuetnickih ubistava znacajno je opala, a manje od jedne četvrtine žrtava su žene.²² Po ovome, Kosovo se ne razlikuje mnogo od drugih zemalja. O detaljima o korišćenju oružja u krivičnim delima, vidi Deo VII ovog izveštaja.

Jedan od trenutnih razloga za brigu na Kosovu je to što politicko i kriminalno nasilje postaju međusobno povezani kroz rastuće dobro organizovane kriminalne strukture. OVK se raspala, sa delovima svog rukovodstva koji su se okrenuli politici (uglavnom Alijansa za budućnost Kosova - AAK i Demokratska

partija Kosova - PDK), biznisu, organizovanom kriminalu, ili su nastavili paramilitarne aktivnosti. Rascep ipak nije potpun pošto su biznis, organizovani kriminal regularna i ekstremistička politika povezani na razne načine. Važno je da se napomene da ovo nije ograničeno samo na bivše strukture OVK. Veze su jace u ekstremističkim nacionalističkim organizacijama, za koje se misli da finansiraju svoje aktivnosti uglavnom putem kriminala, kao što je nedavno bio slučaj putem niza kidnapovanja.

Prisutno je zastrašivanje ljudi na ključnim političkim i administrativnim položajima. Ovo je dokazano činjenicom da je bilo teško zadržati lokalne stanovnike Kosova na višim funkcijama u carinskoj službi. Različite vrste pritisaka takode primenjuju grupacije bivših pripadnika OVK. Na primer, bilo je tvrdnji da bi masovne demonstracije vezane za OVK (kao što je snažan protestni marš 18000 ljudi 27. februara 2003. godine u Prištini protiv izručenja osumnjicenih ratnih zlocinaca iz redova etnickih Albanaca tribunalu za ratne zlocine u Hagu (TOL 2003)), bile znatno manje da nije bilo pritiska (i ako ne obavezno u formi pretnji nasiljem) na ljude da ucestvuju. Više eksplozija koje su se nedavno desile, u vezi sa važnim političkim događajima, pokrenule su izvesnu zabrinutost na Kosovu. Najozbiljniji napad u poslednje vreme bilo je ipak ubistvo. Januara 2003. godine ubijen je Tahir Zemaj, jedan od bivših komandanata OVK koji se okrenuo politici, zajedno sa članovima svoje porodice (UNDP, 2003, str. 26-7).

Kada su u anketi koja je obavljena u periodu maj - avgust 2002. godine stanovnici Kosova pitani koliko se sigurno osećaju na ulicama, 54% je reklo da se osećaju "nešto malo" ili "veoma" sigurno na ulicama. Tri meseca kasnije, ova brojka je porasla na 59% (UNDP, 2003, str. ii). Ipak postoje etnicke razlike u doživljavanju bezbednosti. Dok se 59% kosovskih Albanaca oseća sigurno na ulici, samo 41% kosovskih Srba se oseća bezbedno.²³ Među kosovskim Srbima 42% se oseća "ne previše bezbedno" ili "potpuno nebezbedno" kada su sami kod kuće, dok isto oseća 26% kosovskih Albanaca (UNDP, 2003, Tabela A.8). Ipak, postoji opšte osećanje među stanovništvom da se bezbednost poboljšava. Kada su u SABA ispitivanju domaćinstava pitani da li je bezbednost u njihovoj oblasti poboljšana ili pogoršana u poredenju sa periodom od pre godinu dana, 65% ispitanih etnickih Albanaca je odgovorilo da je bezbednosna situacija poboljšana, a samo 11% je reklo da je pogoršana. Među etnickim Srbima, odgovori su bili potpuno različiti. Velika većina ispitanika (70%) procenjuje da je situacija ostala ista, 19% je reklo da je poboljšana, a 6% da je pogoršana (vidi Dodatak 1).

Okvir 3.1 SABA ispitivanje po domaćinstvima

Od 4. do 10. februara 2003. godine, Index Kosova je sproveo direktno ispitivanje u domaćinstvima 1264 lica širom Kosova, koje je narucio UNDP/ISAC kao deo SABA-e. Intervjuisani su i kosovski Albanci i kosovski Srbi. Tema ispitivanja bila je bezbednost, sigurnost i oružje na Kosovu.²⁴ Upitnik je imao oko 40 pitanja o iskustvima u vezi pretnji, doživljavanju bezbednosti i organima reda, stavovima prema oružju i različitim merama kontrole oružja, broju i tipu oružja za koje se veruje da je u opticaju, itd. (izabrani odgovori na pitanja iz upitnika izneti su u Dodatku 1 ovog izveštaja, a kompletan upitnik se nalazi u Dodatku 2).

Pokazalo se da je ovo vrlo osetljiva tema. Iako su pitanja postavljana indirektno (na primer, postavljanjem pitanja o oružju u susedstvu a ne da li možda ispitanik ima oružje), po prvi put se desilo da Index Kosova naide na odbijanje u toku sprovođenja ispitivanja. Ispitanici su takode cesto pitali da li je anketare poslao KFOR, UNMIK ili KPS i izražavali zabrinutost da će doći do racije ili hapšenja posle intervjuja.

Uprkos ovim problemima koji su bili u vezi sa procesom, ispitivanje je dalo interesantne konacne rezultate, posebno u pogledu naglašavanja razlike između etnickih zajednica i raznih demografskih grupa (starost, grad/selo, itd.), koji su istaknuti u celom ovom izveštaju.

Kompletniju sliku uzroka nebezbednosti pružilo je ispitivanje ciljnih grupa koje je sproveo Index Kosova za ovu studiju na četiri lokacije na Kosovu (za detalje vidi Okvir 3.2). Ovo istraživanje je otkrilo da, kada su pitani o faktorima nebezbednosti, ljudi se nisu obavezno pozivali na kriminal. Muškarci su uglavnom isticali političke faktore kao što su konačni status Kosova, ograničena kontrola rukovodećih organa, nefunkcionalni sudovi, enklave itd, iako su takode isticali zagonetna ubistva, organizovani kriminal i drogu. Žene su češće pominjale brzu i nesmotrenu vožnju,²⁵ mračne ulice, nedostatak trotoara, loše puteve, pse litalice i zagadenje. Krijumčarenje, kriminal i nasilje su takode navedeni kao faktori nebezbednosti. Decu i omladinu, nasuprot tome, više je brinuo kriminal. Visoko na njihovoj listi faktora nebezbednosti bili su kriminalci, ubistva, droga, trgovina ljudima, kidnapovanja, silovanja itd.

Ciljne grupe kosovskih Srba generalno je više zabrinjavao kriminal nego kosovske Albanke s druge strane, pošto su svi, i muškarci, žene i deca/omladina, rangirali različite tipove kriminala (droga, silovanja, napadi na decu, kidnapovanja itd.) visoko na svojoj listi. Muškarci su posebno videli kriminal kao pojavu koja dolazi uglavnom iz druge zajednice. Kosovski Srbi su takode rangirali pitanja kao što su transport do i iz enklava, nezavisnost Kosova i centralizaciju Kosova²⁶ visoko na listi bezbednonih problema.

Pitanje oružja spontano se pojavilo u nekim od ovih diskusija o faktorima nebezbednosti. U Gnjilanu, oružje bez dozvole bilo je jedan od faktora nebezbednosti pomenut u razgovoru sa muškom ciljnom grupom (ne i kao jedna od glavnih pretnji). Slicno su u Prizrenu, žene, muškarci i deca/omladina, naveli oružje među glavnim bezbednosnim problemima. Za žene je na samom vrhu bezbednosnih problema bilo oružje bez dozvole. Deca i omladina u Prizrenu stavili su "naoružane ljude" na drugo, a muškarci su stavili "oružje" na četvrto mesto među faktorima rizika. Ipak, u južnoj Mitrovici i u ciljnim grupama kosovskih Srba, oružje nije pomenuto. U celini, ovo pokazuje da postoji izvesna zabrinutost u vezi sa oružjem među stanovništvom Kosova. Ovo je takode potvrdilo i SABA ispitivanje domaćinstava. Kada su pitani da li misle da ima suviše oružja u društvu, 47% ispitanih etnickih Albanaca i 46% poduzorka etnickih Srba odgovorilo je pozitivno, dok je 20, odnosno 32% odgovorilo sa "ne" (vidi Dodatak 1)

Utisci o institucijama i sredstvima koji osiguravaju bezbednost

Da bi bilo koji program prikupljanja oružja uspeo, ljudi moraju da veruju onima čiji je zadatak da osiguravaju bezbednost zajednici. Kada su upitani koga bi kontaktirali ukoliko bi njihov auto, motocikl ili druga imovina bili opljackani, 90% ispitanih kosovskih Albanaca reklo je da bi se obratilo KPS-u, a 6% išlo bi u CIVPOL.²⁷ U slučaju pretnje po život ispitanici bi uradili isto: 87% bi išlo u KPS, 4% u CIVPOL, a 3% u KFOR. U isto vreme, 30% je reklo da bi "vrlo verovatno" ili "postoji verovatnoća" da bi pucali/napali lopova ukoliko je to moguće, 38% bi "vrlo verovatno" uzvratilo pretnju ili "postoji verovatnoća" da bi to uradili ukoliko bi postojala pretnja po njihov život. 80% bi se "vrlo verovatno" obratilo rodacima, prijateljima ili susedima ili "postoji verovatnoća" da bi to učinili, ako bi im nešto vredno bilo ukradeno ili ako bi im ozbiljno bilo preceno. U idealnom slučaju, prema 71% ispitanika, KPS bi trebalo da bude odgovoran za bezbednost, 9% veruje da bi za bezbednost trebalo da bude odgovoran KFOR, a 8% da to treba da bude UNMIK/CIVPOL (vidi Dodatak 1)

Kosovski Srbi bi manje više slicno kao i kosovski Albanci ili uzvratili pretnju/pucali na lopova, ili se obratili rodacima, prijateljima ili susedima. Ipak oni bi u mnogo manjem procentu otišli u KPS. Samo 13 - 17% bi otišlo u KPS ako bi im bilo preceno ili ako bi im bila ukradena neka vrednost. Kada su upitani, ko bi u idealnom slučaju trebalo da bude odgovoran za bezbednost, 38% je odgovorilo MUP²⁸/srpska policija/armija, 28% lokalni naoružani ljudi, a samo 8% KPS. Ovi rezultati potvrđuju ranije rezultate. U ispitivanju iz novembra 2002. godine, više od 95% stanovnika Kosova bilo je "zadovoljno" ili "vrlo zadovoljno" KPS-om. Više od 78% ima isti pozitivan stav prema CIVPOL-u. Kosovski Srbi imaju gotovo potpuno suprotno mišljenje: više od 90% je "nezadovoljno" ili "uopšte nije zadovoljno" KPS-om, a 77% ima isto mišljenje o CIVPOL-u (UNDP, 2003, str. 27). Nezadovoljstvo KPS-om je takode

naglašeno činjenicom da su kosovski Srbi koji nose uniformu KPS-a suočeni sa verbalnim zlostavljanjem i čak fizičkim napadima u severnoj Mitrovici (Paes i Matveeva, 2003, str. 39-40).

Ispitivanje ciljnih grupa to potvrđuje, ali donosi i interesantne dodatke. Pošto je diskusija koncentrisana više generalno na bezbednost nego na bezbednost u odnosu na kriminal, KFOR je dobio veću važnost, kao i KZK i vatrogasci među ispitanim kosovskim Albancima. Porodica je takođe visoko rangirana među institucijama i sredstvima koji osiguravaju bezbednost, posebno među ženama. Muškarci u Gnjilanu i Prizrenu pomenuli su "oružje sa dozvolom" među važnim, iako ne najvažnijim, sredstvom koji osigurava bezbednost. Zabrinjavajući znak je da deca i omladina svrstavaju samoodbranu i oružje za samoodbranu u stvari koje osiguravaju bezbednost. Za muškarce iz redova kosovskih Srba, Jugoslovenska Armija, srpsko Ministarstvo unutrašnjih poslova i srpska policija visoko su rangirani među institucijama koje osiguravaju bezbednost. Muškarci iz redova kosovskih Srba rangirali su licno naoružanje, samoorganizovanje i lovačka udruženja na osmo, deveto i deseto mesto subjekata koji osiguravaju bezbednost. Muška ciljna grupa je takođe izjavila da "ako bi im bila pružena šansa da legalno poseduju oružje, to bi za njih bila velika stvar za osiguranje bezbednosti". Žene nisu pominjale oružje, ali deca i omladina iz redova kosovskih Srba, slično onima iz redova kosovskih Albanaca, rangirali su oružje među najvažnijim stvarima za osiguranje bezbednosti.

Okvir 3.2 Ispitivanje ciljnih grupa na Kosovu

Tehnika istraživanja kroz učestvovanje ispitanika može da bude iskorišćena za prikupljanje detaljnijih informacija o različitim temama, uključujući osetljiva pitanja kao što je pitanje oružja na Kosovu. Na Kosovu, tehnika istraživanja kroz učestvovanje ispitanika u obliku razgovora sa ciljnim grupama, organizovana je na četiri lokacije širom Kosova (Gnjilane, južna Mitrovica, Prizren i opština Priština (Laplje Selo, Caglavica i Gracanica gde žive kosovski Srbi)). Na svakoj lokaciji, ispitanici su slučajno izabrani i podeljeni u tri podgrupe: deca/omladina (9 - 17 godina), žene i muškarci. Index Kosova i Galup Internešenal sproveli su istraživanje koje je naručio UNDP/ISAC, u januaru i februaru 2003. godine.

Učesnici su zamoljeni da urade pet vežbi:

1. *Definisanje faktora nebezbednosti*: prvo, učesnici su pozvani da nabroje sve faktore koji čine da se osećaju nebezbednim ili nesigurnim. U drugom koraku, oni su rangirali ove faktore u parovima. Na taj način, dobijena je rang lista različitih faktora nebezbednosti.
2. *Identifikovanje institucija i sredstava koji osiguravaju bezbednost*: Učesnici su pozvani da nabroje sve institucije/organizacije/sredstva kojima bi se obratili ili koja bi koristili ako bi se osećali nesigurno. Zatim su rangirali važnost tih institucija odnosno sredstava i koliko su im nadohvat ruke.
3. *Pravljenje mape koja se odnosi na bezbednost*: Od učesnika je traženo da nacrtaju mapu svog grada/susedstva, uz označavanje nebezbednih tačaka i mesta gde može da bude pronađeno malo oružje.
4. *Vremenski dijagram* (samo muškarci i žene): Od učesnika je traženo da nacrtaju dijagram o tome kako su se nivoi nebezbednosti menjali u toku poslednjih deset godina, uz objašnjenje zašto su se dešavali usponi i padovi.
5. *Malo oružje i njegove posledice*: Učesnici su pozvani da navedu sve tipove MOLN o kome su čuli ili koje su videli u poslednjih dvanaest meseci. U drugom koraku, oni su napravili rang listu oružja, a kriterijum je bio koji su tipovi oružja po njima najopasniji. Na kraju, od učesnika je traženo da navedu sve uticaje/posledice koje bi oružje sa liste moglo da ima.

Na Kosovu, gde na raspolaganju istraživačima stoji širok opseg izvora informacija, tehnika ispitivanja kroz učešće ispitanika može da bude od manje važnosti za istraživanje, što je diskutabilno, nego u okruženju u kome nedostaju informacije. Ipak, kao što je očigledno iz narednih delova izveštaja, istraživanje kroz učešće ispitanika u kontekstu Kosova bilo je vrlo korisno u triangulaciji i verifikaciji podataka dobijenih drugim sredstvima.

IV. Koliko oružja ima na Kosovu?

Različiti posednici oružja na Kosovu

Ukupno posedovanje oružja od strane civila na Kosovu može da bude procenjeno na između 330000 i 460000 komada oružja. Skoro sve ovo oružje je u nelegalnom posedu (od maja 2003. godine, samo 20000 komada lovačkog oružja je u legalnom posedu).

Ovaj deo pokazuje kako se došlo do ove procene i objašnjava kako je ovo oružje raspoređeno, geografski i demografski. Ipak, važno je napomenuti da veliki broj različitih aktera poseduje oružje na Kosovu i da je linija između nekih od njih nejasna. Pored civila, oružje poseduju bivši borci, privatne agencije za pružanje usluga bezbednosti, naoružane milicije (i kosovski Srbi i kosovski Albanci), kosovska policija (KPS), službe za civilnu zaštitu (KZK), kao i međunarodna policija i vojne snage prisutne na ovoj teritoriji (CIVPOL, KFOR). Pravljenje razlike između oružja koje je u posedu civila i onog koje poseduju pojedinci koji bi lako mogli da budu mobilisani u organizovane naoružane milicije u toku političkih nemira, je teško. Ipak, slika posedovanja oružja je, kao što je prikazano u donjem tekstu, odvojeno procenjena za svaku kategoriju.

Ukupno procenjeno oružje koje je u posedu domaćeg stanovništva na Kosovu (uključujući i oružje koje nije u civilnom posedu, kao što je oružje KPS-a) kreće se između 350000 i 480000 komada oružja (vidi Tabelu 4.1). Ova procena ipak isključuje oružje koje je u posedu međunarodnih policijskih snaga (oko 4300 stranih pripadnika policije u aprilu 2003. godine), kao i oružje koje je u posedu KFOR-a (oko 28000 pripadnika na Kosovu u martu 2003. godine).²⁹ Gornje cifre pokazuju da je velika većina svog malog oružja u rukama civila.

Tabela 4.1 Ukupno procenjeno oružje u posedu stanovnika Kosova (legalno i nelegalno), 2003.godina

KPS	KZK	Posednici oružnog lista	Civili (nelegalno i legalno)	Naoružane milicije kosovskih Srba	Naoružane milicije kosovskih Albanaca (uključujući NOA)	Ukupno
5,200	200 (+1,800)	200+	330,000-460,000	240-400	11,800-15,800	350,000-480,000

Za razliku od ostalih delova bivše Jugoslavije, posebno Srbije i Bosne i Hercegovine, na Kosovu nema domaće proizvodnje malog oružja, sa izuzetkom nešto improvizovanog oružja.³⁰

Oružje organa reda i KZK

Kao i svuda, oružje organa reda na Kosovu je mali deo ukupne količine oružja, i iznosi nešto više od 5000 komada oružja.³¹ Povlačenjem u junu 1999. godine, srpska policija je prestala da bude organ reda na Kosovu.³² Njihove dužnosti obezbeđivanja reda i mira preuzela je nova organizacija, UNMIK Policija, koju cine međunarodni CIVPOL i Kosovska policijska služba (KPS). Oni deluju pod komandom međunarodnih vlasti. Ipak, u delovima gde žive kosovski Srbi, posebno u severnoj Mitrovici, CIVPOL i KPS su samo delimično uspešni. Umesto njih, nezvanične naoružane strukture, kao što su Čuvari mosta, obezbeđuju "red i zakon" (oružje u posedu naoružanih struktura kao što je ova obradeno je u Delu V).

Kosovska policijska služba je civilna policijska organizacija koja je u januaru 2003. godine imala 5185 policajaca.³³ Prema UNMIK-ovim izvorima, oni poseduju oko 5200 komada oružja, uglavnom lično oružje (pištolje Glock 9 mm), ali i 75 komada AK-47 za granične patrole i 32 komada Hekler & Koh MP-5 za obezbeđivanje ličnosti.³⁴ Povećanje vatrene moći granične straže je posledica sve bolje naoružanih krijumčara koji prelaze granicu. Izbor AK-47 bio je motivisan zaplenom oružja, koje se sastoji u većem delu od pušaka AK-47. Stoga je to jeftin način za opremanje policije. Činjenica da KPS poseduje malo manje od jednog vatrenog oružja po policajcu znači da su oni neznatno slabije naoružani od većine svojih stranih kolega: tipični koeficijent naoružanja policije od 1.2 komada vatrenog oružja i lakog naoružanja po aktivnom policajcu dao bi ukupno oko 6200 komada oružja.³⁵

Stvoren umesto demobilisane OVK, Kosovski zaštitni korpus (KZK), ima aktivan korpus od 3000 članova i pomoćne ogranke sa oko 2000 muškaraca i žena. On je odgovoran za pružanje pomoći pri katastrofama, operacije potrage i spašavanja, kao što je bila akcija preduzeta posle zemljotresa u aprilu 2002. godine u Gnjilanu, pomoć pri razminiravanju, pružanje humanitarne pomoći u udaljenim oblastima i pomaganje u obnovi posle rata. On nema nikakvu ulogu u vezi sprovođenja zakona ili održavanja reda i mira. Međunarodni krugovi i dalje sumnjičavo gledaju na KZK, a mnogi je odbacuju smatrajući da je to dnevni posao za pobunjeničku organizaciju sa reputacijom da se okrenula organizovanom kriminalu (Davis, 2002, str. 14-15). Pošto je njegova isključiva odgovornost reagovanje pri nesrecama i humanitarna pomoć, njegovi pripadnici ne bi trebalo da budu naoružani, ali im je dozvoljeno da poseduju 200 komada oružja za čuvanje objekata. Slično KPS-u, to je uglavnom lično naoružanje i puške AK-47.³⁶ Pored ovog oružja, KZK-u je takode dozvoljeno da poseduje izvestan broj ceremonijalnog oružja, i što je važnije, KFOR poseduje 1800 komada malog oružja koje čuva za KZK.³⁷ Danas je ovo oružje u prilično lošem stanju. Iako KZK ima pravo da nadgleda pristup oružju, organizacija ga nije održavala. Ovo bi moglo da ukazuje na to da KZK-u koji teži da postane nacionalna armija, u slučaju da Kosovo jednog dana postane nezavisno, ne nedostaje moćnije oružje boljeg kvaliteta, ili pristup takvom oružju.

Nije ipak sigurno da li KZK kao organizacija ima tajni arsenal. Verovatnije je da njegovi pojedini članovi, ili grupe članova, imaju lak pristup oružju (iako im kao članovima KZK prete strožije kaznene mere nego običnim civilima ukoliko oružje bude pronađeno u njihovom posedu).

Drugi delovi bezbednosnog sektora na Kosovu takođe poseduju oružje, ali u maloj količini. Zatvorski čuvari koji patroliraju duž zatvorskih zidova suočili su se sa pokušajima i upada i bekstva. Carinski službenici su nenaoružani, i ako bi njihovi mobilni timovi (uglavnom se bore protiv krijumčarenja cigareta) trebalo da budu opremljeni nesmrtonosnim oružjem u bliskoj budućnosti.³⁸

Osim struktura javne bezbednosti, privatne agencije za obezbeđenje takođe imaju oružje. Oni koji rade legalno mogu od UNMIK-a da traže Karticu za oružisko ovlašćenje (KOV) (takozvana WAC kartica, vidi Deo VI). Sasvim je moguće da osoblje koje se bavi obezbeđenjem, a koje se nalazi u sivoj zoni između legalnog i nelegalnog, ima pristup širokom spektru malog oružja.

Naoružanje milicija

Posebno je teško ustanoviti nivo do kog su pobunjenici na Kosovu naoružani, iz dva razloga. Prvi razlog je što su borci iz redova etničkih Albanaca mogli, i još uvek mogu, da svoje operacije prebacuju sa očiglednom lakoćom između Albanije, Kosova i delova BJRM. Ova fleksibilnost potkopava striktnu teritorijalnu podelu posedovanja oružja, i ukazuje na potrebu za regionalnom procenom zaliha oružja

ili procenom količine oružja milicija. Drugi faktor je taj što je razlika između boraca i civila slabo vidljiva, čime se zamagljuje razlika između civilnog i pobunjeničkog naoružanja. Ovo takođe važi za mnogo manje milicije kosovskih Srba.

Tabela 4.2 OVK i milicije kosovskih Srba u 1999. godini

OVK	Milicije kosovskih Srba
32,000-40,000	9,900-13,800

Istorijsku procenu nivoa naoružanja OVK komplikuje činjenica da je njena konačna veličina u 1999. godini nepoznata, kao i različite tvrdnje o tome koliko je dobro bila naoružana u to vreme. Procene za jun 1999. godine, neposredno pre nego što je Slobodan Milošević kapitulirao pred zahtevima NATO-a, kreću se od 8000-10000 (Small Arms Survey, 2002, str. 290) pa do ukupno 20000 pobunjenika u redovima OVK (Heinemann-Gruder i Paes, 2001, str.14). Međunarodna organizacija za migracije (IOM) dobila je 25723 zahteva za pomoć za reintegraciju kada je počela sa registracijom boraca OVK krajem 1999. godine (Heinemann-Gruder i Paes, 2001, str.14). Prema procenama KFOR-a, OVK je imala oko 15000 članova 1998. godine, na vrhuncu borbi, što izgleda potvrđuje veću brojku od oko 20000 boraca OVK u 1999. godini (snage se uvećavaju sa porastom izgleda na pobedu).³⁹ Procena od 20000 boraca OVK je stoga razumna.

Strana 13

Da li su i kako svi borci bili naoružani (posebno oni koji su se kasno priključili) je nejasno. Izgleda, ipak, da je posedovanje MOLN bio važan znak, čak i za one koji su veoma malo učestvovali u tadašnjim borbama. Prema jednom bivšem borcu OVK koji je intervjuisan, "malo oružje ... koristili su neki ljudi da bi se pokazali kao bivši vojnici OVK iako su se pridružili OVK veoma kasno ili čak posle rata".⁴⁰

Koristeći konzervativni "koeficijent oružja po pobunjeniku" od 1.6 komada oružja po borcu (vidi Okvir 4.1) kao polaznu tačku, ukupan arsenal OVK na kraju rata, juna 1999. godine, može da bude procenjen na oko 32000 komada malog oružja i lakog naoružanja. Faktor koji bi mogao da poveća broj komada oružja po borcu je pljačka armijskih depoa oružja u susednoj Albaniji od strane očajnog stanovništva 1997. godine (vidi Okvir 4.3). Kao rezultat toga, OVK je gotovo sigurno postao dobro opremljen gerilski pokret. Mnogi osporavaju da je sa događajima 1997. godine u Albaniji OVK transformisana u vojnu snagu na koju mora da se računa. Ovo je potvrđeno intervjuima obavljenim za ovaj izveštaj sa petnaesticom bivših boraca OVK. Dok je većina intervjuisanih mislila da je malo oružja nabavljeno u periodu do 1997. godine, devet od petnaest intervjuisanih bivših članova OVK ukazalo je da je Albanija bila najvažniji kanal za oružje posle 1997. godine. Jedan bivši borac OVK opisuje ova putovanja za krijumčarenje oružja:

Išli smo tamo u različitim grupama, ponekad su to bile velike grupe od 50 do 300 ljudi, a ponekad male grupe od 5 do 20 ljudi... U selima severne Albanije ...mi bi natovarili oružje (obicno AK-47, rucne bacače i manje količine minobacača i poljskih topova) i municiju na leđa, a natovarili bi i konje i magarce. Onda bi se ponovo vraćali tim putem punim rizika i fizičkih prepreka.⁴¹

Trinaestoro intervjuisanih pomenulo je Albaniju, zajedno sa Srbijom, Bosnom i Hercegovinom, Hrvatskom i BJR, kao mesto gde je kupovano oružje. Intervjuisani veruju da je OVK zaplenila vrlo malu količinu oružja od srpskih snaga u toku borbi, oko 1.5-2% ukupnog naoružanja OVK. Nasuprot tome, prema intervjuisanim bivšim borcima OVK, oružje kupljeno iz izvora u Srbiji iznosi od 5-25% ukupnog naoružanja OVK.

Uzimajući u obzir pljačku arsenala oružja u Albaniji, koeficijent oružja po pobunjeniku mora da bude povećan na dve ili više komada oružja po borcu. Ovo znači da se 1999. godine u zalihama oružja OVK nalazilo 40000 komada oružja ili više, što daje opseg od 32000-40000 komada oružja iznetog u gornjoj Tabeli 4.2.

Po početnom sporazumu sa KFOR-om, OVK se složila da preda sve svoje oružje izuzev kratkocevnog neautomatskog oružja u roku od 90 dana.⁴² U toku 90-dnevnog perioda, OVK je predala oko 8500 komada vatrenog oružja i veću količinu ostalog oružja, uključujući oko 7000 pušaka (3000 automatskih pušaka, 2000 poluautomatskih i 2000 repetirki), oko 300 komada ličnog naoružanja (uglavnom poluautomatskih pištolja), 700 mitraljeza (uglavnom lakih), 200 minobacača, oko 300 komada protivtenkovskog oružja, manje od 20 komada protivvazdušnog oružja, 27000 ručnih granata i više od 1200 mina. Osim toga, predato je više od šest miliona metaka za MOLN. Zaplena od OVK počela je već u toku ovih 90 dana a njen rezultat je više od 1000 zaplenjenih pušaka, skoro 400 pištolja i revolvera i manje količine mitraljeza, protivtenkovskog oružja, ručnih granata, mina i municije.⁴³

Strana 14

Relativno mali broj oružja koji je predat od strane OVK, vojni komandant OVK Agim Çeku objasnio je na sledeći način:

Na kraju kampanje bombardovanja, imali smo 20000 vojnika, ali mnogi od njih, možda čak 50%, bili su tek regrutovani i nisu imali oružje. Oni su morali da dele jedno oružje. Nama nikad nisu nedostajali borci, ali smo imali problem sa oružjem, i u pogledu kvaliteta i kvantiteta. (citirano u Heinemann-Gruder i Paes, 2001, str. 19)

Pored svega toga, postoji široka saglasnost da OVK nije potpuno razoružana (Ripley 2000, str. 21; Heinemann-Gruder i Paes, 2001, posebno str. 19-21), a gornje procene ukazuju i sledeće: ako je OVK zaista posedovala oko 32000-40000 komada oružja, a samo oko 10000 je ili predato (8500) ili zaplenjeno (1500) u toku 90 dana, to znači da nedostaje najmanje 22000-30000 komada oružja

Stoga ostaje pitanje: šta se desilo sa preostalim oružjem? Danas OVK više ne postoji kao jedinstvena grupa. Kao što je napomenuto u uvodu, neki bivši borci OVK su prešli u KZK, KPS, politiku, biznis, organizovan kriminal ili su se prosto reintegrisali u civilni život. Stoga je verovatno da je oružje OVK pod kontrolom različitih grupa i pojedinaca. Prema nekim analitičarima, nešto od preostalog oružja je smešteno u Albaniji (Ripley, 2000, str. 22; Heinemann-Gruder i Paes, 2001, str. 20). Moguće je da veoma velika skladišta oružja postoje svuda preko granice Kosova, granice u Albaniji, oko mesta kao što je Bucaj i Krum, ali je ovo oružje van opsega ovog izveštaja.⁴⁴ To oružje bilo bi veliki razlog za brigu ako dođe do oružanih sukoba.

Ipak veća tajna skladišta oružja se još uvek pronalaze širom Kosova, a neka od borbenih tehničkih sredstava su u stanju koje čini se ukazuje da su ona prosto zaboravljena. Druga čak nisu bila ni obezbedena.⁴⁵

Primeri tajnih skladišta pominju se skoro svakodnevno u saopštenjima za štampu KFOR-a. Stoga, u saopštenju za štampu od 7. marta 2003. godine objavljeno je da su vojnici iz finskog i norveškog bataljona otkrili "značajno" tajno skladište u oblasti Kosovog Polja, u kome su bile 32 ručne granate, 13 pušaka, 4434 metaka za malo oružje, 400 grama TNT, 1 kilogram plastičnog eksploziva, 38 okvira za municiju, pet tromblonskih granata. Istog dana, otkrivena je i manja količina oružja i eksploziva u blizini Vitimirice, Ugljara, Mitrovice i Podujeva (KFOR, 2003.).

Nešto od oružja OVK je bez sumnje dato OVPMB (frakciji OVK koja se bori protiv srpske policije u južnoj Srbiji), koja je imala oko 2200 članova 2000. godine,⁴⁶ kada su borbe u južnoj Srbiji bile na vrhuncu. Danas, broj boraca je verovatno neznatno niži, možda ih ima oko 1000. Takođe je prijavljeno da je Nacionalna oslobodilačka armija etničkih Albanaca (NOA), koja se borila za etnički separatizam u BJRM 2001. godine, u najmanju ruku delimično bazirana na Kosovu pri čemu se oslanja na skrovišta širom teritorije. Ukupna veličina NOA je procenjena na oko 1500-2000 aktivnih članova u 2001. godini.⁴⁷ Ponovo, korišćenjem koeficijenta od 1.6 komada oružja po borcu (vidi Okvir 4.1), kao i veću brojku od 2.0 komada oružja po borcu na osnovu umnožavanja oružja u regionu, veličina zaliha NOA može da bude procenjena na između 2400-4000 MOLN. Procenjuje se da su ostale frakcije OVK, kao što je Albanska nacionalna armija (ANA), UCPG i UCK-L zajedno imale 4900 članova 2001. godine,⁴⁸ što znači da je značajan deo bivšeg naoružanja OVK, između 7800 i 9800 komada oružja, mogao da završi u rukama ovih grupacija/organizacija.

Ovi proračuni zajedno sugerišu da milicije kosovskih Albanaca, uključujući NOA, mogu da poseduju između 11800 i 15800 komada oružja, što predstavlja cifru ponuđenu u Tabeli 4.1. Za preostalo oružje bivše OVK, između 8000 i 18000 komada oružja, smatra se da se nalazi u civilnom posedu.

Strana 15

Paramilitarne grupe kosovskih Srba bile su prilično snažne 1999. godine. "Crna ruka" imala je oko 700 do 1000 članova, Srpska oslobodilačka armija (OSA) oko 5000, a Beli orlovi 500-900 boraca.⁴⁹ Prema informacijama koje je dobio projekat Prikaza malog oružja, ove grupe su dobro naoružale Vojska Jugoslavije i jugoslovenska policija. To znači, da su u 1999. godini, milicije kosovskih Srba posedovale najmanje $1.6 \times ((700+5000+500) \sim 9,900$ komada oružja. Verovatnije je da je broj oružja po borcu bio veći imajući u vidu "narodnu" taktiku Vojske Jugoslavije.⁵⁰ Koristeći koeficijent od dva komada oružja po borcu i veći broj militanata, dobija se ukupno 13800 MOLN. U današnje vreme, ove milicije su se pretopile u male grupe koje uglavnom deluju u Mitrovici, Čuvari mosta na primer. KFOR procenjuje da one ne broje više od ukupno 150-200 muškaraca.⁵¹ Dok javno ne nose oružje kada su "na dužnosti", Čuvari mosta imaju dobar pristup oružju. U sukobima sa UNMIK Policijom i KFOR-om, koristili su ručne granate i jurišne puške (AK-47 srpske proizvodnje) (Paes i Matveeva, 2003, str. 40). Koristeći isti koeficijent kao i ranije, dobija se da Čuvari mosta imaju između 240 i 400 komada oružja. Imajući u vidu činjenicu da oni mogu da se pouzdaju u širok krug dobrovoljaca (do 5000 prema nekim izvorima), njihov ukupan broj je verovatno znatno viši. Teško je proceniti koliki je deo oružja milicija koje sada ne deluju ostao na Kosovu pošto te grupe nisu bile pobunjeničke već pansrpski paramilitaristi. Ipak, da bi smo obavili proračun, pretpostavili smo da je ovo oružje (sa izuzetkom oružja Čuvara mosta) ili deo kućnih zaliha, ili nije na Kosovu

Okvir 4.1 Procena posedovanja oružja

Neke od brojki u ovom poglavlju su precizne i zasnovane na podacima koji su bili na raspolaganju projektu Small Arms Survey (SAS). Ipak, neki podaci, kao što je obim oružja u civilnom posedu, nisu poznati i stoga moraju da budu procenjeni. SAS je prethodno razvio tehnike za procenu broja oružja u društvima ili podgrupama unutar društva. Glavna tehnike su metod akvizicije i metod posedovanja.

Akvizionni pristup je zasnovan na premisi da tačna slika o broju oružja, na određenom mestu i u određeno vreme, može da bude data (recimo 1990. godine, kada je Jugoslavija počela da se razdvaja), a nabavka oružja u kojoj su učestvovalе sve strane posle tog datuma može detaljno da bude razmotrena. Na Kosovu, ovaj pristup je prilično teško primeniti. Nabavke oružja od strane OVK, milicija kosovskih Srba i civila nemaju odgovarajuću dokumentaciju da bi se utvrdila najmanja količina. Važnije, je to što nema polazne tačke (tačka u vremenu kada postoji dobra aproksimacija broja postojećeg oružja) od koje može da počne pravljenje mape nabavki.

Iz ovih razloga, glavni metod korišćen u ovom izveštaju je pristup posedovanja. Ovaj metod procenjuje broj oružja na osnovu broja boraca, civila, policije itd. i koeficijenta posedovanja oružja za svaku grupu. Na primer, ako znamo da postoji 5000 policajaca na Kosovu, i verujemo da oni imaju prosečno 1.2 komada oružja po osobi, ukupan broj oružja koje poseduje policija može da bude procenjen na 6000.

Kako se onda utvrđuju koeficijenti? Iako akvizicionni pristup ne može lako da bude korišćen kao opšti metod na Kosovu, dolazi se do slike kada se utvrđuje koliko su dobro milicije naoružane, a stoga i brojčani odnos oružja prema borcima. Ovaj odnos je zasnovan na procenama koliko je bio važan priliv oružja (vidi Deo IV).

Drugi način određivanja koeficijenta je ekstrapolacioni: ako se zna da je u Kanadi broj komada oružja po policajcu 1.2, može da se pretpostavi da je odnos isti u ostalim uporedivim zemljama (zapadnim, demokratskim državama). Ovaj metod se koristi u ovom izveštaju za utvrđivanje posedovanja oružja milicija. Iz prethodnog rada, SAS je ustanovio aktivni koeficijent za milicije koji iznosi 1.6 komada oružja po borcu (vidi Small Arms Survey, 2001). Ovaj broj je korišćen u gornjim proračunima.

Treći način utvrđivanja ovog odnosa je ispitivanjem. Ljudi bivaju pitani koliko oružja poseduju, a zatim se taj odnos koristi za celu populaciju. Pokazalo se da ovaj metod nije bio koristan na Kosovu (vidi donji tekst)

Naoružanje u posedu građana

Zvanični podaci iz SFRJ o posedovanju oružja u 1989. godini, ukazuju da je Kosovo tada imalo 65540 komada oružja u legalnom posedu, ili 4.1 komad na 100 stanovnika (Gorjanc, 2000, Tabela 4). Ako je Kosovo sledilo taj trend Jugoslavije kao celine, ovo oružje sa dozvolom čini 56% pištolja i 44% pušaka (proracun dobijen od Gorjanca, 2000, Tabela 2). Ovaj odnos od 4.1 komada oružja na 100 stanovnika bio je najniži prosek u odnosu na sve ostale regione u Jugoslaviji,⁵² i teško je pomirljiv sa opažanjima o širokoj rasprostranjenosti javnog posedovanja oružja u pokrajini. Iste godine, tadašnja savezna policija je procenila da u celoj Jugoslaviji ima više od 800000 komada neregistrovanog MOLN, od cega više od pola, odnosno više od 400000 komada, u nelegalnom posedu na Kosovu (Gorjanc, 2000, str. 10).⁵³

Ako je tačna, ova brojka sugerira da kosovski Albanci u velikom broju možda nisu želeli da registruju oružje, ili su se ustručavali od njegove registracije.

Teško je proceniti ulogu istine i političke propagande u ovim izjavama. Ono što je jasno je da su u toku rastuće represije 90-tih godina, srpska policija i vojska postali strožiji po pitanju posedovanja oružja (vidi Deo V). Pošto su podaci iz vremena Jugoslavije o registrovanom i neregistrovanom vatrenom oružju u posedu građana veoma nepouzdana, neophodno je da se koriste druge metode za procenu broja oružja koje se nalazi u posedu domaćinstava na Kosovu.

Jedan koristan instrument je takozvani pristup posedovanja (za opis ovog metoda vidi Okvir 4.1). Ovaj pristup procenjuje broj komada oružja na osnovu broja boraca, policije, ili u ovom slučaju, građana, kao i brojčani odnos oružja koje je u posedu te grupe.

Na Kosovu, oružje se drži u porodičnom posedu. Iako ga kontrolišu odrasli muški članovi domaćinstva, ovo oružje je pre "porodično oružje" nego individualno oružje. Osnovna jedinica za koju se vrši procena posedovanja oružja je stoga domaćinstvo. Na Kosovu ima oko 390000 domaćinstava.⁵⁴ Koliko od ovih domaćinstava ima oružje i koliko oružja u proseku poseduju domaćinstva koja imaju oružje?

Jedan način za odgovor na ova pitanja je anketa: ispitanici su pitani da li oni (ili ljudi u njihovom susedstvu) imaju oružje, a ako ga imaju, koliko. Na Kosovu, ova strategija se pokazala neuspešnom. Kada su pitani, "Po vašem mišljenju, koliko domaćinstava u vašem susedstvu ima oružje?", 43% svih ispitanika je odgovorilo da ne zna, a 6% je odbilo da odgovori. Odbijanje je bilo izuzetno visoko među kosovskim Srbima: 57% je odbilo da odgovori na pitanje. Samo je 5% verovalo da skoro svako, ili svako drugo domaćinstvo ima oružje.

Strana 17

U isto vreme, u odgovorima na indirektnija pitanja, 11% ispitanika je verovalo da ima suviše oružja u domaćinstvima. Osim toga, više od 45% ispitanika je mislilo da u društvu ima suviše oružja (u poređenju sa 20% kosovskih Albanaca i 32% kosovskih Srba koji su mislili suprotno).⁵⁵ Ovi odgovori su dobar indikator koliko je pitanje oružja osetljivo na Kosovu i kolika je verovatna rasprostranjenost posedovanja oružja. Ipak, oni ne pomažu u pravljenju tačne procene posedovanja vatrenog oružja.

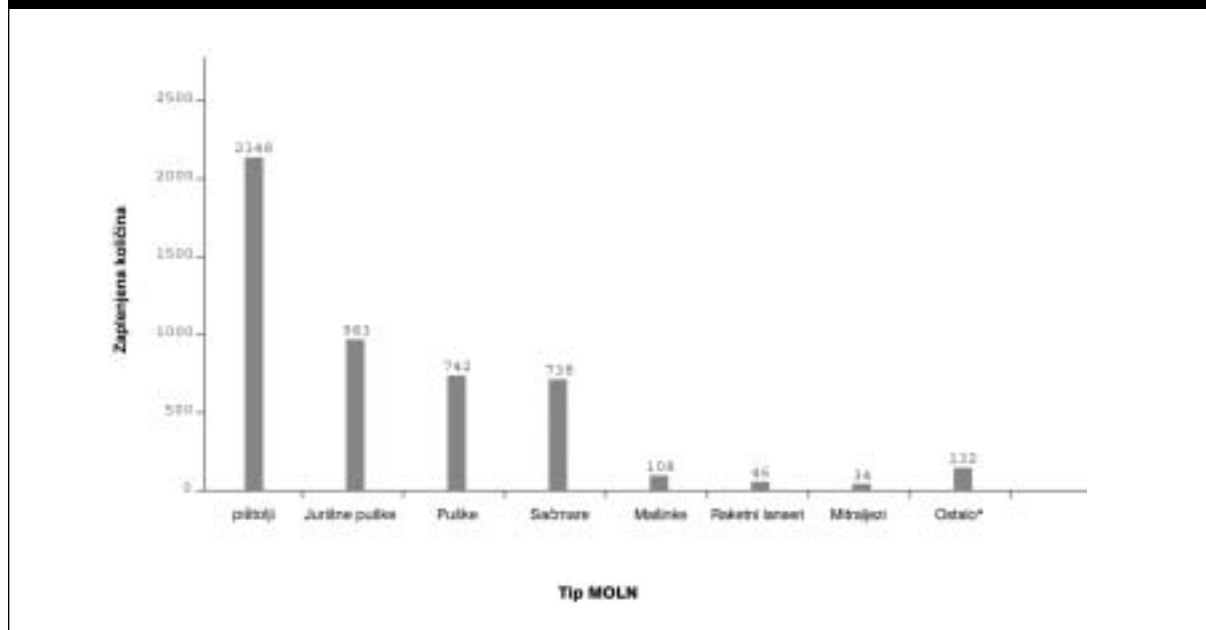
Drugi metod procene posedovanja oružja je ispitivanje rezultata slučajnih pretresa koje je sprovodio KFOR.⁵⁶ Takvi slučajni pretresi se sada ne sprovode, a iako su sprovedeni u toku 1999. i 2000. godine, njihovi rezultati nisu na raspolaganju.

Drugi pravac ka proceni broja oružja je informaciona procena ljudi koji rade u različitim ograncima bezbednosnog sektora na Kosovu (stanovnici Kosova kao i međunarodno osoblje koje radi za UNMIK i KFOR). U intervjuima, odgovori su ukazali da između 60 i 70% domaćinstava trenutno ima oružje.⁵⁷ Dok se za mnoga domaćinstva smatra da poseduju jedno oružje, veruje se da dobar deo poseduje dva ili više komada malog oružja (uglavnom kombinacija pištolja, jurišnih pušaka i lovackog oružja). Prosečno, za domaćinstva koja poseduju oružje može konzervativno da bude procenjeno da poseduju 1.4-1.7 komada oružja. Ovo daje procenu od oko 330000-460000 komada oružja u posedu građana na Kosovu.

Moguće je da se dobije slika najčešćih tipova i marki oružja uvidom u oružje koje je prikupila i zaplenila UNMIK Policija, a u manjem iznosu i KFOR.⁵⁸ Prema policijskim statistikama, kao što je naznačeno na Slici 4.1, 44% svih zaplena čine pištolji, 20% jurišne puške, 15% puške i 15% sačmarice. Slika dobijena iz policijskih zaplena se malo razlikuje od slike raspodele oružja zaplenjenog od strane KFOR-a, pošto policija uglavnom ne zaplenjuje oružje iz tajnih skladišta ili drugo oružje koje uglavnom koristi vojska, već iz stambenih oblasti, automobila itd. Pošto policijski podaci daju sliku

oružja koje je zaplenjeno u vezi sa krivičnim delom ili pod sumnjom za izvršeno krivično delo, uključujući širok opseg nenasilnih i neorganizovanih krivičnih dela kao što su saobraćajni prekršaji, oni su bolji pokazatelj oružja koje je u posedu građana i stoga su pouzdaniji.

Figura 4.1 Tipovi MOLN koje je zaplenila policija, 2000-2002

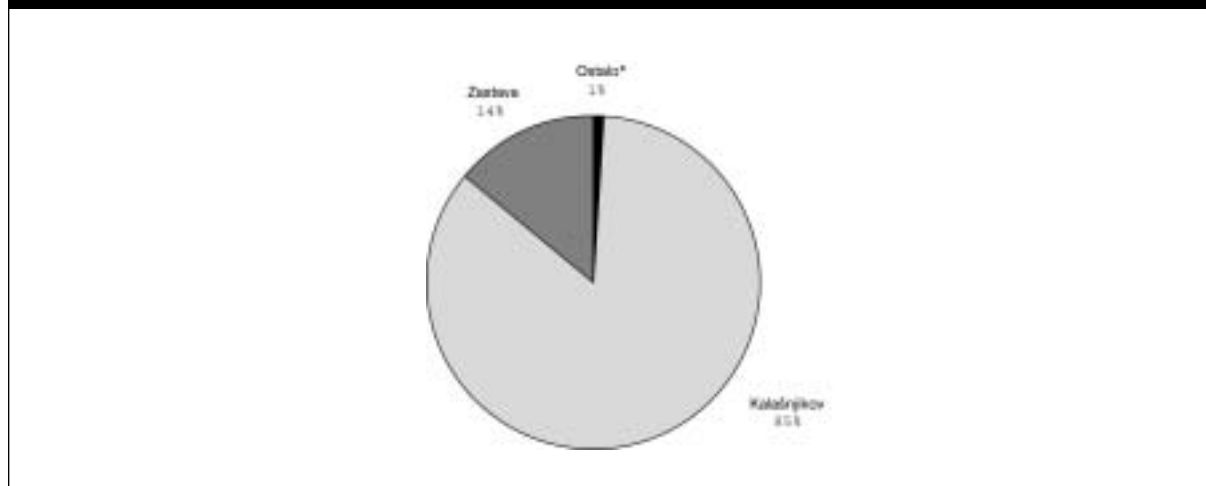

U "Ostalo" spadaju prvenstveno vazdušne puške, ručne granate i snajperske puške.

Izvor: KPIS

Strana 18

Figura 4.2 Proizvođači jurišnih pušaka

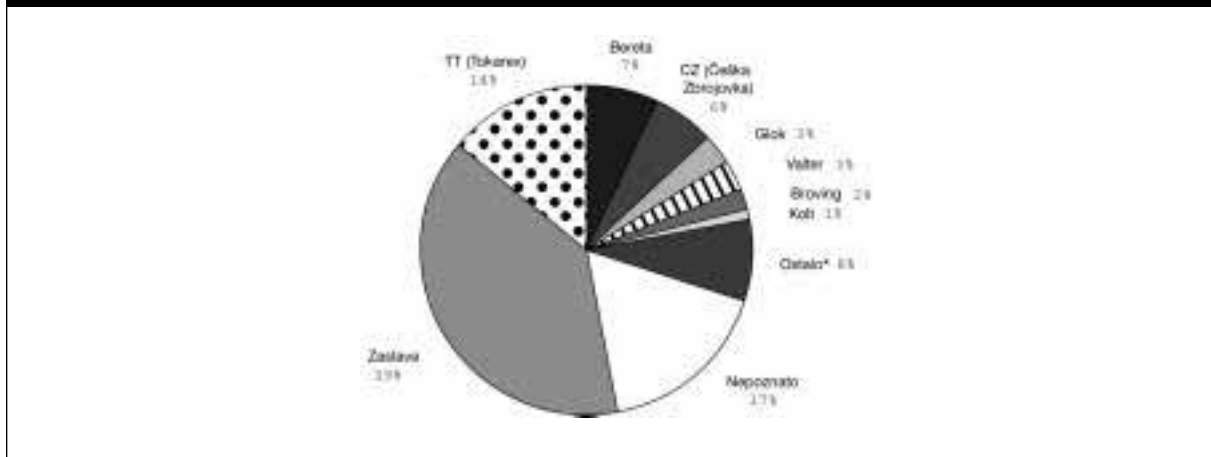

Napomena: Ukategoriju "Kalašnjikova" mogu da se svrstaju i modeli koji nisu kalašnjikov, uključujući Zastavu, pošto AK-47 proizvode mnogi proizvođači a većina je međusobno upadljivo slična pa se često nazivaju "Kalašnjikov".

** U "Ostalo" spada Kolt i SKS (Simonov)*

Izvor: KPIS

Figura 4.3 Proizvođači pištolja

* U "Ostalo" spada Mauser, SIG, Smit i Veson, Valtro, PM (Makarov) i Erma-Verke.

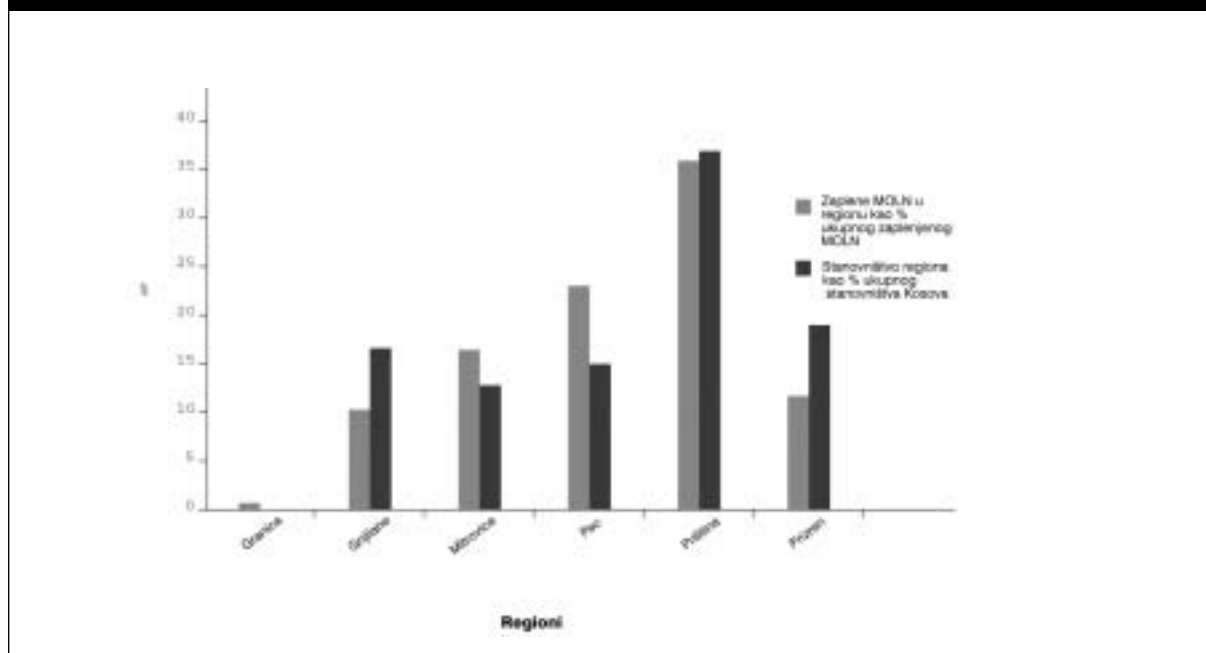
Izvor: KPIS

Policijske statistike takođe omogućavaju da se analizira rasprostranjenost marki zaplenjenog oružja (Slike 4.2 i 4.3). Zaplenjene jurišne puške su uglavnom kalašnjikovi, a zatim dolaze Zastave u mnogo manjem broju. Najveći deo pištolja u posedu na Kosovu otpada na pojedinačne Zastava pištolje, na koje otpada skoro 40% svih zaplenjenih pištolja od strane UNMIK Policije. TT (Tokarev) dolazi na drugo mesto, a Bereta, CZ i Glock zajedno takođe predstavljaju značajan deo ukupne količine koja je u posedu građana na Kosovu. Ovo je važno jer pokazuje da je do pištolja moguće doći iz brojnih izvora, što možda ukazuje na difuznu prirodu krijumčarenja oružja za civilno posedovanje.

Strana 19

Imajući u vidu relativno malu veličinu Kosova, geografska raspodela MOLN može u principu brzo da se menja. Iz tog razloga, neki analitičari veruju da svi delovi Kosova, osim Prištine (gde je međunarodno bezbednosno prisustvo posebno veliko), imaju slične nivoe posedovanja oružja od strane građana.

Analiza geografske zastupljenosti zaplena UNMIK Policije razlikuje se od konvencionalnog mišljenja (Figura 4.4). U Poređenju sa rasporedom stanovništva, Gnjilane i Prizren su podzastupljeni u smislu zaplenjenog oružja, dok su Mitrovica i Peć prezaustupljeni (Priština ima skoro isti procenat ukupnog stanovništva i ukupni procenat zaplena MOLN). Ove podatke treba uzeti sa izvesnom rezervom, pošto oni delimično zavise od opšteg nivoa kriminala, pored toga što odražavaju nivoe posedovanja oružja od strane građana.

Figura 4.4 Geografska raspodela policijskih zaplena, sredina 2000 - kraj 2002. godine

Izvor: KPIS

Da li je posedovanje oružja uobičajnije u nekim društvenim grupama nego u drugim? Kao što je gore pomenuto, muškarci u domaćinstvima uglavnom kontrolišu oružje. Nešto više detalja o pojedinim dobro naoružanim grupama može da se stekne iz SABA ispitivanja domaćinstava. Ispitanicima koji su verovali da ima suviše oružja u društvu postavljeno je kao sledeće pitanje koji delovi društva poseduju suviše oružja (vidi Dodatak 1). Neiznenadujuće, većina je verovala da su kriminalne grupe suviše dobro naoružane. Interesantnije je, da je 15% kosovskih Albanaca mislilo da biznismeni poseduju suviše oružja (dok samo 1% etničkih Srba veruje u to).⁵⁹ 37% ispitanih kosovskih Srba i 12% kosovskih Albanaca veruje da ima suviše oružja među bivšim borcima/bivšim vojnicima. 8% kosovskih Albanaca veruje da političari imaju suviše oružja. U odgovorima kosovskih Srba nije bilo političkih lidera.

Skladištenje oružja u domaćinstvima je vremenom postalo sofisticiranije. Danas, skloništa unutar kuća se često sastoje od namenskih tajnih mesta. Ova povećana sofisticiranost je direktan odgovor na KFOR-ove operacije potrage za oružjem. Sve više oružja biva skriveno van kuća, zakopano u baštama ili sklonjeno dalje od kuće. Kao posledica toga, manje je oružja u stambenim blokovima u gradovima nego u individualnim kućama na selu.

U ranoj fazi KFOR-ovih/UNMIK-ovih zaplena, bilo je sasvim uobičajeno da malo oružje bude pronađeno pri slučajnim kontrolama vozila, što znači da je oružje vrlo ekstenzivno cirkulisalo. Danas, pošto je rezultat operacija zaplena slab, čini se da se oružje retko prenosi ili su načini njegovog transportovanja postali sofisticiraniji. Trenutno, u manje od 1% slučajnih pretresa vozila dolazi do zaplene oružja.⁶⁰

Okvir 4.2 Oružje u političkom životu Kosova

Suprotno opštoj praksi u zapadnoj i centralnoj Evropi, političarima na Kosovu privatnu zaštitnu ne obezbeđuju KPS ili CIVPOL policija, već privatni telohranitelji. Posle provere, ovi telohranitelji dobijaju oružni list (OL), (vidi Deo VI),⁶¹ koji im omogućava da oružjem štite ugrožene političke figure.

Ipak, postoji verovanje da su pored zvaničnog oružja telohranitelja, političke partije na Kosovu dobro naoružane. Prema intervjuisanim licima koja rade na bezbednosnim pitanjima, sve partije etničkih Srba su "potpuno naoružane" a to u Mitrovici čak javno priznaju. Partije kosovskih Albanaca najverovatnije takode imaju oružje na raspolaganju.

Prema statistici UNMIK-a koja pokriva period jul 2000. - decembar 2001. godine, u 150 prijavljenih kriminalnih incidenata bile su uključene političke partije, bilo kao žrtva ili kao počini-lac. Od ovih incidenata, 9 je bilo u vezi sa nelegalnim posedovanjem oružja, 20 u vezi incidence-nata sa pucnjavom, a u 14 slučajeva radilo se o napadu ručnom granatom. Slučajevi nelegalnog posedovanja oružja čini se da ukazuju da oružje nije odsutno iz političkih partija na Kosovu. Osim toga, činjenica da se u više od 20% svih prijavljenih kriminalnih incidenata radilo o nasilju koje je uključivalo oružje (napadi vatrenim oružjem i ručnim granatama)⁶² ukazuje da je politički život prilično nasilan na Kosovu. Ipak, važno je napomenuti da je nasilje u vezi sa izborima bilo vrlo ograničeno i da opada iz godine u godinu.⁶³

Pokušaji prikupljanja oružja posle zvanične demobilizacije

Od kraja rata juna 1999. godine, UNMIK Policija i KFOR su pokušali da prikupe nelegalno oružje putem pretraga i amnestija.⁶⁴

Bile su dve amnestije, od 1. maja do 3. juna 2001. i od 15. marta do 15. aprila 2002. godine. Amnestije su zajedno organizovali KFOR i UNMIK. Oni su omogućili ljudima da anonimno predaju oružje policiji ili KFOR-u, a za tu namenu određena su posebna mesta za predaju. U toku druge amnestije, više od 80% oružja prikupio je KFOR, koji ima bolja organizaciona sredstva i kapacitete za sprovođenje amnestije. Pored predatog oružja, vlasti su objavile da je bilo više "slučajnih otkrića" oružja u toku perioda amnestije. Ovo izgleda ukazuje da su ljudi koji nisu verovali obećanju vlasti u vezi anonimnosti ostavljali oružje u oblastima gde ce KFOR ili UNMIK Policija verovatno moći da ga pronađu. Ovo takode sugerise da broj prikupljenog oružja u toku amnestija, prikazan u Tabeli 4.3, umanjuje ukupnu korist od amnestije.

Tabela 4.3 Rezultati amnestije oružja u 2001. i 2002. godini

	Amnestija 2001	Amnestija 2002		
Tip oružja	UKUPNO 2001	KFOR 2002	UNMIK Policija 2002	UKUPNO 2002
Puške	400 (približno)	393	24	417
Pištolji	65	74	1	75
Mitraljezi		22	2	24
Minobacači	0	1	0	1
Protivtenkovsko oružje	21	43	2	45
Rakete/ projektili	16	7	2	9
Ručne granate	200 (približno)*	658	68	726
Mine		51	43	94
Municija	31,000 (približno)	58771	429	59200
Razna sredstva**	75	759	136	895
Ukupno (isključujući municiju i razno)	777	1,249	142	1391

* U 2001. godini, ručne granate i mine su zajedno prijavljene u jednoj kategoriji.

** U "Razna sredstva?" spadaju uniforme, maske i (u 2001.) 75 komada nekategorizovanog pomoćnog oružja.

Izvori: KFOR (2001; 2002b); UNMIK (2001)

U uočene nedostatke amnestija spadaju nedostatak informacija i komunikacije od strane vlasti početka amnestija, kratak vremenski period amnestija i previše vidljivi punktovi za prikupljanje oružja (zbog čega se ljudi snebivaju da predaju oružje). U tom cilju, smatra se da je druga amnestija bila uspješnija od prve. Na primer, u vezi sa amnestijom iz 2002. godine, američke i ruske trupe KFOR-a radile su zajedno na publikovanju mera, idući od sela do sela sa megafonom.⁶⁵

Rezultati amnestije bili su manje uspešni kod manjinske zajednice kosovskih Srba nego kod kosovskih Albanaca. Jedan od razloga za to je nesumnjivo što kosovski Srbi i dalje osećaju da moraju sami sebe da zaštite. U SABA ispitivanju domaćinstava, 27% ispitanih kosovskih Srba i samo 4% ispitanih kosovskih Albanaca je reklo da misle da ljudi drže vatreno oružje u cilju obezbeđivanja "političke bezbednosti" (vidi Deo VI).

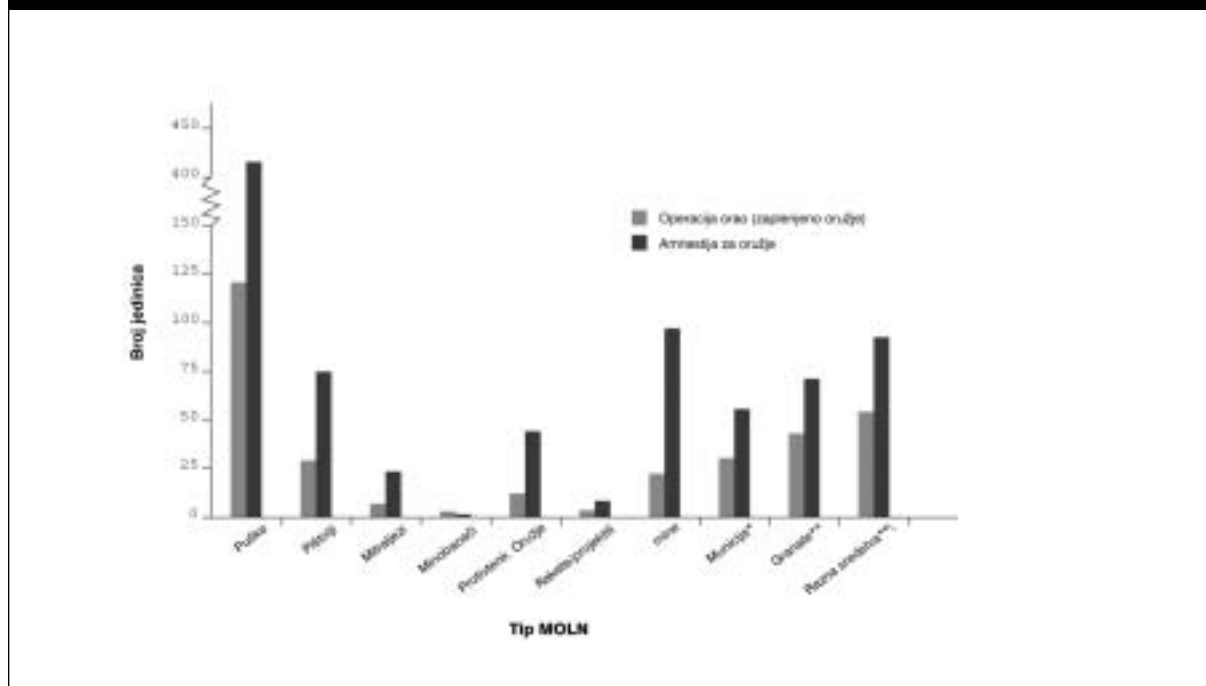
Podrška od kosovskih političkih lidera za amnestije bila je ograničena. Odobravanje je bilo izraženije na nivou Kosova (sa političkim ličnostima kao što su Predsednik Rugova, Premijer Rexhepi, lider AAK Ramush Haradinaj i PDK Hashim Taçi koji su pružili svoju podršku za prikupljanje oružja u toku kampanje 2002. godine) nego na opštinskom nivou. Ipak, bilo je nekih приметnih izuzetaka u vezi sa ovim drugim. Halil Morina, izvršni službenik opštine Suva Reka, izjavio je dan pre nego što je počela druga amnestija: "Nama ne treba oružje, moramo da se vratimo radu, prosperitetu i budućnosti, da stvorimo slobodno i bezbedno društvo" (citat iz KFOR, 2002, str. 12).

Do sada, politički lideri kosovskih Srba nisu podržali napore na prikupljanju oružja. Medijsko pokrivanje amnestija pokazuje da su međunarodne vlasti bile glavna pokretačka snaga u pro-

movisanju amnestije. Od 109 štampanih izveštaja kosovskih medija koji su uključeni u Rezime amnestije oružja u medijima (KFOR, 2002a), 38 je poticalo od nacionalnih organa, a 85 od međunarodnih organa i/ili lica.⁶⁶ Rezime takođe pokazuje da domaće vlasti, kao što su Vlada i KZK, prednost daju pisanim izjavama u odnosu na lično obraćanje ili direktno pojavljivanje u štampi. Oni su bili prilično pasivni u ranoj fazi amnestije, ali su postali aktivniji podržavaoci kako se bližio kraj perioda amnestije.

Amnestije i operacije zaplene su povremeno rađene u tandemu. Možda iznenađujuće, amnestije su donele relativno više oružja od pretresa kuća i automobila (vidi Sliku 4.5). U nekim delovima Kosova, pretresi su bili intenzivirani u mesecima pre druge amnestije u cilju navođenja stanovništva da preda oružje.⁶⁷

Figura 4.5 Upoređenje uspeha KFOR-ovih operacija zaplene i amnestije za oružje, 15 mart-15. april 2002. godine

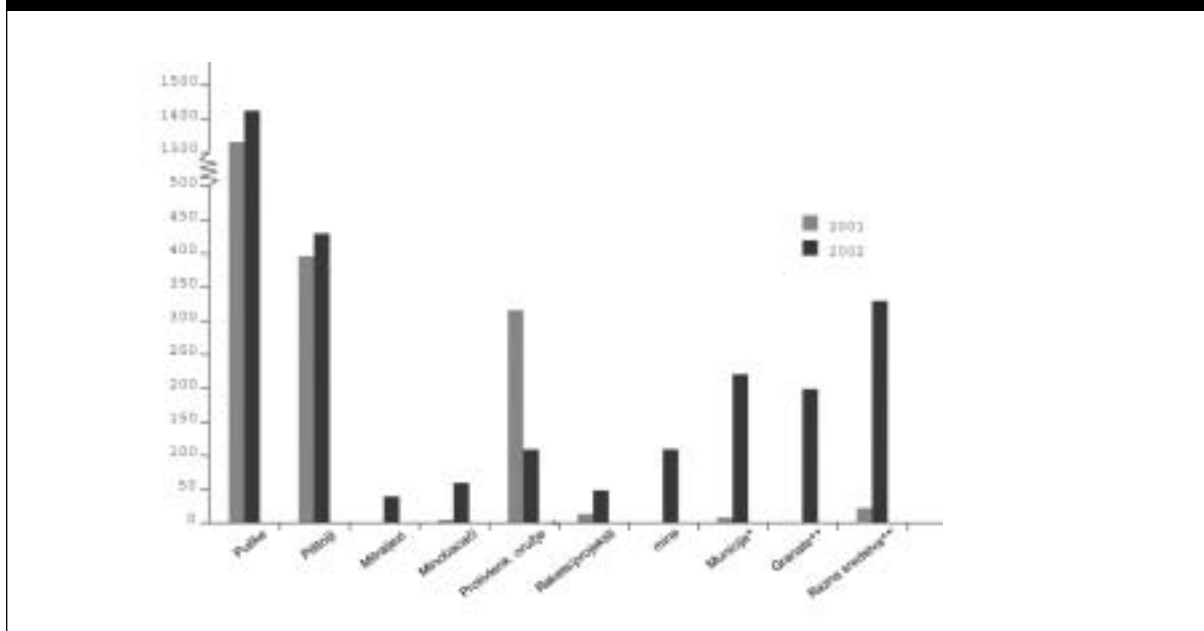

Napomena: U "Razna sredstva" spadaju uniforme, gas maske kanisteri, itd.

**Iznosi su u hiljadama jedinica: ** Iznosi su u deseticama jedinica*

Izvore: KFOR

KFOR-ove operacije zaplene, neformalno nazvane Operacija orao, obavljaju se od završetka sukoba i manje više su konstantna karakteristika vojničkog posla. Od januara 2001. godine do 12. marta 2003. godine, trupe KFOR-a su zaplenile ukupno gotovo 3000 pušaka, 900 pištolja, 56 mitraljeza, 63 minobacača, 450 komada protivtenkovskog oružja, 74 rakete, 2200 ručnih granata i četvrt miliona metaka (vidi Sliku 4.6 i Tabelu 4.4). Nasuprot tome, UNMIK Policija uglavnom prikuplja oružje koje je u vezi sa operacijama sprovođenja zakona, kao što su pretresi kuća koji su deo krivičnih istraga (o ovim zaplenama prethodno je bilo reći).

Figura 4.6 Oružje koje su zaplenile trupe KFOR-a u 2001. i 2002. godini

*Iznosi su u hiljadama jedinica: ** Iznosi su u deseticama jedinica

Izvore: KFOR

Strana 24

Tabela 4.4 Oružje koje su zaplenile trupe KFOR-a, 1 januar-12. mart 2003

Multinaciona- lna brigada (MNB)	Puške	Pištoљи	Mitraljezi	Minobacači	ATs	Rakete	Ručne granate	Mine	Municija	Razno
MNB Centar	51	11	2	0	0	0	138	3	10610	224
MNB Istok	5	2	2	0	6	4	3	1	852	1
MNB Severoistok	43	10	1	0	1	0	35	1	7120	155
MNB Jugozapad	59	13	5	1	5	5	32	76	5388	616
MSU	11	12	4	0	0	3	18	0	3895	64
Ukupno	169	48	14	1	12	12	226	81	27865	1060

Izvor: KFOR

Prema intervjuima sa predstavnicima međunarodne zajednice i stanovnicima Kosova, trenutne programe zaplene oružja stanovništvo nije doživelo negativno. Prirodno, postoje izuzeci, kao što je 2000 blokada puteva u oblasti Drenice, gde su ljudi protestovali protiv onoga što su oni videli kao zaplenu uglavnom uperenu protiv bivše OVK.⁶⁸ Generalno, uprkos teškom prethodnom iskustvu sa zaplenom oružja,⁶⁹ trenutni naponi na prikupljanju vojnog oružja primljeni su mirno, pošto je stanovništvo svesno da zaplenjeno oružje neće biti upotrebljeno protiv njih. Ovo je manje tačno kada se radi o zapleni lovačkog oružja, na koju su ljudi reagovali sa žestokim otporom. Prikupljeno oružje se trenutno lokalno uništava u topionici metala u Janjevu, jugoistočno od Prištine. Ovo takode važi i za oružje koje zapleni policija. Do danas, uništeno je ukupno 18000 komada oružja.

Okvir 4.3 Nasleđe marta 1997. godine

Jedinstveni egzogeni faktor koji je oblikovao zalihe oružja na Kosovu bila je iznenadna pljačka preko pola miliona komada malog oružja iz državnih arsenala u susednoj Albaniji. Postoje različite brojke o broju oružja izgubljenog u martu 1997. godine. Prvi izveštaji iz izvora UN-a govorili su o 643220 MOLN. Više korišćeni podaci albanske policije govore o 549775 komada oružja. Razlika između ova dva podatka, skoro sto hiljada komada oružja, koja još uvek nije analizirana, već ostavljena da sama bude rešena, je sama po sebi toliko velika da može lako da izazove pravu pustoš.

Niz albanskih i međunarodno sponzorisanih projekata koji su usledili posle toga doveo je do povraćaja značajnog dela ove opreme od ljudi u Albaniji. Podaci se kreću od ukupno 103344 komada oružja prema najdetaljnijim izvorima korišćenim u Tabeli 4.5, pa do 200000 prema drugim izvorima.⁷⁰ Ipak, kao što je pokazano u Tabeli 4.5, najveći deo povraćene opreme je iz kategorija koje su najmanje pogodne za gerilsko vođenje rata, kao što su zastarele puške repetirke i teža oruđa kao što su lanseri granata, minobacaci i srednji mitraljezi. Ipak, za pištolje i automatske puške bilo je manje verovatno da će biti vraćeni. Po strani ovog relativnog uspeha, na značajan deo izgubljenog oružja nije moglo da se računa.

Tabela 4.5 Izgubljeno i nadeno: Oružje opljačkano i povraćeno u Albaniji, mart 1997- septembar 2001. godine

Tip	Izgubljeno	Povraćeno	% Povracenog
Pištolji	38,000	170	0.4
AK-47	226,000	17,522	7.7
Repetirke	351,000	66,995	19.0
Mitraljezi	25,000	11,643	46.0
Lanseri granata	2,450	792	32.0
Minobacaći	770	242	31
Ukupno	643,220	97,364	15

Napomena: U pilot programu Gramš povraćeno je još 5980 komada oružja neutvrđenog tipa. O pilot projektu Gramš vidi UNDP (2001). Izvor: Small Arms Survey (2002, str. 299)

Trenunto nema načina da se utvrdi koliki je deo oružja koji je iznet iz Albanije. Izvesna količina je nesumnjivo završila na međunarodnom crnom tržištu. Ostalo je otišlo u ruke kosovskih Albanaca i Makedonaca. Dok broj oružja nije poznat, gotovo sigurno nije slučajnost da se suprotstavljnje OVK srpskim vlastima na Kosovu znatno ubrzalo posle marta 1997. godine. Obično razmišljanje dovodi do toga da je nešto oko 150000 komada ovog oružja završilo u rukama boraca iz redova kosovskih Albanaca (i verovatno civila) na Kosovu i BJRM, ali ovo su samo približne procene (na primer, vidi Kanani, 2002). Ipak, ako je ovo tačno, procene ukupnog arsenala snaga OVK moraju znatno da budu uvećane (vidi Deo IV).

Cena oružja na crnom tržištu

Iako nije uvek lako da budu analizirane, cene oružja mogu da daju dragocene informacije o ponudi i potražnji za oružjem. Generalno na Kosovu, oružje proizvedeno u Jugoslaviji je popularnije od kineskih pištolja i AK-47 koji dolaze iz Albanije. Jugoslovenski proizvodi su boljeg kvaliteta i stoga skuplji na crnom tržištu. Cene za AK-47 iz albanskih izvora bile su oko 150-200 evra u prvoj četvrtini 2003. godine, a za AK-47 jugoslovenske proizvodnje 250-400 evra (ta cena može da bude i 550 evra za nove puške).⁷¹ Pištolji 7.62 mm albanskog porekla koštali su u istom periodu od 300-350 evra, a oni jugoslovenskog porekla kretali su se oko 400 evra. Na crnom tržištu na raspolaganju je čitav spektar ostalog oružja.

Cene takođe nisu iste svuda na Kosovu. U centralnom i istočnom delu teritorije, cene su generalno veće nego u delovima bližim zapadnim granicama, sa razlikom od 50-100 evra za uobičajene tipove oružja.⁷² Cene na crnom tržištu u Albaniji su još niže nego na Kosovu, pa je recimo cena pištolja 9 mm na Kosovu 700-1000 evra, a u Albaniji 400-500 evra (puške se kreću od 350-600 evra na Kosovu, i 200-250 evra u Albaniji). Ovo je u skladu sa razlikom u ceni između oblasti zapadne granice i ostatka teritorije Kosova. Ovo takođe ne iznenađuje imajući u vidu da većina oružja opljačkana 1997. godine u Albaniji još nije povraćena (vidi Okvir 4.3)

V. Krijumčarenje oružja preko granica Kosova

Uvod

Balkan i posebno bivša Jugoslavija, često su viđeni kao predominantan izvor nelegalne trgovine oružjem u Evropi, posebno za male isporuke namenjene organizovanim kriminalnim grupama. Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Srbija i Crna Gora i Kosovo su rutinski grupisane zajedno u centar problema (Sagramoso, 2001, str. 48; Paes i Matveeva, 2003, str. 50). Ipak, istraživanje sprovedeno za ovaj izveštaj ukazuje da krijumčarenje oružja nije glavna aktivnost na granicama Kosova, u poređenju sa drugim tipovima krijumčarenja i sa krijumčarenjem oružja generalno u regionu.

Ovo nije zbog toga što takva trgovina nije moguća ili što je komplikovana. Uprkos međunarodnom vojnom i policijskom prisustvu, granice Kosova su porozne. Ovo važi i za međunarodne granice sa Albanijom i BJR M i za takozvanu administrativnu graničnu liniju (AGL) sa Srbijom i Crnom Gorom. To podjednako važi za međunarodne granične prelaze i kontrolne punktove na AGL s jedne strane i za "zelenu granicu" (granična/administrativna linija koja se proteže između zvaničnih graničnih prelaza/kontrolnih punktova) sa druge. Očigledno, organizovani i neorganizovani kriminal koristi prednost ove činjenice i krijumčari i švercuje puške.⁷³

Ipak, iako postoji izvesna prekogranična trgovina MOLN, ona je prilično mala i kreće se od nekoliko desetina a ponekad stotina komada oružja, kada se uporedi sa nelegalnim krijumčarenjem ljudi, cigareta i goriva.⁷⁴ Pošto je Kosovo već dobro snabdeveno sa oružjem, potražnja je povezana prvenstveno sa kriminalnim i ekstremnim političkim grupacijama. Takve grupe redovno zamenjuju i osavremenjuju svoju opremu. Pošto je tržište oružja relativno zasićeno, krijumčarenje ljudi, cigareta i goriva je i manjeg rizika i što je najvažnije profitabilnije. Za postojeće ograničeno krijumčarenje oružja većeg obima (kamionima) uglavnom se misli da predstavlja (nelegalan) pretovar takozvanim balkanskim pravcem.⁷⁵

Strana 27

Aranžmani granične kontrole

Iako su aranžmani kontrole kosovske granice prilično kompleksni i pod potpunom komandom UNMIK-a i KFOR-a, oni ne obezbeđuju da granica bude u potpunosti čuvana. Jedan od intervjuisanih je granicu uporedio sa "švajcarskim sirom" a neki od institucionalnih aranžmana za granice olakšavaju krijumčarenje.

Na međunarodnim graničnim prelazima, granična policija UNMIK-a je odgovorna za prelazak lica, dok je Carinska služba UNMIK-a zadužena za kontrolu vozila. Granična policija UNMIK-a sastoji se od pripadnika CIVPOL-a i lokalnog KPS-a. Carinsku službu UNMIK-a vodi međunarodna zajednica, ali su ljudi na terenu sa Kosova.⁷⁶ Danas su aranžmani isti i za kontrolne punktove duž administrativne granične linije i za međunarodne granične prelaze.⁷⁷ Lokacija međunarodnih graničnih prelaza i kontrolnih punktova duž AGL najviše zavisi od topografije. Oni mogu da budu udaljeni od nekoliko stotina metara do nekoliko kilometara od srpskih, crnogorskih, makedonskih ili albanskih kontrolnih punktova/međunarodnih prelaza.

Osobenost administrativne granične linije sa Srbijom i Crnom Gorom je da je ona okružena sa 5 km takozvane kopnene zone bezbednosti u kojoj je uloga policije i vojske Srbije i Crne Gore ograničena na funkciju kontrolisanja granične linije (u vidu kontrolnih punktova). Drugim rečima, ovo je na mnogo načina, deo zemljišta koji nije kontrolisan i koga često koriste krijumčari i oni koji skrivaju

oružje. Intervjuisana lica kažu da se tamo noću odvijaju značajne aktivnosti na mnogo poteza ove ničije zemlje, a mala skladišta oružja su prilično uobičajena pojava.

Zelenu granicu (između međunarodnih prelaza i između kontrolnih punktova na AGL) kontroliše KFOR, u skladu sa teritorijalnom podelom Kosova na četiri sektora. Severnu graničnu liniju sa Srbijom kontrolišu francuske snage, severoistočni deo Multinacionalne Brigade, jugoistočna granica, prema Srbiji i BJRM, je pod američkim nadzorom, dok je cela zapadna granica pod nemačkom i italijanskom komandom.

Krijumčarenje na graničnim kontrolnim punktovima

Carinska služba UNMIK-a koja funkcioniše od 1999. godine, ima jedan primarni cilj: prikupljanje prihoda. Carine i porezi na uvezenu robu prikupljeni na granici u znatnom procentu učestvuju u ukupnom prihodu prikupljenom na Kosovu. U skladu sa tim, carinska služba se koncentriše na kretanje robe i smanjenje krijumčarenja (uglavnom cigareta i goriva). Do 2002. godine, ona nije imala mandat "zaštite društva" koji bi mogao da bude korišćen za sprečavanje ulaska droge, neodobrenih lekova, oružja i drugog, na teritoriju Kosova. To je bio zadatak granične policije, uprkos činjenici da policija ne sprovodi, kao opšte pravilo, proveru vozila, već samo lica. Kao rezultat toga, trenutno nema usaglašenih efikasnih napora da se zaustavi krijumčarenje malog oružja na graničnim prelazima, iako bi to trebalo da bude promenjeno.⁷⁸ Ipak, činjenica da su međunarodne vlasti zabranile pretovar robe koja prelazi preko Kosova, učinila je da obimniji pokušaji krijumčarenja širom regiona budu manje atraktivni za organizovane kriminalne grupe, koje često imaju druge pravce snabdevanja.

Strana 28

Iako nema mandat "zaštite društva", carinska služba je pri proveru robe zaplenjivala oružje. Postoje dva glavna tipa tih zaplena: veće zaplene oružja skrivenog u kamionima i male zaplene od jednog ili nekoliko komada oružja sakrivenog u kolima.⁷⁹ Uvek kada carina pronađe oružje, ono biva predano graničnoj policiji. Sama granična policija takođe izvrši određeni broj zaplena. Komparativno govoreći, broj kombinovanih zaplena od strane carine i granične policije je veoma mali. Kao što je pokazano na Slici 4.4, samo 37 zaplena MOLN, ili 0.8% svih zaplena oružja koje su izvršili organi za sprovođenje zakona od sredine 2000. pa do kraja 2002. godine, izvršeno je na granici. Dodatni problem je što čak i ove male zaplene nisu uvek dobro istražene pošto granična policija nema mogućnosti da vrši istragu posle izvršene zaplene.⁸⁰

Ovi slabi rezultati zaplene oružja moraju da budu tumačeni sa oprezom, pošto oni odražavaju ne samo prilično skroman nivo krijumčarenja MOLN preko granica Kosova, već i činjenicu da carina nema tehničku opremu kao što su rentgen aparati za ispitivanje robe koja prelazi granicu.⁸¹ Osim toga, carina ima malo osoblja, a carinski službenici su kao i drugi profesionalci na Kosovu slabo plaćeni. Stoga, iskušenje za primanje mita može da bude veliko, pa je korupcija najveća briga. Ovaj problem priznaju carinske vlasti koje su uspostavile šemu nagradivanja da bi se suprotstavili pokušajima podmićivanja. Po ovoj šemi, carinski tim koji otkrije nelegalnu isporuku oružja biva nagrađen sumom koja zavisi od veličine zaplene ali koja može znatno da bude veća od mesečne plate.⁸² Uprkos ovim merama, oružje krijumčareno u kolima i kamionima verovatno može u bilo koje vreme da prode preko Kosova.

Carina nema pravo da proverava sve terete: ugovarači koji rade za humanitarne organizacije i KFOR su izuzeti od carinske kontrole. Bilo je navodnih slučajeva kada su članovi nekih manje plaćenih kontingenata pratili civilne automobile napunjene cigaretama i novcem do granice da bi izbegli carinsku kontrolu. Ipak, nijedan vojnik nije uhvaćen da krijumčari oružje.⁸³

Mapa Kosova (putevi krijumčarenja)

Strana 29

Krijumčarski pravci, zelena granica i unutrašnja trgovina

Krijumčarenje MOLN preko zelene granice je uobičajeno ali ne u posebno velikom obimu. Krijumčari preko zelene granice koriste iste metode koje su koristili i u toku rata. Krijumčarenje se obavlja korišćenjem mula koje ili vode ljudi, ili češće, koje same prelaze granicu. Mule uobičajeno nose 20-30 pušaka pri svakom prelasku. Trgovina pomoću mula je uobičajena u planinskim oblastima Kosova.

Kada mule pređu granicu, njihov tovar se prebacuje na modernija prevozna sredstva, posebno kamione ili pripremljene kombije, kojima se on prenosi širom Kosova. Kao rezultat operacija protiv krijumčarenja, KFOR je morao da vodi racuna o 30-40 mula korišćenih za krijumčarenje, što predstavlja situaciju koja sa sobom nosi praktične probleme.⁸⁴

Na Kosovo, oružje prvenstveno ulazi sa zapada i severa, a izlazi uglavnom prema jugu i istoku. Oružje se krijumčari iz Srbije i Crne Gore (odakle se traži visokokvalitetno oružje, uglavnom ali ne i isključivo jugoslovenske proizvodnje) i iz Albanije koja je glavni izvor jeftinijeg kineskog oružja. Oružje iz Srbije, a posebno iz Crne Gore često dolazi sa drugih terena: Bosna i Hercegovina bila je uobičajen izvor još od rata (mnogi Bošnjaci su simpatizovali OVK, a Bosna i Hercegovina ima važnu industriju MOLN).⁸⁵ Oružje izlazi sa Kosova uglavnom u BJRM gde ga traže etnički separatisti i kriminalni elementi, ali i u južnu Srbiju a zatim i dalje. Uprkos zabrani pretovara, postoji izvesna nelegalna tranzitna trgovina na Kosovu.

Glavni pravci su isti kao i za krijumčarenje ostalih vrsta robe. Generalno, oružje se transportuje duž glavnih auto puteva. Glavno prilivno čvorište je Peć. Drugi tranzitni pravac je preko najjužnijih vrhova Kosova, iz Albanije preko Dragaša prema Tetovu u BJRM.

Krijumčarenje oružja, kao i drugih artikala (takode i ljudi), naginje ka tome da bude organizovana aktivnost. Ipak, nije jasno da li je, ili u kom opsegu, to krijumčarenje povezano sa drugim oblicima krijumčarenja. Većina, mada ne i svi, intervjuisanih lica koja rade u bezbednosnom sektoru izjavila je da je krijumčarenje organizovano geografski: porodica/klan kontroliše jednu oblast Kosova, uključujući sve oblike krijumčarenja unutar ili preko tog regiona. Ovo implicira da su mreže nelegalne trgovine povezane, u najmanju ruku u okviru Kosova.

U mesta gde se oružje interno kupuje spadaju kafići i pijace širom Kosova.⁸⁶ Osoblje a ponekad i porodični kontakti važni su za stupanje u kontakt sa prodavcima.⁸⁷ Čak i bez takvih kontakata, ipak nije teško doći u posed oružja. Moguće je izvršiti narudžbinu kod određenog trgovca za poseban model oružja, uključujući i ono zapadne proizvodnje, koje se onda nabavlja u inostranstvu i prebacuje preko granice Kosova za konkretnog kupca.

U širokom opticaju su i tvrdnje o navodnom učešću vojnika nekih kontigenata stacioniranih na Kosovu čije su plate male u različitim krijumčarskim aktivnostima, posebno krijumčarenju goriva. Ipak, misli se da se oni ne bave krijumčarenjem oružja, upravo zbog njegove male profitabilnosti.⁸⁸ Nasuprot tome, navodno su vojnici nemačkog KFOR-a bili umešani u jedan krijumčarski incident kome je dat jako veliki publicitet. Malo oružje prikupljeno u Prizrenu prokrijumčareno je u BJRM a zatim u Darmštatu u Nemačkoj (Davis, 2002, str. 57).

I. Odnos prema oružju i propisi za oružje, prošlost i sadašnjost

Odnos prema oružju kod kosovskih Albanaca: "Domaćinstvo bez oružja nije domaćinstvo"

Kao i u mnogim drugim delovima sveta, oružje je postalo deo stila kulture stanovnika Kosova. Među međunarodnim osobljem koje radi na Kosovu pozivanje na odnos Albanaca prema oružju a posebno na Kanon je uobičajeno kada objašnjavaju zlo (upotrebu) oružja kod kosovskih Albanaca i privrženost oružju. Kanon je običajni zakon koji je u odsustvu efikasne uprave vekovima regulisao društveni život u severnoj Albaniji i na Kosovu. Neki od zakona navodno potiču od Ilira, koje Albanci vide kao svoje pretke. Zakon je napisao u petnaestom veku Leka Dukagjini, odakle i potiče naziv Kanon Leke Dukagjinija.

Kanon sadrži brojne delove koji se odnose na oružje i predstavlja studiozni društveno-pravni zakon koji reguliše upotrebu vatrenog oružja. Oružje figuriše kao oblik zaštite i kao sredstvo za zadovoljenje pravde. Na primer, ako neko ubije sveštenika, u Kanonu stoji da će to lice biti pogubljeno pred "streljačkim strojem" (par. 17).⁸⁹ Veći deo zakona koji se odnosi na ubistva pretpostavlja da je ubistvo izvršeno i da će biti osvećeno oružjem. Ostala krivična dela, kao što je neverstvo takode su rešavana pribegavanjem oružju. Prema Kanonu, ako čovek zatekne svoju ženu sa drugim muškarcem, može da ubije oboje. Ako upotrebi jedan metak, ne nastaje krvno neprijateljstvo (par. 923). U tekstu Kanona stoji "Roditelji nevernog para ne smeju da traže osvetu, već moraju da daju ubici novi metak uz reči: "Neka je blagoslovena tvoja ruka" (par.924). Međutim, tradicionalno, namena oružja nije bila za javno pokazivanje. Oružje, prema albanskoj tradiciji ne treba da bude vidljivo, a vlasnik oružja ne treba da se njime ponosi. Ako bi vlasnik oružja ignorisao ova pravila, sankcije su bile stroge (Hasani 2003).

Strana 31

Ipak, uloga ovakvih društvenih zakona i pravila koji regulišu savremeni život je često preterana a stepen do kog ovi drevni zakoni utiču na ponašanje je diskutabilan. Pravila Kanona o ograničenju upotrebe sile i izlaganju oružja su polako erodirala. Na primer, pridržavanje naloga iz Kanona (u svim oblastima života) je takode oslabilo sa migracijama iz seoskih u urbane sredine i izgleda da je mnogo izgubilo na snazi jačanjem vladavine prava. Čini se da se odnos prema oružju i kultura oružja takode menjaju sa generacijskom podelom, naročito kod mladih stanovnika urbanih sredina koji su potencijalno protiv oružja i smatraju oružje kao stvar prošlosti ili kao "seljačku stvar". Iskustvo izbeglištva je takode okrenulo mlade protiv oružja.

Opštiji status potvrđen oružjem, a posebno vojnim oružjem nije značajno oslabio, ali to može da bude pripisano istaknutoj ulozi OVK i ulozi oružja u kriminalnim aktivnostima. Generalno, pritisci modernizacije, uključujući višedecenijsku vladavinu komunista znače da Kanon bar kad je oružje u pitanju, više predstavlja istoriju i opravdanje za socijalno ponašanje nego rigorozni skup pravila koja zaista upravljaju društvenim životom danas na Kosovu.⁹⁰

Okvir 6.1 Istorijat prikupljanja oružja na Kosovu

Programi organizovanog prikupljanja oružja imaju dugu i tešku istoriju na Kosovu.

Zaplene vode poreklo još iz Otomanskog perioda. 1884. godine kao deo paketa modernizacionih reformi, vlasti u Istanbulu su počele da jačaju svoju kontrolu nad ranije veoma udaljenim regionima kojima su vladale, kao što je Kosovo. Ove nove mere su takode uključivale pokušaje razoružavanja lokalnog stanovništva. Pošto je modernizacionim reformama u narednim decenijama pružan jak otpor na konzervativnom Kosovu, konfiskovana je veća količina oružja u toku uzastopnih kampanja da bi se stanovništvo držalo pod kontrolom. Jedan od razloga zašto su revolucionari, takozvani Mladi Turci imali podršku konzervativnih Albanaca na Kosovu u njihovim pokušajima da se uhvate u koštac sa vlašću stare garde koja je bila na vlasti u Istanbulu, bio je što su oni obećali da će poštovati tradicionalna prava Albanaca uključujući i pravo da nose oružje.

U prvoj deceniji dvadesetog veka, narod Kosova se ponovo pobunio protiv Turaka, ovoga puta zbog novih poreza. Da bi ugušile pobunu, Turske trupe su poslate u Pec i Đakovicu, gde su porezi ubirani na silu, stanovništvo registrovano, a oružje konfiskovano. Na primer 1910. godine navodno je konfiskovano 147525 pištolja surovim sredstvima. Istim potezom, svi noževi su bili zabranjeni osim noževa za hleb.

Tokom prve polovine dvadesetog veka kada su Albanci bili pod srpskom/jugoslovenskom vladavinom, srpska žandarmerija je sprovodila ono što su oni zvali ekspedicijama razoružavanja, ali koje su zapravo dovodile do sistematičnog nasilja prema Albancima zasnovanog na etničkoj pripadnosti. U periodu neposredno posle II svetskog rata, savezna Jugoslovenska policija, pod rukovodstvom Ministra unutrašnjih poslova Aleksandra Rankovića pokušala je da nasilno prikupi oružje od stanovništva. U zimu 1956. godine ova akcija konfiskovanja oružja po kućama dovela je do prebijanja, mučenja, pa čak i ubistava. Prema Noel Malcom, "ophodjenje prema onima koji nisu predali oružje bilo je tako surovo da su mnogi Albanci krišom kupovali oružje kako bi imali nešto da predaju" (1998, str. 320-21).

Raspadom jugoslovenske federacije 1990-ih, Milošević je nastavio tradiciju nasilnog prikupljanja oružja. Kosovski Albanci su bili prebijani, mučeni, ili nepravedno kažnjavani u toku operacija zaplena oružja.

Izvori: Malcom (1998); Jansen (2002)

Sadašnji stavovi prema oružju na Kosovu

Dok je teško opisati precizno mišljenje stanovnika Kosova o lakom oružju, rezultati SABA ankete ukazuju da stanovnici Kosova nisu toliko privrženi svom oružju kao što se obično veruje. Kada su upitani da li ima suviše oružja u društvu, 47% ispitanika u anketi je odgovorilo sa "da", a samo je 21% ispitanika reklo "ne" (ostali ispitanici su odgovorili sa "ne znam", vidi Dodatak 1). Slično tome, preko 50 % ispitanika je mislilo da je verovatno ili delimično verovatno da bi ljudi iz njihovog susedstva

predali svoje oružje u zamenu za investicije za njihovu zajednicu (Dodatak 1). Konačno, 54% ispitanika je tvrdilo da se ne bi opredelili da poseduju oružje čak iako bi ono bilo legalno (Dodatak 1). Ovi zaključci ukazuju da obrasci posedovanja oružja kod stanovnika Kosova nisu tako nefleksibilni ili uslovljeni kulturom kao što se ranije verovalo.

Ipak, kao što je pokazano u prethodnim delovima, Kosovo i dalje ostaje jako naoružano društvo. Rezultati ankete sugerišu da postoje dva glavna motiva koja objašnjavaju posedovanje oružja na Kosovu: lična bezbednost i zaštita, i aktivnosti kao što je lov (vidi Dodatak 1). Dok se čini se etnički Albanci i etnički Srbi slažu da je lov legitiman razlog za posedovanje oružja, postoje neke vidljive razlike u mišljenju dveju grupa o bezbednosti i zaštiti. Kosovski Albanci vide kriminal kao glavnu pretnju njihovoj bezbednosti: 70 % njih misli da je previše oružja u rukama kriminalnih grupa. Oni takode misle da se bezbednosna situacija na Kosovu poboljšava i imaju veliko poverenje u sadašnje bezbednosne institucije, posebno u Kosovsku policijsku službu. Etnički Albanci su relativno zadovoljni sadašnjim državnim institucijama, a nesigurnost više povezuju sa kriminalom nego sa institucijama.

Dok kosovski Srbi takode opravdavaju posedovanje oružja osiguravanjem lične i porodične bezbednosti, izgleda da njih mnogo više brinu politički faktori nego kosovske Albance. 31% kosovskih Srba je reklo da bi izabralo da poseduje vatreno oružje iz "političkih" razloga, u poređenju sa 4% ispitanih kosovskih Albanaca koji su isto odgovorili. Iako ostaju osetljivi prema broju oružja u rukama kriminalaca, njih mnogo više brine nego kosovske Albance oružje koje je u rukama bivših boraca i u društvu kao celini. Ovo odražava njihovo nezadovoljstvo trenutnom političkom situacijom i nepoverenje u trenutne bezbednosne institucije: etnički Srbi bi radije voleli da imaju srpske vlasti i lokalne naoružane formacije koje bi osiguravale bezbednost i ne veruju da se bezbednosna situacija poboljšava. Konačno, etnički Srbi su mnogo manje entuzijasti nego etnički Albance u vezi verovatnoće da će ljudi da predaju oružje u zamenu za investicije za zajednicu.

Ovi rezultati ukazuju da mišljenje stanovnika Kosova o oružju jako zavisi od toga koliko su zadovoljni sa trenutnom političkom situacijom. Kosovski Albanci su zadovoljni trenutnom bezbednosnom i političkom situacijom i stoga vide tradiciju i zaštitu od kriminala kao glavne motive za posedovanje oružja. Etnički Srbi, s druge strane, mnogo se manje slažu sa sadašnjim institucionalnim mehanizmima i daju političkoj nesigurnosti mnogo veću težinu u smislu opravdavanja posedovanja oružja.

Okvir 6.2 Pucnjava na proslavama

Pucnjava na proslavama je sasvim uobičajena na Kosovu i predstavlja normalan deo slavlja kao što su venčanja i novogodišnje svečanosti. Obično, policija protiv ovoga ne preduzima ništa, mada to ponekad zavisi od nacionalnosti policajaca UNMIK Policije koji su na dužnosti. Generalno, međunarodne vlasti intervenišu samo ako pripadnici KPS-a ili KZK-a učestvuju u pucnjavi. Ti pripadnici bezbednosnih struktura se obično suočavaju sa disciplinskim merama.

Nema statističkih podataka o povredama koje nastaju od pucnjave na proslavama na Kosovu. Međutim, ozbiljnost ovih povreda ne bi trebalo da bude potcenjena.

Zakoni o oružju na Kosovu

UNMIK trenutno pokušava da ponovo stvori zakonodavni okvir za posedovanje i prenošenje malog oružja na Kosovu. Do sada je ponovno uvođenje propisa urađeno samo delimično. Stoga, u nekim sektorima kao što su uvoz i izvoz, kao i proizvodnja MOLN, ne postoje zakoni ili propisi kao zamena za jugoslovenske propise.

Nasuprot tome, civilno posedovanje reguliše Uredba UNMIK-a br. 2001/7 o Davanju ovlašćenja za posedovanje oružja na Kosovu. Prema ovom zakonu, osobe kojima je potrebna posebna zaštita mogu da dobiju dozvolu za posedovanje takozvanog "Karticu za oružisko ovlašćenje" (KOV) koji im dozvoljava da nabave i sve vreme nose oružje.⁹¹ Samo "ugrožena lica" tj. lica koja se prema policijskim izveštajima i bezbednosnim procenama suočavaju sa ozbiljnim pretnjama mogu da dobiju KOV. Takozvana Komisija za procenu pretnji koju je oformio policijski komesar, procenjuje svaku molbu za dobijanje KOV. OL može da bude dat lično ugroženim licima ili njihovim registrovanim telohraniteljima.

UNMIK Policija je vrlo restriktivno izdavala ovakve dozvole. U proseku, manje od 10% zahteva je odobreno, uglavnom pojedincima koji se suočavaju sa konkretnim pretnjama, uključujući vodeće figure glavnih političkih partija. Najubojitije oružje za koje može da se dobije dozvola je AK-47.

Ostali tipovi oružja, osim lovačkog, i rekreativnog, smatraju se nelegalnim prema Uredbi 2001/7. Kazne za nezakonito posedovanje oružja su veoma stroge: maksimum je osam godina zatvora ili kazna do 7500 evra, ili obe kazne.⁹² Međutim, u praksi, kažnjavanje ove vrste krivičnih dela bilo je relativno retko.

Posedovanje lovačkog i rekreativnog oružja je takode nedavno ponovo regulisano. Lovci i oni koji se bave rekreativnim streljaštvom mogu da registruju svoje lovačko/ rekreativno oružje⁹³ od 1. februara do 1. maja 2003. godine u svojim lokalnim policijskim stanicama bez bojazni da ce da budu kažnjeni. Vlasnici mogu da registruju onoliko oružja koje je dozvoljeno koliko žele. Kada 1. maja bude završen period legalizacije, vlasnici lovačkog i rekreativnog oružja mogu još uvek da ga registruju. Međutim, ako bude pronađeno neregistrovano oružje, UNMIK Policija i/ili KFOR će da ga zaplene a protiv vlasnika može da bude pokrenuta krivična prijava. Posle registracije, podnosioci zahteva dobijaju oružni list koji važi dve godine. Od 1. maja 2003. godine registrovano je više od 20,000 komada oružja.⁹⁴ Broj organizovanih lovaca je nešto manji od 9000.⁹⁵

VII. Direktni i indirektni efekti oružja na Kosovu

Uvod

široka rasprostranjenost oružja je imala brojne posledice na kosovsko društvo, čak i u godinama posle rata. Direktni efekat uključuje smrtonosne i nesmrtonosne povrede kao i psihološki i fizički invaliditet zbog zloupotrebe malog oružja. U ovom delu biće reči samo o smrtonosnim i nesmrtonosnim povredama, pošto nema raspoloživih podataka o psihičkom i fizičkom invaliditetu. Indirektni efekti su brojniji, uključujući dimenziju socijalnog, ekonomskog i ljudskog razvoja, a ponekad je teško spoznati njihov kvantitet. U ovom delu, detaljnije su istražena dva indirektna efekta upotrebe oružja. To su oružje u krivičnim delima i oružje u školskom okruženju. Iz kratkog pregleda u ovom delu izgleda sasvim jasno da je oružje imalo različit uticaj na društvo, utičući na primer, više na kriminal nego na raspodelu humanitarne pomoći.

Smrtonosne i nesmrtonosne povrede

U 2002. godini, zbog povreda vatrenim oružjem bilo je 98 bolničkih prijema širom Kosova, što je manje od 125 slučajeva u 2001. godini (vidi Sliku 7.1).⁹⁶ Brojke su suštinski manje u odnosu na period neposredno posle rata: samo za šest meseci od juna do decembra 1999. godine, Univerzitetska bolnica u Prištini, koja je glavna referentna bolnica na Kosovu za traumatske povrede, prijavila je 100 povreda.

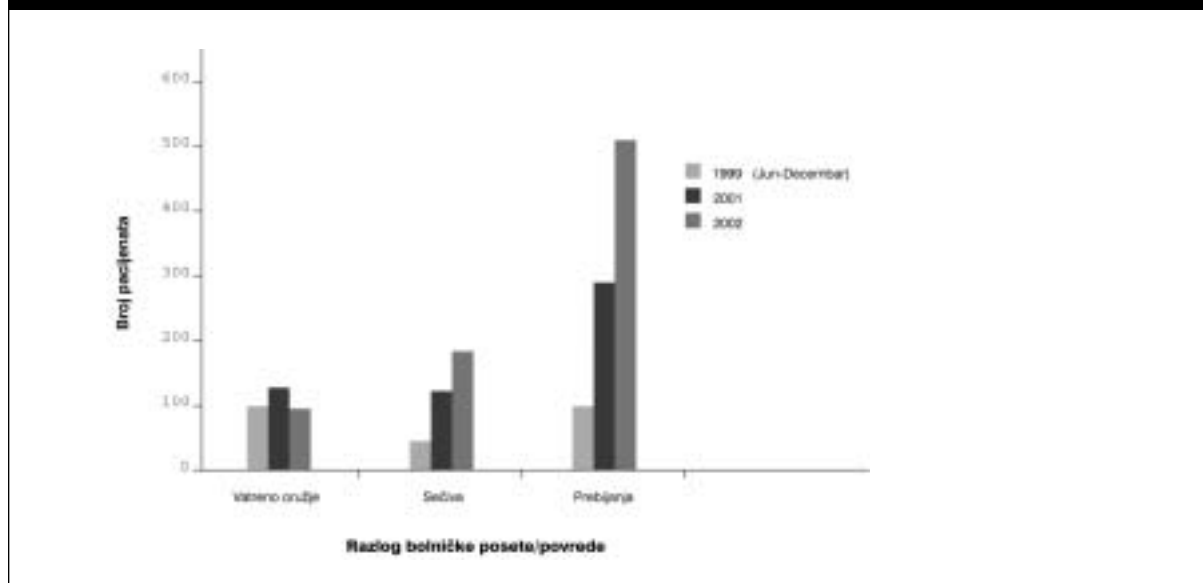
Strana 35

Gore navedene brojke su verovatno niže od stvarnog broja povreda vatrenim oružjem. Oblast koju pokriva Univerzitetska bolnica u Prištini je celo Kosovo. Međutim i neke druge velike klinike na toj teritoriji takode leče povrede. Etnički Srbi najčešće žele da se od povreda leče u Mitrovici (ili ako žive u enklavama na jugoistoku, u kampu Bondsteel, glavnom štabu multinacionalne brigade SAD). Ovo se ogleda u gore navedenoj statistici jer nema prijavljenih slučajeva sa pacijentima iz Zubinog potoka, Zvecana, ili Novog brda (vidi Tabelu 7.1 u Dodatku 5).

Ukupni broj povreda je stoga verovatno viši od onoga koji se ogleda u statistici Univerzitetske bolnice u Prištini. Takode je dobro poznato da svi koji su povredeni u nasilju ne dobijaju bolničku negu, naročito ako su povrede rezultat kriminalnih radnji. Ove brojke ipak odražavaju opadajući trend povreda vatrenim oružjem.

Nažalost nije moguće uporediti ove brojke sa podacima od pre rata. što se tiče ostalih statističkih podataka (kao na primer o kriminalu), podatke o povredama su ili etnički Srbi koji su pobjegli sa Kosova odneli u Beograd, ili su uništeni tokom rata.

Povrede od noža i prebijanja je teško tumačiti i porediti sa povredama od vatrenog oružja, uglavnom zbog toga što su mnoge takve povrede lečene lokalno, posebno u 1999. godini. Međutim, izgleda da na Kosovu postoji trend većeg udela povreda koje nisu rezultat vatrenog oružja. Radi poredenja, treba primetiti da su povrede prouzrokovane namernim nasiljem relativno male u odnosu na drugi uzrok povreda, napr. saobraćajne nesreće. Od juna do decembra 1999. godine, saobraćajne nesreće dovele su do ukupno 1361 bolničkih prijema. U 2001. godini bilo je 1230, a u 2002. godini 1883. bolničkih prijema.⁹⁷

Figura 7.1 Bolnički izveštaj o razlozima posete/povrede

Izvor: Univerzitetska bolnica u Prištini

Oružje u kriminalu

Kako je detaljno razmatrano u Delu III, nivo kriminala sa nasiljem nije posebno visok na Kosovu.⁹⁸ Nivoi prijavljenih ubistava, pljački i napada su slični, ili niži od nivoa u drugim zemljama u regionu. Zbog toga, ljudi na Kosovu se osećaju sve više bezbednijim.

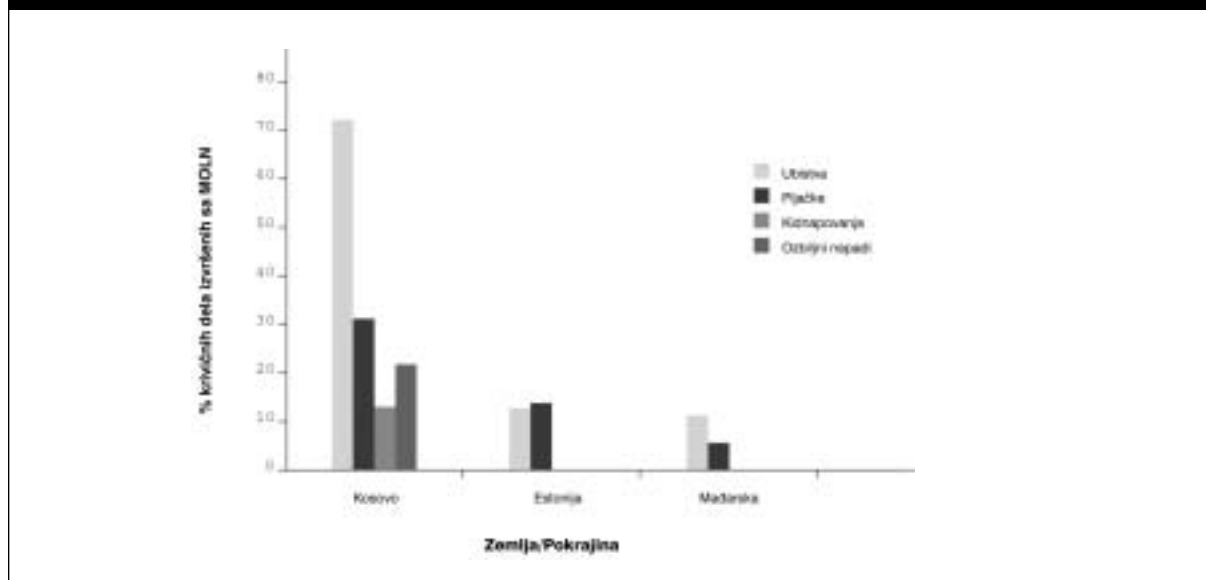
Ipak, u krivičnim delima izvršenim na Kosovu dominira oružje. Informacioni sistem kosovske policije, baza podataka koju je ustanovila UNMIK Policija, obuhvata sva prijavljena krivična dela počinjena na teritoriji i daje detaljne informacije o meri u kojoj se oružje koristi u krivičnim delima. Od 76 prijavljenih ubistava u 2002. godini, 55 (72 %) je počinjeno vatrenim oružjem. Nasuprot tome, u samo 7 od 55 prijavljenih slučajeva kidnapovanja (13%) izvršenih iste godine korišćeno je oružje (vidi Tabelu 7.2). Pljačke i ozbiljni napadi nalaze se između, sa u proseku 31% odnosno 22% slučajeva izvršenih vatrenim oružjem.

Kosovo ima visoku stopu krivičnih dela izvršenih oružjem u poredenju sa drugim zemljama. Radi poredenja, Tabela 7.2 predstavlja odnos ubistava i pljački izvršenih vatrenim oružjem u tri odabrane zemlje. U Estoniji i Mađarskoj, dvema post komunističkim državama, stopa ubistava iz vatrene oružja bila je 13 odnosno 11%. Visok procenat ubistava na Kosovu izvršenih oružjem čini manje verovatnim da oružje jednostavno zamenjuje druge tipove oružja/sredstava za izvršenje ubistva (što se u kriminologiji naziva "efekat zamene"). Iako je ovo delimično spekulativno, izgleda da je sama široka rasprostranjenost oružja dovela do povećanja broja ubistava na Kosovu. Čini se da detalji o slučajevima ubistava potkrepljuju ovo, pošto su neka ubistva sadržavala slučajnu komponentu, ili su rezultat toga što je osumnjičeni imao pristup oružju kada je došlo do svade (*Informativne beleške UNMIK Policije, razna pitanja*).

Takođe u slučajevima pljački, na Kosovu postoji anomalija u poredenju sa Estonijom i Mađarskom. Verovatnoća da pljačka bude izvršena pomoću vatrene oružja je dvostruko veća na Kosovu nego u Estoniji, a četiri puta veća nego u Mađarskoj. Činjenica da se oružje manje koristi prilikom kidnapo-

vanja izgleda da je povezana sa činjenicom da se veliki broj kidnapovanja na Kosovu odnosi na sukobe unutar porodica, ili na neprijateljstva između porodica. Ovo sa druge strane izgleda da ukazuje da se oružje iako je široko rasprostranjeno ne koristi nasumice.

Figura 7.2 Procenat prijavljenih krivičnih dela počinjenih sa MOLN, izabrane kategorije

Napomena: Podaci o pljačkama i ozbiljnim napadima na Kosovu su zasnovani na slučajnom uzorku koji sadrži 50% od ukupnog broja slučajeva. Podaci za Estoniju i Mađarsku su proseci za period od 1997-2001. godine.

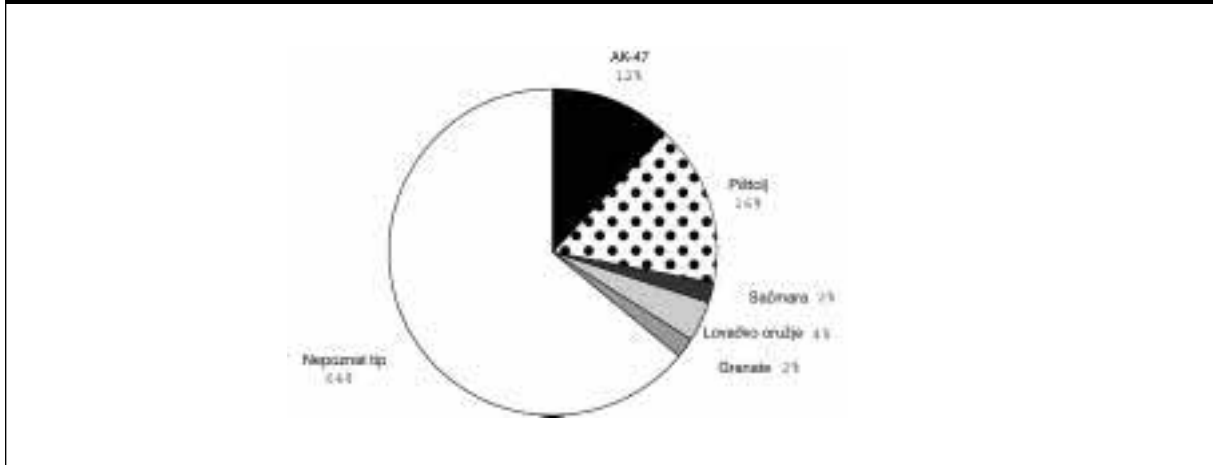
Izvori: KPIS, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Estonija; Ministarstvo unutrašnjih poslova, Mađarska

Strana 37

Podaci o tipovima vatrenog oružja korišćenog u aktima nasilja su mnogo više površni, pošto su marka ili tip retko naznačeni.⁹⁹ Iz onoga što je naznačeno, privremeno može da bude zaključeno da AK-47 i pištolji dominiraju među tipovima oružja korišćenih u ubistvima, kidnapovanjima, pljačkama i ozbiljnim napadima.

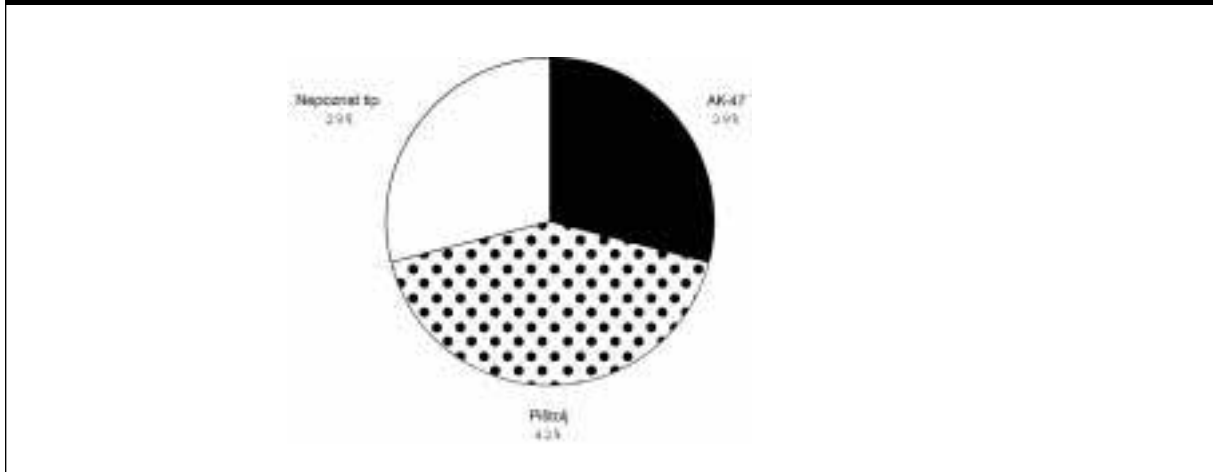
Ovo su takode potvrdile i diskusije sa ciljnim grupama koje su obavljene za ovu studiju. U svim ovim diskusijama, pištolji i automatsko oružje (zajedno sa noževima) rangirani su kao tri najopasnije vrste oružja (Index Kosova/Gallup International 2003b). Pošto su pištolji i automatsko oružje, zajedno sa lovačkim oružjem najuobičajenije oružje među civilima na Kosovu, ovo nije iznenadujuće. To ipak ima implikacije na prikupljanje oružja i napore na kontroli oružja. Bilo koji pokušaji prikupljanja oružja mogli bi uspešno da budu usmereni na ono oružje koje se pretežno koristi pri nasilju. Stoga, čini se da bi na AK-47 i pištolje, pre nego na lovačke puške ili druge tipove oružja, trebalo obratiti veću pažnju u pilot programu UNDP/ISAC WED (program Oružje u zamenu za razvoj - OZR) u 2003. godini.

Figura 7.3 Tipovi MOLN korišćeni pri ubistvima, 2002

Izvor: KPIS

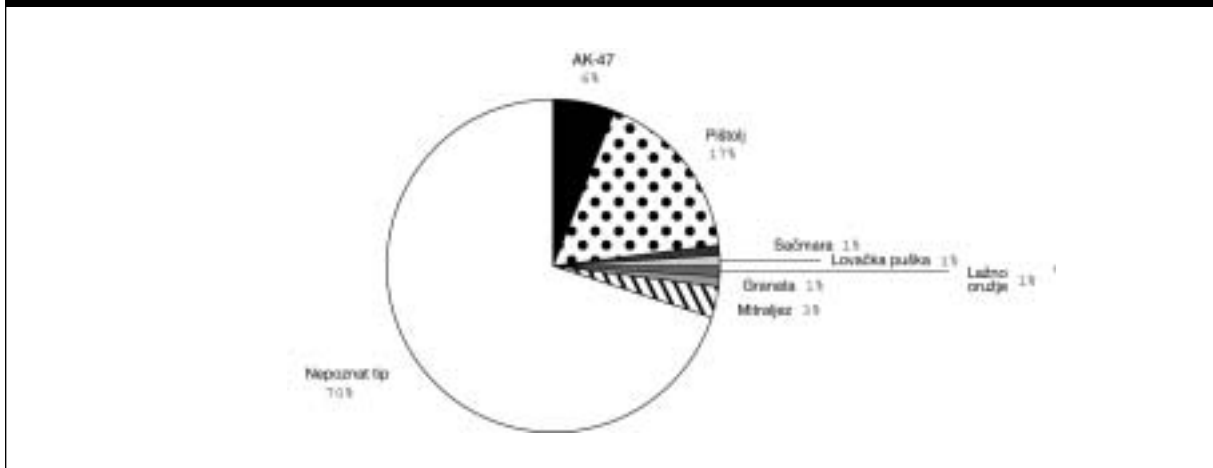
Figura 7.4 Tipovi MOLN korišćeni pri kidnapovanjima, 2002

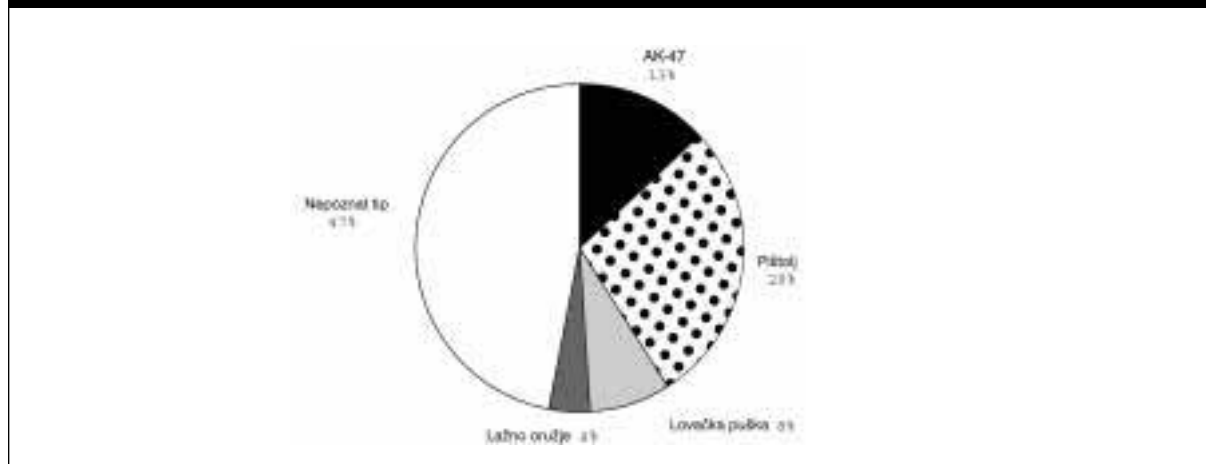
Strana 38

Izvor: KPIS

Figura 7.5 Tipovi MOLN korišćeni pri oružanim pljackama, 2002

Izvor: KPIS

Figura 7.6 Tipovi MOLN korišćeni pri nasilnim napadima, 2002

Izvor: KPIS

Okruženje bez oružja? Oružje i škole

Prema istraživanju koje su obavili Međunarodna komisija za operacije spašavanja (International Rescue Committee) i UNDP, povećanje broja oružja u društvu bilo je među prvih deset brigada omladine na Kosovu u 2001. godini i među prvih pet brigada među etničkim Albancima (IRC i UNDP, 2001, str. 6, str. 55-56). Godinu dana ranije, UNDP je održao niz diskusija u vidu radionica sa grupama mladih na Kosovu da bi izvukao njihova viđenja o ozbiljnosti problema malog oružja. U toku ovih diskusija, mladi su dosledno izjavljivali da bi njih oko 25-50% moglo lično i lako da nabave vatreno oružje u roku od 24 časa (UNDP, 2000). Mladi ljudi koji su učestvovali u diskusijama verovali su da je između 5 i 20% svih daka naoružano ili da je izjavilo da su naoružani dok su u školi. Ovaj procenat nije bio isti u svim školama: bio je niži u više specijalizovanim srednjim školama (medicina, ekonomija, itd.) nego u većim "gimnazijama". U to vreme, diskusije su otkrile da se mladi ne osećaju bezbedno u školi. Bezbednosne mere u školama bile su loše. Najproblematičniji bili su mladi van škola koji su dolazili u školska dvorišta i pretili dacima. Mlade devojke su često bile napadane.

Do početka 2003. godine, situacija se na neki način promenila, ali je sa druge strane ostala ista. Za ovaj istraživački izveštaj, Kosovska inicijativa za demokratsko društvo (KIDS) angažovana je od strane UNDP i UNICEF-a da obavi istraživanje u školama širom Kosova, urbanim/seoskim i manjinskim/većinskim ustanovama, u cilju istraživanja pitanja nasilja i korišćenja oružja. Bivši nastavnik intervjuisao je osoblje iz 15 škola, osam osnovnih i sedam srednjih, generalno o nasilju, a posebno o korišćenju oružja.¹⁰⁰ Ovo istraživanje pokazuje da je situacija u nekim pogledima malo evoluirala od 2000. godine. Ono ostavlja otvorenim ostala pitanja, da budu objašnjena kroz buduće studije, uglavnom kao posledicu toga što nastavnici imaju različita viđenja bezbednosne situacije u školama od daka.

U intervjuima, nastavnici su izjavili da su fizičke tuče, u osnovnim i srednjim školama uglavnom tuče pesnicama bez upotrebe oružja ili drugih sredstava. U nekoliko slučajeva kada je korišćeno oružje u tuci, generalno je korišćen nož, lanac ili metalni bokser. Incidenti sa vatrenim oružjem i dalje su veoma retki: u 15 škola, zabeležena su dva incidenta (u jednom incidentu, primećen je pištolj u džepu učenika, a u drugom je dak udario školskog druga ručnim nefunkcionalnim pištoljem).

Ipak, upravnici i nastavnici priznaju da bezbednosna situacija nije savršena. Nekoliko srednjih škola je tražilo prisustvo policajaca da bi se izbeglo nasilje. U osnovnim školama, učitelji pretražuju dačke tašne i redovno nalaze noževe, ali nikad vatreno oružje. Nastavnici u srednjim školama ne misle da imaju pravo da pretražuju tašne, iako je u više intervjuja izražena želja da to urade.

Pretnje se uglavnom doživljavaju kao pretnje koje dolaze spolja, na putu do škole i od škole do kuće, ili u vezi sa mladima iz drugih škola, itd. U Kamenici, na primer, policijske jedinice prate dake do školskih autobusa da bi osigurali da bande ne prete dacima na putu do autobusa. Nastavnici smatraju da su roditelji nekooperativni i nezainteresovani za bezbednosnu situaciju u školama. U stvari, na neki način oni doprinose negativnoj bezbednosnoj klimi, pošto nastavnici s vremena na vreme dobijaju verbalne pretnje od roditelja koji su nezadovoljni sa uspehom svoje dece.

Ovi intervjui potvrđuju da bezbednosna situacija u školama nije savršena. Oni takode pokazuju da glavna pretnja nije malo oružje već tuče i zastrašivanje bez oružja, ili sa oružjem kao što su lanci, noževi i metalne šipke. Ipak, ovo ne znači da oružja nema u školskom okruženju. Dva incidenta pokazuju da je oružje prisutno s vremena na vreme. Pošto informacije o pitanjima kao što su ova generalno ne dolaze do nastavnika, verovatno je da oružja ima više nego što nastavnici misle.¹⁰¹

VIII. Zaključci

Uprkos nedavnom ratu i neizvesnosti oko budućeg statusa, situacija na Kosovu sadrži neke svetle tačke. Za manje od četiri godine, došlo je do razvoja i jačanja javnih institucija i vladavine zakona, kao i do pojavljivanja bezbednosnog sektora na koji sve više može da se računati. Iako strukturni, socijalni i ekonomski izazovi ostaju, uključujući široku nezaposlenost i nastavljene tenzije među zajednicama, progres Kosova je na neki način prevazišao očekivanja međunarodne zajednice.

Ipak, glavna prepreka za budući uspeh ovih napora, je i dalje široka rasprostranjenost i zloupotreba malog oružja i lakog naoružanja. Rezultati ovog istraživanja (SABA) potvrđuju da jurišne puške i pištolji nastavljaju da se krijumčare iz Srbije i Albanije i poseduje ih širok krug aktera. Uprkos neprekidnim naporima UNMIK-a i KFOR-a da registruju i prikupe ovo oružje, još uvek između 330000 i 460000 komada oružja je u rukama civila, organizovanih kriminalnih struktura i političkih frakcija.

Ova studija je pokazala da zloupotreba malog oružja još predstavlja pretnju bezbednosti i dobrobiti Kosova, kao i nacionalnom i međunarodnom osoblju administracije UN-a i drugih agencija. Iako se čini da je stopa fatalnih i nefatalnih povreda u opadanju, kriminal - posebno krivična dela počinjena vatrenim oružjem - je u porastu. U poređenju sa drugim zemljama u regionu centralne i istočne Evrope, malo oružje se zloupotrebljava u neproporcionalno većem broju ubistava i pljački.

Strana 41

Napori UNDP-a, posebno kroz predstojeći program OZR, predstavljaju potencijalno važan korak, i trebalo bi da budu pažljivo praćeni i procenjeni. Ali prikupljanje i uništavanje oružja je samo prvi korak. Iako rezultati SABA sugerišu da bi stanovnici Kosova možda želeli, pod nekim okolnostima, da predaju svoje oružje, njihovo poverenje u nacionalne i međunarodne institucije koje se bave poslovima bezbednosti varira. Predloženi program OZR trebalo bi stoga da postavi skromnije ciljeve u početnoj fazi.

Permanentno uklanjanje i odstranjivanje malog oružja sa Kosova, moglo bi potencijalno da donese znatnu razvojnu i simboličku dobit. To je neophodan, ali ne i sam po sebi dovoljan korak za obezbeđivanje stabilnosti i bezbednosti teritorije i ljudi koji na njoj žive. Zbog neizvesnosti koja i dalje postoji među njegovim susedima, zadatak će biti težak. Ipak, ako budu izvršeni sa adekvatnom političkom i finansijskom podrškom i u tandemu sa tekućim programima razvoja, rezultati bi mogli da budu obećavajući za Kosovo i region.

Fusnota

- ¹ SABA je koristila nekoliko istraživačkih instrumenata, uključujući: (1) više od 1200 ispitanih domaćinstava; (2) 12 ciljnih grupa koje su učestvovala u projektu iz četiri zastupljena regiona; (3) 15 ključnih informacionih intervju sa bivšim borcima OVK iz svih sedam operativnih zona; (4) intervju sa 29 nastavnika i upravnika u 15 škola i (5) intervju sa ključnim licima u Privremenim institucijama samouprave na Kosovu (PIS), UNMIK-u, OEBS-u i drugim učesnicima iz sektora bezbednosti. SABA timu je takode bio omogućen pristup bazi podataka UNMIK Policije (KPIS) i registru Univerzitetske bolnice u Prištini.
- ² Ova procena je zasnovana na sledećim elementima: približno oko 60 do 70% od 390000 domaćinstava na Kosovu poseduje oružje. Prosečna stopa posedovanja oružja među ovim domaćinstvima je oko 1.4 - 1.7 komada oružja.
- ³ Pitanje ko je koga proganjao je oblast sporenja: Srbi će pokušati da opravdaju progon od strane Miloševica pozivajući se na to kako su etnički Srbi bili tretirani na Kosovu u toku poslednje decenije komunističke vladavine..
- ⁴ Za sličan argument, vidi Heinemann-Gruder i Paes, 2001. str. 20-21.
- ⁵ Važno je imati na umu da i ako se ne radi o "vekovnoj" ili "vecnoj" mržnji, etnički sukobi se nisu tek tako pojavili u poslednjih nekoliko godina ili čak deceniji. Pre će biti, da oni vuku korene u pojavi nacionalizma kao dominantne političke i društvene snage u Evropi u devetnaestom veku (vidi Malcom, 1998. Uvod).
- ⁶ Podaci iz Prikaza merenja životnog standarda 2000. citirani u SOK (2002). Podatak od 6% za srpsku manjinu na Kosovu dolazi iz UNMIK-a (2002). Podaci o etničkom sastavu na Kosovu su nerazdvojivo kontroverzni i tokom više decenija korišćeni su kao političko sredstvo (za kratki osvrt, vidi Malcom 1998, xxxi-xxxii)
- ⁷ Pred toga, ekonomska situacija zajednice etničkih Srba ima trend da bude gora nego što je u ostalim delovima Kosova (Paes i Matveeva, 2003.).
- ⁸ Za jasan izeštaj o situaciji onih koji su se vratili, vidi Veljevic (2003.). Sveobuhvatnija slika može da se dobije iz ICG (2002.).
- ⁹ Podrška umerenim političkim liderima je ipak postepeno slabila (Biele, 2002.).
- ¹⁰ Na drugim opštinskim izborima, u podeljenom gradu Mitrovici bojkot je bio potpun.
- ¹¹ Ovo je suprotno trendu postepenog opadanja učešća na trima izborima, sa 79% u 2000. godini na 53.9% u 2002. godini
- ¹² ICG (2001, str. 17). Jedina partija kosovskih Srba koja je učestvovala na opštim izborima na Kosovu, koalicija "Povratak", danas zauzima ovih deset mesta.
- ¹³ Specijalni predstavnik UN-a još uvek ima "rezervisana ovlašćenja" u sledećim oblastima: raspuštanje Skupštine i sazivanje novih izbora, odobravanje budžeta Kosova, najviša vlast u sudskom sistemu (imenovanje i smenjivanje sudija i tužilaca), sprovođenje zakona i popravne institucije, kontrola nad Kosovskim zaštitnim korpusom, spoljni odnosi, kontrola nad prekograničnim prometom robe, zaštita manjina, upravljanje državnom ili drugom javnom imovinom itd. (UNDP, 2002a Okvir 2.4).
- ¹⁴ Iako je status Crne Gore i Kosova bio različit u okviru Savezne Republike Jugoslavije (Crna Gora je bila konstitutivna republika u federaciji, dok je Kosovo bilo deo Srbije), Kosovo je imalo suštinsku autonomiju i u mnogo čemu sličilo je Hrvatskoj, Sloveniji, Crnoj Gori, Bosni i Hercegovini u smislu ovlašćenja i prerogativa.
- ¹⁵ To je tako, iako je Kosovo uvek bilo najnerazvijeniji deo Jugoslavije. Za pregled situacije u Albaniji, vidi UNDP (2002c).
- ¹⁶ U operaciji NATO-a "Suštinska žetva", avgust - septembar 2001. godine, prikupljeno je ukupno 3875 komada oružja i 397625 mina, eksplozivanih sredstava i municije (Small Arms Survey, 2002, Tabela 7.9). Kvalitet oružja prosečno nije bio visok, i čini se da je mnogo oružja koje je najefikasnije za borbu zadržala gerila.
- ¹⁷ Intervju, osoblje iz sektora bezbednosti koje radi na Kosovu, 27. februar 2003.
- ¹⁸ Ispitivanje javnog mnjenja u 2001. i 2002. godini pokazuju da bi blizu 100% kosovskih Albanaca glasalo za nezavisnost, a sličan broj kosovskih Srba bi glasao protiv (UNDP 2002a, Okvir 2.5).
- ¹⁹ Nezaposlenost merena ILO metodom, citirano u UNMIK (2002).
- ²⁰ Saopštenje za štampu UNMIK Policije, 29. oktobar 2002; vidi UNDP (2003, str. 25).
- ²¹ Ispitivanje mišljenja sprovedeno za ovaj izveštaj pokazalo je da bi oko 90% ispitanika otišlo u policiju u slučaju da budu opljačkani ili da im je ozbiljno prečeno (vidi Dodatak 1). Ipak, druga ispitivanja javnog mnjenja UNDP-a dala su niže rezultate, vidi UNDP (2002b, str. 24; 2003, str. 28).

- ²² Izračunato iz KPIS. Opadanje stope međuetničkih ubistava treba uzeti sa rezervom. To je manje posledica poboljšanih međuetničkih odnosa a više činjenice da su zajednice danas više razdvojene nego u periodu neposredno posle sukoba.
- ²³ U kategoriji "ostalo", 71% se osećalo "bezbednim" ili "vrlo bezbednim".
- ²⁴ I druge manjinske zajednice, kao što su Bošnjaci, Romi i Turci, bile su obuhvaćene ispitivanjem. Ipak, njihov broj nije bio dovoljno velik da bi bio dostignut statistički značaj rezultata. Stoga, ove grupe neće biti dalje razmatrane u ovom izveštaju.
- ²⁵ Pošto vozačke dozvole nisu izdavane tri godine u toku sukoba, ima vrlo mnogo neobučanih i nevičnih vozača na kosovskim putevima.
- ²⁶ Pod "centralizacijom" ovi muškarci su najviše mislili na centralizaciju političke moći u Prištini (kao suprotnost jakim vladajućim strukturama na lokalnom nivou).
- ²⁷ Stoga, oni daju prednost lokalnoj komponenti policije u odnosu na međunarodne policijske snage, i ako su oba dela delovi iste organizacije-UNMIK Policije.
- ²⁸ Ministarstvo unutrašnjih poslova .
- ²⁹ Broj trupa KFOR-a je opao oko 30% u odnosu na početni broj od 42000 ljudi.
- ³⁰ Intervju, osoblje koje radi u bezbednosnom sektoru Kosova, 22. januar 2003. godine.
- ³¹ Za diskusiju o delu oružja koje je u posedu policije u poređenju sa ukupnim posedovanjem MOLN, vidi Small Arms Survey (2001, pog. 2).
- ³² Ipak, postoje tvrdnje da jugoslovenska policija kao i delovi Vojske Jugoslavije nastavljaju tajno da deluju u nekim enklavama, a posebno u severnoj Mitrovici. Prema jednom izvoru koji je konsultovan u okviru projekta Small Arms Survey, u severnoj Mitrovici deluje 40 pripadnika srpske tajne službe.
- ³³ Dnevno saopštenje za štampu UNMIK Policije, 27. januar 2003. godine
<<http://www.Kosovapolice.org/english/dreports/DPU280103.htm>>.
- ³⁴ Intervju, osoblje koje radi na Kosovu u bezbednosnom sektoru, 22. januar 2003, 2. mart 2003. godine.
- ³⁵ Za objašnjenje koeficijenta, vidi Okvir 4.1.
- ³⁶ Intervju, osoblje koje radi na Kosovu u bezbednosnom sektoru, 22. januar 2003. godine.
- ³⁷ Ovaj aranžman je deo Izjave o principima potpisanog od strane komandanata KFOR-a i KZK-a 20. septembra 1999. godine. Intervju, osoblje koje radi na Kosovu u bezbednosnom sektoru, 22. januar 2003. godine.
- ³⁸ Intervju, osoblje koje radi u bezbednosnom sektoru Kosova, 28. februar 2003. godine.
- ³⁹ Ovaj broj takode potvrđuje baza podataka IOM-a o bivšim borcima OVK. Prema ovoj bazi podataka, samo dva procenta boraca bili su aktivni u OVK pre 1998. godine. Većina se pridružila 1998. godine (36% u prvoj polovini, 21% u drugoj polovini). Ostali, tj. više od 40% pristupilo je 1999. godine (citirano u Heinemann-Gruder i Paes, 2001, str. 25).
- ⁴⁰ Intervju sa bivšim borcem OVK, obavljen od strane Kosovske inicijative za demokratsko društvo (KIDS) (za SABA, februar 2003. godine).
- ⁴¹ Intervju sa bivšim borcem OVK, koga je obavila Kosovska inicijativa za demokratsko društvo (KIDS) (za SABA, februar 2003. godine).
- ⁴² "Preduzimanje demilitarizacije i transformacije od strane OVK", potpisano 20.juna 1999. godine, str. 22-26. Za neautomatsko dugocevno oružje bila je potrebna posebna dozvola KFOR-a.
- ⁴³ Na primer, u selu Vladovo, američki marinci su razoružali oko 200 boraca OVK (Heinemann-Gruder i Paes, 2001, str. 19).
- ⁴⁴ Istorijat ovoga je da je Jugoslovenska Armija dugo bila uspešna u držanju OVK, a time i naoružanja OVK, na prostoru duž kosovske granice u Albaniji. Iznenadno povlacenje VJ juna 1999. godine dovelo je do brzog prebacivanja boraca OVK (zbog toga samo lako naoružanih) na Kosovo, pri čemu su velike zalihe oružja ostale na mestima gde su bile (Ripley, 2000, str. 23).
- ⁴⁵ Intervju, osoblje koje radi u bezbednosnom sektoru Kosova, 27. februar 2003.
- ⁴⁶ Podaci koje je objavio KFOR, mart 2003.
- ⁴⁷ Podaci koje je objavio KFOR, mart 2003.
- ⁴⁸ Podaci koje je objavio KFOR, mart 2003.
- ⁴⁹ Podaci koje je objavio KFOR, mart 2003.
- ⁵⁰ Za detalje o zahtevima za naoružanje pri korišćenju taktike "narodnog" rata, vidi Small Arms Survey (2002, pog. 2).
- ⁵¹ Podaci koje je objavio KFOR, mart 2003. OEBS je koristio broj od 200 (citirano u Paes i Matveeva, 2003, str. 36). Ipak, ovi brojevi obuhvataju samo Čuvare mosta koji su manje više naoružana grupa aktivna sve vreme. Misli se da bi pored toga, veliki broj podržavalaca/rezervista mogao da bude mobilisan kad god je potrebno (citirano u Paes i Matveeva, 2003, str. 36).
- ⁵² Prema Gorjancu, Crna Gora ima više od 13.5 komada oružja na 100 stanovnika (Gorjanc, 2000, Tabela 4).
- ⁵³ Ako je Kosovo sledilo opšti trend u Jugoslaviji, 25% bi trebalo da ima puške, a ostali uglavnom pištolje (proračunato iz Gorjanc, 200, Tabela 2).

- ⁵⁴ Ovi podaci ne predstavljaju iznenađenje, pošto od 1991. nije sproveden popis, a od tada je došlo do značajnog priliva i odliva stanovništva. Pored toga, podaci iz popisa iz 1991. godine su nepouzdana, pošto je bio sproveden sa etničko-političkim ciljevima. Ovaj proračun je zasnovan na podacima iz Zavoda za statistiku Kosova (ZSK), OEBS i SABA ispitivanja.
- ⁵⁵ Za dodatne detalje vidi Dodatak 1.
- ⁵⁶ Stopa uspeha slučajnih pretresa po kućama dala bi dobar donji prag procenta domaćinstava koja poseduju oružje. Upravo zbog činjenice da su pretresi slučajni, šansa da oružje bude zaplenjeno trebala bi da bude jednaka proporciji domaćinstava koja poseduju oružje: jedini razlog zbog koga bi taj procenat mogao da bude niži je što najverovatnije u toku pretresa neće biti pronađeno svo oružje, pošto su tehnike skrivanja vrlo rafinirane.
- ⁵⁷ Tvrdnja, izrečena od strane nekih ispitanika, da svako pojedino domaćinstvo na Kosovu poseduje oružje ipak se čini neverovatnom. U stvari, iako su operacije KFOR-a na zapleni oružja u domaćinstvima zasnovane na obaveštajnim podacima, one nisu 100% uspešne. Oružje je pronađeno samo u 70% operacija.
- ⁵⁸ Očigledno, ni zaplene KFOR-a ni policije nisu slučajne, pa stoga učešće tipova i marki oružja među zaplenjenim oružjem ne mora savršeno da odražava rasprostranjenost tog oružja među civilima. Ovo posebno važi za zaplene koje je izvršio KFOR, koje uključuju veliki broj skladišta vojnog oružja.
- ⁵⁹ Ovu informaciju takođe potvrđuje ciljana grupa dece i omladine u Gnjilanu. Oni su nabrojali različite prodavnice u kojima je oružje držano ispod tezge.
- ⁶⁰ Podaci koje je obezbedio KFOR, mart 2003.
- ⁶¹ U stvari, oko 70% oružnih listova nalazi se u rukama telohranitelja, iako oni ne rade samo za političke lidere.
- ⁶² Pored svega ovog, bilo je brojnih ubistava i pokušaja ubistava, bez naznake da li je i oružje bilo uključeno. Imajući na umu šta se zna o oružju i ubistvima na Kosovu (vidi Deo VII), moglo bi da se pretpostavi da bi procenat trebalo da bude uvećan.
- ⁶³ Intervjui, OEBS, mart 2003.
- ⁶⁴ O demobilizaciji OVK bilo je reci u Delu III.
- ⁶⁵ Intervju, osoblje koje radi u bezbednosnom sektoru Kosova, 30. januar 2003. godine.
- ⁶⁶ Proračunato iz KFOR (2002a). Neki članci odnose se i na međunarodne i na nacionalne lidere.
- ⁶⁷ Intervju, osoblje koje radi u bezbednosnom sektoru Kosova, 30. januar 2003. godine.
- ⁶⁸ Intervju, osoblje koje radi u bezbednosnom sektoru Kosova, 27. januar 2003. godine.
- ⁶⁹ Za detalje, vidi Okvir 6.1
- ⁷⁰ Podatak o 200000 pojavljuje se u Kanani (2002).
- ⁷¹ Informacije prikupljene iz intervju sa bivšim borcima OVK koje je obavio KIDS, februar 2003; osoblje koje radi u bezbednosnom sektoru na Kosovu i u Albaniji, april 2003.
- ⁷² Saopštenje, osoblje koje radi u bezbednosnom sektoru Kosova, 5 april 2003.; intervju, osoblje koje radi u bezbednosnom sektoru Kosova, 27. februar 2003.
- ⁷³ Carina je priznala teškoće koju predstavlja poroznost "zelene granice i administrativne linije" pa je marta 2003. godine uvela mobilne timove protiv krijumčarenja. Oni očekuju da ti timovi obezbede dodatno zaprečavanje duž nedozvoljenih pravaca od administrativne linije i duž granice.
- ⁷⁴ Svo osoblje koje radi u bezbednosnom sektoru Kosova deli ovo mišljenje.
- ⁷⁵ Prosto rečeno, postoje dva glavna balkanska krijumčarska pravca kojima se transportuje čitav spektar nelegalnih roba, jedan južni i jedan severni. Ulazna tačka za Balkan je Turska. Severni pravac zatim ide kroz Rumuniju, a dalje ili kroz Madarsku i Češku Republiku u zapadnu Evropu, ili prolazi kroz Ukrajinu i Poljsku. Takozvani južni pravac prolazi kroz Bugarsku, BJRM, Kosovo i Albaniju na svom putu u Italiju (Hajdinjak, 2002, str. 42).
- ⁷⁶ Bilo je pokušaja da stanovnici Kosova budu uključeni u najviše ešalone carinske službe, ali su lokalci podnosili ostavke posle ozbiljnih pretnji upućenih njima i njihovim porodicama (intervju, osoblje koje radi u bezbednosnom sektoru Kosova, 28. februar 2003; za detalje vidi Hajdinjak, 2002).
- ⁷⁷ Na kontrolnim punktovima duže administrativne granične linije, KFOR je ranije bio odgovoran za kontrolu putnika, ali ga je zamenila granična policija. Carina prikuplja poreze i predstavlja organ za sprovođenje zakona na administrativnoj graničnoj liniji. Roba čije je poreklo iz Srbije i Crne Gore ne podleže carini ali podleže plaćanju poreza na dodatnu vrednost i akciza. Carina prikuplja ove poreze na graničnoj liniji iz komercijalnih robnih konsignacija.
- ⁷⁸ Carina je napravila dva važna poboljšanja u 2003. godini. Prvo je uvođenje novog zakona o carinama koji je u skladu sa zakonima EU. Drugo je carinski kompjuterski sistem kao dopuna novom zakonu. I jedno i drugo bi trebalo da obezbedi efikasnu analizu rizika i vodenje obaveštajne baze podataka. Ovo će omogućiti carini da koncentriše svoje resurse na putnike i robu koji predstavljaju najveći

- rizik i da olakša prolaz za uvoznike niskorizične robe koji poštuju propise. Carina veruje da će ovo zajedno sa ras-poređivanjem mobilnih jedinica protiv krijumčarenja osloboditi resurse koji bi trebalo da im omoguće da na rasplaganju imaju više osoblja za zaštitu društvenih odgovornosti.
- ⁷⁹ Intervju, osoblje koje radi u bezbednosnom sektoru Kosova, 28. februar 2003.
- ⁸⁰ Intervju, osoblje koje radi u bezbednosnom sektoru Kosova, 28. februar 2003.
- ⁸¹ Jedini izuzetak je oprema za detekciju radijacije koja je nabavljena zbog bojazni da je ukrajinski kontaminirani građevinski materijal došao na Kosovo (Intervju, osoblje koje radi u bezbednosnom sektoru Kosova, 28. februar 2003).
- ⁸² Intervju, osoblje koje radi u bezbednosnom sektoru Kosova, 28. februar 2003.
- ⁸³ Intervju, osoblje koje radi u bezbednosnom sektoru Kosova, 28. februar 2003.
- ⁸⁴ Intervju, osoblje koje radi u bezbednosnom sektoru Kosova, 1. mart 2003.
- ⁸⁵ U toku jugoslovenske ere, u Bosni i Hercegovini nalazilo se preko 40% odbrambene industrije federacije koja je zapošljavala 38000 radnika. Veći deo jugoslovenske proizvodnje MOLN obavljao se u Bosni i Hercegovini. Od kraja građanskog rata 1995. godine, proizvodnja je ponovo uspostavljena. Municija za malo oružje proizvodi se u Konjicu (Igman) i Gorađdu (Pobjeda), a izvoz malog oružja se beleži početkom 1998. godine (Small Arms Survey, 2003, str. 43).
- ⁸⁶ Intervju, osoblje koje radi u bezbednosnom sektoru Kosova, 28. februar 2003.
- ⁸⁷ Intervju KIDS-a sa bivšim članovima OVK.
- ⁸⁸ Ipak, istraživački tim nije mogao da dobije dokumentaciju o takvom krijumčarenju.
- ⁸⁹ Ovde je korišćen Kanon Leke Dukagjinija (1989).
- ⁹⁰ Vredi napomenuti da pokret pomirenja na početku 1990-tih na Kosovu nije bio fokusiran na oružje već je pokušao da razbije ciklus krvne osvete unutar elemenata kosovskog društva.
- ⁹¹ KFOR takode može da izda oružni list, ali samo članovima KZK-a.
- ⁹² Uredba br. 2001/7 o Davanju ovlašćenja za posedovanje oružja na Kosovu, p. 8.6.
- ⁹³ Dozvoljeni tipovi oružja su sačmarice prečnika cevi 12, lovačko oružje maksimalnog kalibra 8 mm, civilne malokalibarske streljačke puške maksimalnog kalibra 6 mm, civilni malokalibarski streljački pištolji maksimalnog kalibra 6 mm, vazdušne puške i pištolji maksimalnog kalibra 6 mm. Oružje prevashodno proizvedeno za vojne svrhe i oružje iz vojnog inventara ne može da bude registrovano.
- ⁹⁴ Kancelarija UNMIK-a za registraciju oružja koja je sada odgovorna za registraciju lovačkog i rekreacionog oružja, ustanovljena je uz finansijsku i tehničku pomoć UNDP/ISAC kao podrška Zakonodavnom okviru za malo oružje na Kosovu.
- ⁹⁵ Stopa članstva različitih lovačkih udruženja na Kosovu u 2001. godini, kreće se od desetak članova do više od hiljadu (informacija izvedena iz spiska lovačkih udruženja, Članovi lovačke federacije Kosova u 2001. godini i druge informacije).
- ⁹⁶ Informacije su dobijene od Small Arms Survey iz Univerzitetske bolnice u Prištini.
- ⁹⁷ Ovo pokazuje da zabrinutost mnogih žena zbog bezobzirnih vozača pri istraživanju ciljne grupe (vidi Deo III) odgovara statistički najvažnijoj opasnosti na Kosovu.
- ⁹⁸ Namera ovoga nije da kaže da je nivo kriminala generalno nizak: u stvari, krijumčarenje, šverc i drugi oblici ekonomskog kriminala su rasprostranjeni.
- ⁹⁹ Imajući u vidu različite nacionalne postupke za registraciju, upoređenja bi trebalo da budu radena sa oprezom. Službenici UNMIK Policije odgovorni za registrovanje informacija takode dolaze iz različitih zemalja sa različitim klasi-fikacionim sistemima i različitim poznavanjem oružja koje je najčešće u regionu Balkana. Zbog toga, posledice može da trpi pouzdanost originalnih policijskih klasifikacija. Kao rezultat, Tabelu 7.2 treba čitati sa rezervom.
- ¹⁰⁰ Istraživanje je obavljeno u sledećih 15 škola: Osnovne škole: Elena Gjika (Priština), Vaso Pashe Shkodrani (Pec), Janjevo (Lipljan), Bashkimi (Glogovac), Edmond Hoxha, Junik (Decane), 7. mart (Suva Reka), Poneš Gnjilane). Srednje škole: Ekonomska (Uroševac), Ekonomska (Kamenica), Shala (Lipljan), Sami Frasheri (Priština), Jućna Mitrovica, Ekonomska (Podujevo), Srednja tehnicka (Prizren).
- ¹⁰¹ Anketar je obavio dva neformalna intervjua sa dacima srednje škole. U oba intervjua, rečeno je da daci imaju pristup oružju i da nose oružje.

Dodatak 1: Odgovori na izabrana pitanja pri SABA ispitivanju domaćinstava

Ispitivanje domaćinstava, koje je naručio UNDP-ISAC za ovu studiju, obavio je širom Kosova Index Kosova (zajedničko ulaganje sa BBSS Gallup International) između 4. i 10. februara 2003. godine. Ovo ispitivanje se sastojalo od direktnih intervju sa 1264 ljudi, 259 kosovskih Srba i 1005 uglavnom kosovskih Albanaca. Da bi se povećala pouzdanost rezultata u vezi sa srpskom manjinom, njihov udeo među ispitanicima bio je veći od njihovog procenta u ukupnom stanovništvu Kosova

Uzorak je bio višestruko slučajan, prema mestu stanovanja (grad/selo) i etničkim karakteristikama stanovništva. Izbor domaćinstava nije obavljen "slučajnim putem". Birani su muškarci stariji od 18 godina kao glavni posednici oružja.

P.2a Kome biste se obratili /pozvali, ako bi Vam bio ukraden automobil /motocikl/ili neka druga imovina?

Odgovori	Svi ispitanici %	K/A**%	K/S***%
Rodaci, prijatelji i susedi	2	2	1
KPS	84	90	17
UNMIK Policija	11	6	65
KFOR	1	1	6
Privatna kompanija za usluge bezbednosti	<1	0	<1
Starešine u zajednici	<1	<1	1
Glava porodice	<1	<1	<1
Drugo	1	1	3
Ništa	0	<1	2
Ne znam	<1	<1	5

P.3a Kome biste se obratili /pozvali, ukoliko bi neko pretio da ce Vas ubiti?

Odgovori	Svi ispitanici %	K/A**%	K/S***%
Rodaci, prijatelji i susedi	4	4	3
KPS	80	87	13
UNMIK Policija	8	4	56
KFOR	4	3	14
Privatna kompanija za usluge bezbednosti	<1	<1	<1
Starešine u zajednici	0	0	0
Glava porodice	<1	<1	2
Ostalo	1	1	2
Ništa	1	<1	3
Odbija	<1	0	<1
Ne znam	1	<1	7

P.6a Da li Vi mislite da ima previše oružja u društvu?

Odgovori	Svi ispitanici %	K/A*%	K/S**%
Da	47	47	46
Ne	21	20	32
Odbija	1	1	<1
Ne znam	31	33	21

P.6b U kojim delovima društva?

Odgovori (dozvoljeni su višestruki odgovori)	Svi ispitanici %	K/A*%	K/S**%
Kriminalne grupe	70	71	54
Biznismeni	14	15	1
Političari	7	8	0
U domaćinstvima	23	25	1
Među bivšim borcima/vojniciima	14	12	37
U celom društvu	6	3	26
Mladi	2	3	0
Lovci	2	2	0
Kosovski Srbi	1	1	0
K. Albanci	1	0	12
Ostalo	3	3	0
Ne znam	8	9	5

Strana 47

P.10 U poređenju sa vremenom od pre godinu dana, da li je bezbednost u Vašem kraju bolja ili gora?

Odgovori	Svi ispitanici %	K/A*%	K/S**%
Bolja	61	65	19
Gora	10	11	6
Ista	27	22	70
Promenljiva (gore dole)	2	2	4
Ne znam	<1	<1	<1

P.17 Po Vašem mišljenju, koliko domaćinstava u Vašem okruženju ima vatreno oružje?

Odgovori	Svi ispitanici %	K/A*%	K/S**%
Sva domaćinstva	<1	<1	1
Skoro sva domaćinstva	1	1	2
Vecina domaćinstva (3/4)	2	2	1
Svako drugo domaćinstvo (1/2)	2	2	5
Malo domaćinstava (1/4)	11	11	13
Skoro nijedno domaćinstvo	16	16	17
Nijedno domaćinstvo	18	19	5
Odbija	6	1	57
Ne znam	43	47	0

P.18 šta Vi mislite, zašto ljudi drže vatreno oružje?

Odgovori (dozvoljeni su višestruki odgovori)	Svi ispitanici %	K/A*%	K/S**%
Lična zaštita	65	67	48
Zaštita imovine	16	17	5
Zaštita zajednice	1	1	<1
Politička bezbednost	6	4	27
Posao	<1	<1	2
Sportsko streljaštvo	3	3	3
Zaostalo iz rata	7	8	6
Za lov	40	40	39
Porodična dragocenost	3	3	4
Deo tradicije	5	6	2
Hobi/sopstvena želja	2	2	0
Arogancija	1	1	0
Izvršenje krivičnog dela/ubistva/pretnje	1	1	0
Osveta	1	2	0
Niska svest/naivnost	1	1	0
Drugo	2	2	<1
Odbija	<1	<1	2
Ne znam	8	8	11

P.19b U proseku, koji je tip/marka oružja najuobičajeniji na Kosovu?

Odgovori (dozvoljeni su višestruki odgovori)	K/A*%	K/S**%
Pištolji/revolveri	66	40
Automatske puške (kao što je AK-47)	29	56
Lovačke puške (klasične, repetirke)	57	34
Sačmare (neautomatske ili pumparice)	1	0
Srednji ili teški mitraljezi	6	0
Bacači	<1	0
Ručni bacači	<1	0
Ručne granate	5	7
Drugo	<1	2
Ne znam	3	2

P.20a Ukoliko bi Vaše domaćinstvo moglo legalno da ima oružje, da li biste se odlučili za to?

Odgovori	Svi ispitanici %	K/A*%	K/S**%
Da	40	38	61
Ne	54	56	33
Odbija	1	1	2
Ne znam	5	5	4

Strana 49

P.20c Zašto bi Vaše domaćinstvo odabralo da poseduje oružje?

Odgovori (dozvoljeni su višestruki odgovori)	Svi ispitanici %	K/A*%	K/S**%
Za ličnu zaštitu /zaštitu porodice	69	70	64
Za zaštitu imovine	18	19	11
Za zaštitu zajednice	3	3	4
Iz političkih razloga	4	0	31
Zbog posla	1	1	1
Sportsko streljaštvo	3	3	3
Jer svi ostali imaju oružje	1	1	0
Za lov	32	32	31
Drugo	4	4	1
Ne znam	<1	<1	0

P.22 Ako bi nekome iz Vašeg okruženja, iz bilo kog razloga, zatrebalo oružje, gde mislite da bi mogao da ga dobije?

Odgovori (dozvoljeni su višestruki odgovori)	Svi ispitanici %	K/A*%	K/S**%
Ne bi mogao	6	6	6
Morao bi da pita	4	3	8
Kupio bi na crnom tržištu	14	14	15
Kupio bi od nekog drugog	4	4	1
Zna za skriveno skladište	1	<1	2
Kupio bi od prijatelja u oružanim snagama	2	2	<1
Pozajmio bi	4	4	6
Dobio bi od člana porodice	1	2	<1
Nabavio bi ga u određenom gradu/regionu	1	1	2
Dobio bi dozvolu i kupio oružje	12	12	8
Policija/KPS	1	1	0
Lovačka društva	<1	<1	0
KFOR/UNMIK	<1	<1	0
Drugo	<1	1	0
Odbio	2	1	3
Ne znam	58	58	56

Strana 50

P.21b Koliko je verovatno da bi ljudi iz Vašeg okruženja predali svoje oružje, ukoliko ga imaju, u zamenu za investicije u Vašoj opštini?

Odgovori	Svi ispitanici %	K/A*%	K/S**%
Vrlo verovatno	22	24	2
Donekle verovatno	29	31	6
Donekle neverovatno	6	5	11
Veoma neverovatno	16	13	45
Odbija	1	<1	3
Ne zna	27	26	33

P.5 Mnogi ljudi misle da posedovanje oružja može da im pomogne da zaštite svoje porodice. Drugi ljudi veruju da je posedovanje oružja opasno za njihovu porodicu. Sa kojim se mišljenjem Vi slažete

Odgovori	Svi ispitanici %	K/A**%	K/S***%
Pomaže pri zaštiti	20	18	40
Nema razlike	6	5	16
Opasno je	71	74	36
Odbija	1	1	<1
Ne znam	2	1	7

P.7 Koji tipovi nasilnog kriminala i problemi sa nasiljem se dešavaju najčešće u ovoj oblasti ovih dana?

Odgovori (dozvoljeni su višestruki odgovori)	Svi ispitanici %	K/A**%	K/S***%
Oružane pljačke	22	24	3
Krade (žrtve ih nisu svesne)	46	47	36
Kidnapovanja	4	4	3
Pretnje	13	14	11
Ubistva	25	27	5
Napadi/prebijanja	10	10	16
Silovanja	7	7	0
Bande	3	3	2
Tuče	3	3	1
Nasilje povezano sa krijumčarenjem	3	3	2
Osveta	1	1	2
Nasilje u porodici	2	2	3
Pravljenje izgređa u pijanom stanju	2	<1	14
Provale	17	16	25
Dilovanje droge	7	6	11
Drugo	1	1	2
Nema nasilja	20	21	9
Ne znam	8	6	19

P.4 U idealnim uslovima, ko bi po Vašem mišljenju trebalo da bude nadležan za bezbednost?

Odgovori	Svi ispitanici %	K/A*%	K/S**%
Lokalne vlasti	3	2	7
UNMIK	6	6	2
KFOR	9	9	5
KPS	66	71	8
UNMIK Policija	3	2	7
KZK	2	2	0
Lokalne milicije	3	<1	28
Susedstvo ili porodica	1	1	0
Koordinacioni centar	<1	0	3
Ljudi	1	1	0
Vlada Kosova	1	1	0
MUP/Srpska policija/armija	3	0	38
Drugo	1	2	0
Ne znam	2	1	3

Strana 52

*K/A: ispitanici Kosovski Albanci

**K/S: ispitanici Kosovski Srbi

Dodatak 2: Upitnik za SABA ispitivanje domaćinstava

P.1a. Da li je neko iz Vašeg domaćinstva bio oštećen u nekom nesrećnom slučaju (u prethodna tri meseca)?

1. Da
2. Ne
- _____
3. Odbija
4. Ne zna

P.1b. Da li je neko iz ovog domaćinstva bio žrtva kriminala ili se susreo sa nasiljem (u prethodna tri meseca)? **(Anketar: Ako ima takvog, nakon prvog ispitaj dalje)** Ima li još nekog?

1. Da **Idi na Dodatak 1 popuni za svaki incident**
2. Ne
- _____
3. Odbija
4. Ne zna

P.1c. Da li je nekome iz ovog domaćinstva bilo preceno ili je zastrašivan (u prethodna tri meseca)? **(Anketar: Ako ima takvog, nakon prvog ispitaj dalje):** Ima li još nekog?

1. Da **Idi na Dodatak 1 i popuni za svaki incident**
2. Ne
- _____
3. Odbija
4. Ne zna

P.2a. Kome biste se obratili /pozvali, ako bi Vam bio ukraden automobil /motocikl/ili neka druga imovina? **(Jedan odgovor)**

1. Obratio bi se rodacima, prijateljima ili komšijama za pomoć
2. Otišao bi u KPS
3. Otišao bi u UNMIK policiju
4. Otišao bi u KFOR
5. Otišao bi u privatnu agenciju za zaštitu ili slično
6. Obratio bi se starijima u zajednici
7. Obratio bi se glavi domaćinstva
- _____
96. Drugo (navedi) _____
97. Ništa (ne vredi raditi bilo šta)
98. Odbija
99. Ne zna

P.2b. Ukoliko bi se nešto tako dogodilo, koliko je verovatno da biste vi učinili nešto od sledećeg? Da li je veoma verovatno (VV), donekle verovatno (DV), donekle neverovatno (DN) ili sasvim neverovatno (SN) da bi ste Vi ... **(Anketar: Procitaj)**

	VV	DV	DN	SN	Odb.*	Nz**
a) obratili se starijima u zajednici?	1	2	3	4	5	6
b) obratili se rodacima, prijateljima ili komšijama?	1	2	3	4	5	6
c) pucali/napali lopova ako je to moguće?	1	2	3	4	5	6

P.3a. Kome biste se obratili /pozvali, ukoliko bi neko pretio da će Vas ubiti? **(Jedan odgovor)**

1. Obratio bi se rodacima, prijateljima ili komšijama za pomoć
2. Otišao bi u KPS
3. Otišao bi u UNMIK policiju
4. Otišao bi u KFOR
5. Tražio bi privatnu zaštitu (agencije za obezbeđenje ili slično)
6. Uputio bi se kod starešina zajednice
7. Uputio bi se kod glave domaćinstva

96. Drugo (navedi) _____
97. Ništa (ne vredi raditi bilo šta)
98. Odbija
99. Ne zna

Strana 54

P.3b. Ukoliko bi se nešto tako dogodilo, koliko je verovatno da biste vi učinili nešto od sledećeg? Da li je veoma verovatno, donekle verovatno, donekle neverovatno ili sasvim neverovatno da bi ste Vi ... **(Anketar: Procitaj)**

	VV	DV	DN	SN	Odb.	Nz
a) obratili se starijima u zajednici?	1	2	3	4	5	6
b) obratili se rodacima, prijateljima ili komšijama?	1	2	3	4	5	6
c) uzvratili pretnju?	1	2	3	4	5	6
d) pucali/napali onog ko preti ako je moguće?	1	2	3	4	5	6

P.4. U idealnim uslovima, ko bi po Vašem mišljenju trebao bude nadležan za bezbednost? **(Jedan odgovor)**

1. Lokalne vlasti
2. UNMIK
3. KFOR
4. Kosovska policijska služba (KPS)
5. UNMIK Policija
6. KZK
7. Privatne firme za obezbeđenje
8. Lokalna policija
9. Komšije ili porodica
10. Koordinacioni centar

97. Drugo (navedi) _____
98. Odbija
99. Ne zna

* Odbija

**Ne zna

P.5. Mnogi ljudi misle da posedovanje oružja može da im pomogne da zaštite svoje porodice. Drugi ljudi veruju da je posedovanje oružja opasno za njihovu porodicu. Sa kojim se mišljenjem Vi slažete?

1. Korisno je za zaštitu
2. Nema razlike
3. Opasno je
- _____
4. Odbija
5. Ne zna

P.6a. Da li Vi mislite da ima previše oružja u društvu?

1. Da	Idi na P-6b
2. Ne	Predi na P-7
_____	
3. Odbija	Predi na P-7
4. Ne zna	Predi na P-7

P.6b. (Filtrirano) U kojim delovima društva? (Višestruki odgovor)

1. Kriminalne
2. Biznismeni
3. Političari
4. Domaćinstva
5. Među bivšim borcima /bivšim pripadnicima oružanih snaga
- _____
7. Drugo (navedi) _____
8. U celom društvu
9. Odbija
10. Ne zna

Strana 55

P.7. Koji tipovi nasilnog kriminala i problemi sa nasiljem se dešavaju najčešće u ovoj oblasti ovih dana? (Višestruki odgovor)

1. Oružane pljacke
2. Krade (žrtve nisu svesne)
3. Kidnapovanje
4. Pretnje
5. Ubistva
6. Napadi/prebijanja
7. Silovanja
8. Bande
9. Tuče
10. Nasilje povezano sa švercom
11. Osvete
12. Nasilje u porodici
13. Pravljenje izgreda u pijanom stanju

- 14. Provalne krađe
- 15. Dilovanje droge

- _____
- 96. Drugo (navedi) _____
 - 97. Ovde nema nasilnog kriminala niti problema sa nasiljem
 - 98. Odbija
 - 99. Ne zna

P.8. Da li mislite da je u vašem mestu /okruženju bezbednije, isto ili opasnije u odnosu na druge delove Kosova?

- 1. Bezbednije
 - 2. Isto
 - 3. Opasnije
- _____
- 4. Odbija
 - 5. Ne zna

P.9. Od kada Vaše domaćinstvo živi u ovom kraju?

- 1. Manje od 1 godine **Predi na Q-11**
- 2. Od 1 do 4 godine **Idi na Q-10**
- 3. Duže od 4 godine **Idi na Q-10**

Strana 56

P.10. (**Filtrirano**) U poredenju sa vremenom od pre godinu dana, da li je bezbednost u Vašem kraju bolja ili gora?

- 1. Poprivila se
 - 2. Pogoršala se
- _____
- 3. Ostala je ista
 - 4. Promenljiva je: popravlja se i pogoršava se
 - 5. Odbija
 - 6. Ne zna

P.11. Da li mislite da bi poboljšana kontrola vatrenog oružja na Kosovu dovela do povećanja bezbednosti?

- 1. Da
 - 2. Ne
- _____
- 3. Odbija
 - 4. Ne zna

P.12. Koliko, po Vašem mišljenju, svaki od sledećih postupaka povećava bezbednost. Da li mislite da pooštavanje granične kontrole puno povećava bezbednost, povećava donekle, ne menja situaciju ili je pogoršava na Kosovu? A koliko povećalo bezbednost ...

	Puno	Donekle	Isto	Gore	Odb.	Nz.
a) Pooštavanje granicne	1	2	3	4	5	6
b) Izdavanje dozvola za legalno posedovanje vatrenog oružja	1	2	3	4	5	6
c) Kontrola prodavaca oružja	1	2	3	4	5	6

P.13. Koji je, po Vašem mišljenju, najpodesniji uzrast da se čoveku dozvoli posedovanje oružja?

1. Mladi od 15 godina
2. 16-20 godina
3. 21-30 godina
4. Stariji od 31 godine
- _____
5. Ljudima nije potrebno oružje
6. Odbija
7. Ne zna

Strana 57

P.14. Koji je, po Vašem mišljenju, najpodesniji uzrast da čovek počne da rukuje oružjem?

1. Mladi od 9 godina
2. 10-14 godina
3. 15-18 godina
4. 19-21 godina
5. Iznad 22 godine
- _____
6. Ne bi trebalo da rukuju oružjem
7. Bolje je što kasnije
8. Odbija
9. Ne zna

P.15a. Prosečno, koliko često čujete pucnjavu u Vašem okruženju?
(Pokaži kartu)

P.15b. Izuzimajući UNMIK policiju, KPS i KFOR, koliko često vidite vatreno oružje u Vašem okruženju? (**Pokaži kartu**)

	P.15a Cuje	P.15b Vidi
Nikad	1	1
Ne često	2	2
Jednom mesečno	3	3
Jednom nedeljno	4	4
Nekoliko puta nedeljno	5	5
Svakodnevno	6	6

Odbija	7	7
Ne zna	8	8

P.16. Da li mislite da se količina vatreneog oružja u Vašem okruženju promenila u poslednje tri godine? Da li je ona smanjena, povećana ili ostala ista?

1. Smanjena je
2. Povećana je
3. Ista je
- _____
4. Odbija
5. Ne zna

Strana 58

"Molim Vas, zapamtite da je ovo o čemu mi sad razgovaramo poverljivo. Mi ne želimo ime ni jedne osobe. Mi samo pokušavamo da shvatimo situaciju u ovoj zajednici."

P.17. Po Vašem mišljenju, koliko domaćinstava u Vašem okruženju ima vatreno oružje?

1. Sva domaćinstva
2. Skoro svako domaćinstvo
3. Veci deo domaćinstava (tri četvrtine)
4. Svako drugo domaćinstvo (polovina)
5. Malo domaćinstava (četvrtina)
6. Skoro nijedno domaćinstvo
7. Nijedno domaćinstvo
- _____
6. Odbija
7. Ne zna

P.18. šta Vi mislite, zašto ljudi drže vatreno oružje? (**Višestruki odgovor**)

1. Lična zaštita
2. Zaštita imovine
3. Zaštita zajednice

4. Politička bezbednost
5. Posao
6. Sportsko streljaštvo
7. Ostalo je iz rata
8. Za lov
9. Porodična vrednost
10. Deo tradicije

- ____
97. Drugo (navedi) _____
98. Odbija
99. Ne zna

P.19a. Među domaćinstvima koja poseduju oružje, šta mislite, koliko prosečno komada vatrenog oružja oni imaju?

__ (zapiši stvaran broj) Idi na Q-19b

- ____
97. Nemaju Predi na Q-20
98. Odbija Predi na Q-20
99. Ne zna Predi na Q-20

P.19b. (Filtrirano: Pitaj ukoliko ima na Q-19a) U proseku, koji je tip/marka oružja najuobičajeniji na Kosovu? (Višestruki odgovor)

Strana 59

1. Pištolji/revolveri
2. Automatske puške (kao što je AK-47)
3. Lovačke puske (jednometne, repetirke)
4. Sačmare (rucno punjenje ili pumparice)
5. Srednji i teški mitraljezi
6. Mine
7. Ručne granate
8. Minobacači
9. RPG (raketni bacači/zolja)

- ____
97. Drugo (navedi) _____
98. Odbija
99. Ne zna

P.20a. Ukoliko bi Vaše domaćinstvo moglo legalno da ima oružje, da li biste se odlučili za to?

1. Ne Predi na Q-20b
2. Da Idi na Q-20c
- ____
3. Odbija Predi na Q-21a
4. Ne zna Predi na Q-21a

P.20b. (Filtrirano: Pitaj one, koji NE BI posedovali na P-20a) Zašto Vaše domaćinstvo ne bi htelo da poseduje oružje? (Višestruki odgovor)

1. Ne vole oružje
2. Opasno je za ukućane (n.p. za decu)
3. Nije im potrebno
4. Opasno je za zajednicu
5. Ne znaju kako se koristi
6. Boje se
7. Samo su žene u kući
8. Dozvola je veoma skupa /teško je dobiti je
- _____
97. Drugo (navedi) _____
98. Odbija
99. Ne zna

P.20c. (Filtrirano: Pitaj one, koji BI posedovali na Q-20a) Zašto bi Vaše domaćinstvo odabralo da poseduje oružje? (Višestruki odgovor)

1. Da zaštitim sebe/ svoju porodicu
2. Da zaštitim svoju imovinu
3. Da zaštitim svoju zajednicu
4. Iz političkih razloga
5. Za moj posao
6. Sportsko streljaštvo
7. Zato što svi drugi ljudi imaju oružje
8. Za lov
- _____
97. Drugo (navedi) _____
98. Odbija
99. Ne zna

P.21a. Pod kojim uslovima Vi mislite da bi ljudi iz Vašeg okruženja bili spremni da predaju svoje oružje?

1. Bili bi spremni da urade to danas
2. Ako bi se poboljšala ekonomska situacija u zajednici
3. Ukoliko bi došlo do političkog sporazuma oko budućeg statusa Kosova
4. Za novac
5. Ako je to deo sporazuma unutar lokalne zajednice
6. Ako bi ovde bilo manje kriminala
7. Ako ovde budu oštre kazne
8. Ako Albanci Kosova dobiju regularnu vojsku
9. Ako se vrati srpska policija/vojska
- _____
96. Nikad
97. Drugo (navedi) _____
98. Odbija da odgovori
99. Ne zna

P.21b. Koliko je verovatno da bi ljudi iz Vašeg okruženja predali svoje oružje, ukoliko ga imaju, u zamenu za investicije u Vašoj opštini? Da li je to veoma verovatno, donekle verovatno, donekle neverovatno ili veoma neverovatno?

1. Veoma verovatno
2. Donekle verovatno
3. Donekle neverovatno, ili
4. Veoma neverovatno
- _____
5. Odbija
6. Ne zna

P.22. Ako bi nekome iz Vašeg okruženja, iz bilo kog razloga, zatrebalo oružje, gde mislite da bi ga on mogao naći? **(Višestruki odgovor)**

1. Ne bi bio u stanju da ga nade
2. Morao bi da pita.
3. Kupio bi ga na crnom tržištu
4. Kupio bi ga od nekog drugog
5. Zna za skriveno/zakopano mesto
6. Kupio bi od prijatelja iz oružanih snaga
7. Pozajmio bi
8. Uzeo bi od člana porodice
9. Otišao/Našao bi ga u određenom gradu /regiji (navedi) _____
10. Uzeo bi dozvolu i kupio oružje
- _____
97. Drugo (Navedi) _____
98. Odbija
97. Ne zna

Strana 61

P.23. Da li znate, ko sada ima pravo da legalno drži oružje KOD KUĆE? **(Višestruki odgovor)**

1. Ne, ne znam
2. Policajci i vojnici
3. Ljudi koji rade u ministarstvima
4. Visoki zvaničnici
5. Lokalni zvaničnici (političari, civilni službenici)
6. Telohranitelji/Čuvari reda
7. Svaka odrasla osoba
8. Lovci
9. Važni biznismeni
- _____
97. Drugo (navedi) _____
98. Odbija

Dodatak 3: Promenljive u indeksima izvodljivosti i promenljivosti

Indeks izvodljivosti

Promenljiva	Indikatori na raspolaganju (po opštini)	Pretpostavke
<i>Legitimne ekonomske mogućnosti</i>	Prikupljanje poreza (UNMIK, 2003)	Što je više poreza prikupljeno, više ljudi je uključeno u legitimne ekonomske aktivnosti.
Poverenje i saradnja sa javnim vlastima	Stopa učešća na izborima u % (OEBS, 2002)	Što više ljudi glasaju, više će imati poverenja želje da saraduju sa javnim i međunarodnim vlastima.
Skepticizam u odnosu na oružje, stavovi prema prikupljanju oružja	Ispitivanje domaćinstava - kompozitni indeks odgovora na pitanja, Q.5, Q.6a, Q.18, Q.20a, Q.21a, Q.21b (vidi Dodatak 2)	Što su ljudi skeptičniji prema oružju, više će želeti da saraduju sa UNDP na programu OZR

Strana 62

Indeks promenljivosti

Promenljiva	Indikatori na raspolaganju (po opštini)	Pretpostavke
Obim nasilja/zloupotrebe oružja, broj MOLN u opticaju	Stopa ubistva vatrenim oružjem u 2002. godini na 100000 (proračunata iz KPIS). Registrovani incidenti koji uključuju oružje, u 2002. na 100000 (UNMIK Policija, 2002) Broj povreda nanetih malim oružjem na 100000 (Univerzitetaska bolnica u Prištini)	Što je veća stopa učešća vatrenog oružja u krivičnim delima i povredama veći je problem malog oružja
	Kompozitni indeks ispitivanja domaćinstava za pitanja Q.1b, Q.1c, Q.8, Q.10, Q.15b, Q.16, Q.17 (vidi Dodatak 2)	Što se više doživljava i dolazi u dodir sa nasiljem i nebezbednošću, veća je potreba za programom OZR.
Stalni zahtev za oružjem i etničke tenzije	Etnička rasprostranjenost, proračunata u % manjinske zajednice među stanovništvom u opštini. (OEBS, 2002)	Što je veći etnički disparitet, veći je rizik od među etničkih sukoba.
	Kompozitni indeks ispitivanja domaćinstava za pitanja Q.18 i Q.20a	Što ljudi više žele da poseduju oružje, više žele da ga drže zbog lične i političke bezbednosti
Preovladavanje nelegalnih aktivnosti	Prijavljeni krijumčarski incidenti i zaplenjeno oružje iz tajnih skrovišta (različite baze podataka)	Što se više dešavaju krijumčarski incidenti, ljudi su više uključeni u nelegalne aktivnosti povezane sa posedovanjem.
	Broj ugašenih poslova (SZK, Jun 2002.)	Što je viši nivo nezaposlenosti, veći je rizik da ljudi budu uvučeni u nelegalne Aktivnosti povezane sa posedovanjem oružja.

Dodatak 4: Kosovske opštine rangirane prema indeksima izvodljivosti i promenljivosti

Opština	Indeks izvodljivosti		Indeks promenljivosti	
	Vrednost	Rang	Vrednost	Rang
Vučitrn	74.12	1	51.23	6
Vitina	72.21	2	32.10	24
Dečani	72.01	3	30.73	25
Mališevo	67.81	4	29.81	27
Istok	65.70	5	36.27	18
Štimlje	64.34	6	30.57	26
Kačanik	64.26	7	36.28	17
Peć	64.03	8	71.70	1
Klina	63.92	9	44.02	12
Priština	63.81	10	50.27	7
Suva Reka	61.72	11	39.80	15
Prizren	60.20	12	48.59	9
Orahovac	59.63	13	32.16	22
Gnjilane	59.24	14	39.06	16
Srbica	59.19	15	35.51	19
Uroševac	58.83	16	25.47	28
Đakovica	57.39	17	68.01	2
Obilić	54.30	18	32.14	23
Dragaš	54.05	19	49.13	8
Mitrovica	51.31	20	64.58	3
Podujevo	50.19	21	40.17	14
Glogovac	48.65	22	25.30	29
Lipljan	45.91	23	52.19	4
Kamenica	44.44	24	32.19	21
Kosovo Polje	38.94	25	45.77	11
Štrpce	29.14	26	32.53	20
Zubin Potok	27.70	27	43.35	13
Zvečan	27.02	28	51.90	5
Novo Brdo	26.37	29	16.01	30
Leposavić	23.54	30	46.44	10

Dodatak 5: Podaci korišćeni na figuri

Deo III

Figura 3.1 Stopa kriminala na Kosovu u komparativnoj perspektivi			
	Ubistva/100000	Pljačke/100000	Ozbiljni napadi/100000
Albanija, 2001	16.88	7.39	4.41
Bugarska, 2000	6.19	52.08	0.93
Hrvatska, 2000	5.96	16.76	21.09
Estonija, 2000	13.73	335.65	32.61
Madarska 2000	3.53	34.79	75.88
Kosovo 2001	4.45	20.05	9.3
BJRM 2002	6.53	22.72	22.96
Rumunija, 2000	7.44	30.30	5.50
Slovenija, 2000	4.07	27.06	21.92

Izvori: KPIS; Interpol (kategorije 1, 3, i 4.1.1). Procena stanovništva Kosova, SZK (2002)

Strana 64

Deo IV

Figura 4.1 Tipovi MOLN koje je zaplenila policija, 2000-2002		
Oružje	Procenat	Ukupan broj
Jurišne puške	20	983
Mitraljezi	1	34
Pištolji	44	2148
Puške	15	742
Raketni lanseri	1	46
Sačmare	15	738
Mašinke	2	108
Ostalo (vazdušne puške, rucne granate, snajperske puške.)	1	75
Nepoznato	1	57
Ukupno	100	4931

Izvor: Proračunato iz KPIS

Figura 4.4 Geografska raspodela policijskih zaplena, sredina 2000 - kraj 2002

Region	Broj zaplena	Procenat zaplene MOLN	Procenat stanovništva
Granica	37	0.8	–
Gnjilane	512	10.4	17
Mitrovica	850	17.2	13
Peć	1175	23.8	15
Priština	1776	36.0	37
Prizren	581	11.8	19
Ukupno	4931	100	101

Napomena: Procenti nisu svedeni na 100 zbog zaokruživanja.

Izvor: Proracunato iz KPIS

Figura 4.5 Uporedivanje koristi od KFOR-ovih operacija zaplene oružja i od amnestija za oružje, 15. mart-15. april 2002

Tip oružja	KFOR-ove operacije zaplene	Amnestija za oružje
Puške	120	417
Pištolji	30	75
Mitraljezi	7	24
Minobacači	2	1
Protivtenkovsko oružje	12	45
Rakete/projektili	4	9
Ručne granate	409	726
Mine	23	94
Municija	31347	59200
Razna sredstva*	557	895
Ukupno (bez municije i raznih sredstava)	607	1391

* U "Razna sredstva" spadaju uniforme, gas maske, kanisteri itd.

Figura 4.6 Oružje koje su zaplenile trupe KFOR-a u 2001. i 2002. godini

Multinacionalna brigada (MNB)	Puške		Pištolji		Mitraljazi		Minobacači		Protivtenk. oružje	
	2001	2002	2001	2002	2001	2002	2001	2002	2001	2002
FSU	2	1	0	1	0	0	0	0	0	0
MNB Centar	358	501	157	184	0	21	0	3	17	50
MNB Istok	300	51	53	19	0	5	0	23	151	5
MNB Severoistok	90	598	46	139	0	9	0	35	17	32
MNB Jugožapad	559	262	123	110	0	7	0	0	139	20
MSU (Vojna specijalizovana jedinica)	30	13	15	13	0	0	1	0	5	2
Ukupno	1339	1426	394	467 *	0	42	1	61	329	109

Multinacionalna brigada (MNB)	Rakete		Ručne granate		Mine		Municija		Razno	
	2001	2002	2001	2002	2001	2002	2001	2002	2001	2002
FSU	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
MNB Centar	0	22	0	498	0	70	0	91526	0	1272
MNB Istok	0	2	0	950	0	5	0	3084	0	286
MNB Severoistok	0	17	0	335	0	6	0	97924	0	1442
MNB Jugožapad	0	7	2	195	0	27	200	31526	0	312
MSU	12	2	0	9	0	0	5	929	250	15
Ukupno	12	50	2	1987	0	108	205	224989	250	3327

* Pod Ukupno spada jedan pištolj koga je zaplenio Glavni štab KFOR-a.

Izvor: KFOR

Deo VII

Figura 7.1 Bolnički izveštaj o razlozima poseta/povreda

Opština	Vatreno oružje		Noževi		Prebijanja	
	1999 Jun-Dec.	2002	1999 Jun-Dec.	2002	1999 Jun-Dec.	2002
Dečane	–	1	–	3	–	2
Dragaš	–	–	–	–	1	1
Uroševac	3	4	3	4	1	7
Kosovo Polje	–	1	–	12	5	28
Đakovica	–	3	–	2	–	4
Gnjilane	7	–	1	5	–	6
Glogovac	6	3	4	11	3	14
Istok	–	–	–	–	–	3
Kačanik	–	3	–	4	–	5
Kamenica	1	5	–	1	2	5
Klina	1	2	–	–	2	6
Leposavić	–	–	–	–	–	1
Lipljan	1	2	0	11	2	16
Mališevo	3	2	2	1	3	19
Mitrovica	7	2	1	4	4	5
Novo Brdo	–	–	–	–	–	–
Obilić	–	3	–	3	–	16
Peć	2	3	1	–	–	2
Podujevo	5	7	2	4	11	14
Priština	43	32	23	102	46	310
Prizren	1	2	–	4	2	9
Orahovac	–	2	–	2	–	–
Štimlje	–	3	–	3	–	7
Srbica	5	4	–	3	2	6
Štrpce	2	–	–	–	1	–
Suva Reka	–	–	–	2	1	2
Vitina	3	2	1	1	1	1
Vučitrn	9	8	3	4	3	24
Zubin Potok	–	–	–	–	–	–
Zvečan	–	–	–	–	–	–
Ostalo	1	4	3	1	10	8
Ukupno	100	98	44	187	100	512

Izvor: Statistika Univerzitetske bolnice u Prištini, koju je dobio SAS

Figure 7.3, 7.4, 7.5 i 7.6
Tipovi malog oružja korišćeni u krivičnim delima, 2002

Vrsta krivičnog dela Tip korišćenog MOLN	Ubistva	Kidnapovanja	Pljačke*	Nasilni napadi*
AK-47	6	2	5	7**
Pištolf	8	3	13	15***
Sačmara	1	-	1	-
Lovačko oružje	2	-	1	4
Lažno oružje	0	-	1	2
Ručna granata	1	-	1	-
Mitraljez	-	-	2	-
Nepoznat tip	33	2	53	25

Napomena: Ponekad je korišćeno više oružja da bi se izvršilo jedno krivično delo. U slučaju ubistva, jedno oružje je ponekad korišćeno za izvršenje više ubistava.

**Ovo je zasnovano na slučajnom uzorku koji se sastoji od 50% ukupnog broja slučajeva.*

***Ovde spada jedan pištolf zaveden kao "automatsko oružje".*

****Ovde spadaju dva komada oružja zavedena kao "ručno oružje".*

Izvor: KPIS

IZVORI

Bibliografija

- Bieley, Jeff. 2002. 'Municipal Elections 2002: Result: clear but incremental change.' *Focus Kosovo*. Oktobar. <<http://www.unmikonline.org/pub/focuskos/oct02/focuskprist1.htm>>
- Davis, Ian. 2002. *Small Arms and Light Weapons in the Federal Republic of Yugoslavia: The Nature of the Problem*. London: Saferworld.
- Gorjanc, Milan. 2000. 'Small Arms and Light Weapons and National Security: A Problem of the Present and Near Future.' Rad prezentovan na radionici o malom oružju i lakom naoružanju - moguci doprinosi Paktu stabilnosti za jugoistocnu Evropu, Ljubljana, 27. Januar.
- Hajdinjak, Marko. 2002. *Smuggling in Southeast Europe, the Yugoslav Wars, and the Development of Regional Criminal Networks in the Balkans*. Sofia: Centre for the Study of Democracy.
- Hasani, Ismail. 2003. *Guns in the History and Tradition of Kosovo*. Pomocni papir, Ženeva: Small Arms Survey
- Heinemann-Grüder, Andreas and Wolf-Christian Paes. 2001. *Wag the Dog: The Mobilisation and Demobilisation of the Kosovo Liberation Army*. BICC Brief No 20. Bonn: Bonn International Center for Conversion.
- ICG (International Crisis Group). 2001. *Landmark Election: Kosovo*. Raporti i Ballkanit Nr.120. Priština/Brisel: ICG, 21. Novembar.
- . 2002. *Return to Uncertainty: Kosovo's Internally Displaced and the Return Process*. Raporti i Ballkanit Nr. 139. Priština/Brisel: ICG, 13. Decembar.
- Index Kosova/Gallup International. 2003a. 'Household Survey on Safety and Security Kosovo-wide.' Priština: Index Kosova, Februar.
- . 2003b. *Study on Insecurity in Kosova Kosova* (baziran na diskusije sa cetri fokus grupe u Gnjilane, Mitrovica, Priština i Prizren). Priština: Index Kosova, Januar-Februar.
- Interpol. *International Crime Statistics* (razne zemlje i godine) <<http://www.interpol.int/Public/Statistics/ICS/Default.asp>>
- IRC (International Rescue Committee) and UNDP (United Nations Development Programme). 2001. *Kosovo Youth Survey 2001*. Priština: IRC i UNDP.
- Jansen, Richard G. 2002. 'Albanians and Serbs in Kosovo: An Abbreviated History' <<http://lamar.colostate.edu/~grjan/kosovohistory.html>>
- Kanani, Agin. 2002. 'Albania: cash-for-guns plan misfires.' *Institute for War and Peace Reporting*. 4 Novembar.
- Kanuni i Lekë Dukagjinit [The Code of Lekë Dukagjini]*. 1989. New York: Gjonlekaj Publishing Company.
- KFOR (Kosovo Force). 2001. 'Statement to Press Conference.' KFOR News Release. 4 June <http://www.nato.int/kfor/press/pr/releases/2001/nrel_010604.htm>
- . 2002a. *Weapon Amnesty Media Summary*. Pristina: Novinarski informacioni centar KFOR-a.

- . 2002b. 'Final Results of the Weapon Amnesty.' Saopštenje za štampu, 19. april
<<http://www.nato.int/kfor/press/pr/pr/2002/04/26-04.htm>>
- . 2003. 'KFOR Discovers Significant Arms Cache.' Saopštenje za štampu, 7. mart.
KPIS (Kosovo Police Information System) baza podataka o prijavljenim i izvršenim krivicnim delima.
- Malcom, Noel. 1998. *Kosovo: A Short History*. Londër: Macmillan.
- OSCE. 2002. 'Kosovo 2002: Official Municipal Elections Results'
<<http://www.osce.org/kosovo/elections/archive/2002/index.php3>>
- Paes, Wolf-Christian and Anna Matveeva. 2003. *The Serbs of Kosovo: An Ethnic Minority Between Collaboration and Defiance*. London: Saferworld/Bonn International Center for Conversion. May.
- Ripley, Tim. 2000. 'The UÇK Arsenal.' *Jane's Intelligence Review*. November, f.22-3.
- Sagramoso, Domitilla. 2001. *The Proliferation of Illegal Small Arms and Light Weapons in and Around the European Union: Instability, Organised Crime and Terrorist Groups*. Londër: Saferworld, Qershor.
- Small Arms Survey. 2001. *Small Arms Survey 2001: Profiling the Problem*. Oxford: Oxford University Press.
- . 2002. *Small Arms Survey 2002: Counting the Human Cost*. Oxford: Oxford University Press.
- . 2003. *Small Arms Survey 2003: Development Denied*. Oxford: Oxford University Press.
- SZK (Statisticki zavod Kosova). 2002. Kosovo and its Population: A Brief Description. Priština
30. septembar.
- TOL (*Transitions On-Line*). 2003. 'Bosnia Model for Kosovo?' 25 februar-3. mart
<<http://www.tol.cz>>
- UNDP (United Nations Development Program). 2000. 'UNDP—Security, Small Arms and Youth Brief'. Priština, 22. novembar.
- . 2001. 'UNDP Assessment Team Visits Albania.' Saopštenje za štampu, 4. april.
- . 2002a. *Human Development Report: Kosovo 2002*. Priština: UNDP.
- . 2002b. *Early Warning Report Kosovo May–August 2002*. Izveštaj br. 1. Priština: UNDP.
- . 2002c. *Human Development Report Albania 2002*
<<http://www.undp.org/al/elib/store/pdf/nhdr2002eng.pdf>>
- . 2003. *Early Warning Report Kosovo September–December 2002*. Izveštaj br. 2. Priština: UNDP.
- UNMIK (United Nations Administration in Kosovo). 2001. 'As weapons amnesty period ends in Kosovo, UN warns of penalties for illegal use.' Saopštenje za štampu
<<http://www.un.org/peace/kosovo/news/99/jun01.htm#Anchor90>>
- . 2002. 'Fact Sheet Kosovo.' <http://www.unmikonline.org/eu/index_fs.pdf>
- . 2003. <<http://www.unmikonline.org/news.htm#1912>>, 10. januar.
- . *UNMIK Police Briefing Notes, razlicita izdanja*.
- Velijevic, Haris. 2003. 'Home is Where You Used to Hang Your Hat.' TOL. 4. mart.
<<http://www.tol.cz>>

Intervjui

Petnaest intervjuja sa bivšim borcima OVK, koje je obavila Kosovska inicijativa za demokratsko društvo (KIDS) za SABA, februar 2003. godine. Devetoro od intervjuisanih bivših boraca zauzimalo je više položaje u hijerarhiji OVK, a preostalih šest bili su vojnici. Intervjuisana lica bila su iz svih sedam operativnih zona OVK (Dukagjin, Pashtrik, Lab, Nerodimle, Shala i Karadak). U nekim periodima rata, dvojica od intervjuisanih oficira bili su zaduženi za logistiku, a posebno za snabdevanje oružjem.

Istraživanje je obavljeno u sledećih 15 škola:

Osnovne škole: Elena Gjika (Priština), Vaso Pashe Shkodrani (Pec), Janjevo (Lipljan), Bashkimi (Glogovac), Edmond Hoxha, Junik (Decane), 7. mart (Suva Reka), Poneš Gnjilane). Srednje škole: Ekonomska (Uroševac), Ekonomska (Kamenica), Shala (Lipljan), Sami Frasheri (Priština), Južna Mitrovica, Ekonomska (Podujevo), Srednja tehnička (Prizren).

Acda, Paul, Generalni direktor, Carinska služba UNMIK-a

Berisha, Besnik R. Vlasnik i direktor privatne kompanije za poslove bezbednosti Balkan International

Beshiri, Ismije, Službenik za politicka pitanja, Kancelarija za politicka pitanja, Kancelarija Specijalnog predstavnika Generalnog sekretara, UNMIK

Booth, Nick, Viši savetnik ZSPGS-a za policiju i pravosude (Stub I), UNMIK

Cameron-Mowat, Ian, Head, Savetodavna služba za pitanja bezbednosti, UNMIK

Carnie, Scott, Obezbedenje UN-a, UNMIK

Hajdari, Azem, Kabinet Premijera

Harter, Penny, Obezbedenje UN-a, UNMIK

Johnston-Molina, Kara, Policijski savetnik, Kancelarija za politicka pitanja, Odeljenje šefa misije, OMiK

Pascau, Olivier, potpukovnik, Specijalni savetnik ZSPGS-a za policiju i pravosude (Stub 1), KFOR French National Support Element

Rita Semu-Somi, Bertha, Politički službenik, Kancelarija za politicka pitanja, Kancelarija Specijalnog predstavnika Generalnog sekretara, UNMIK

Rolo, José, šef službe za izdavanje oružnih listova (OL), UNMIK Police

Schmidt, Adam, Zamenik direktora, Demokratizacija, OEBS

Sherman, Dennis, komandant, Centralna služba za krivične istrage, UNMIK

Shlapachenko, Dmitry, Politicki službenik, Kancelarija za politicka pitanja, Kancelarija Specijalnog predstavnika Generalnog sekretara, UNMIK

Small Arms Survey

Graduate Institute of International Studies

47 Avenue Blanc
1202 Geneva
Switzerland

Phone: +41 22 908 57 77
Fax: +41 22 732 27 38

Email: smallarm@hei.unige.ch
Web site: www.smallarmssurvey.org

Kosovo

United Nations Development Programme
Peyton Place 4
Prishtina, Kosovo

www.ks.undp.org